

SURİYELİ VE TÜRKİYELİ GENÇ KADINLAR VE ERKEKLERİN GÜNDELİK YAŞAMLARI: KÜÇÜKÇEKMECE VE SULTANBEYLİ'DE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Deniz Yüksekler | Neşe Şahin Taşğın | Uğur Tekin

SURİYELİ VE TÜRKİYELİ GENÇ KADINLAR VE ERKEKLERİN GÜNDELİK YAŞAMLARI: KÜÇÜKÇEKMECE VE SULTANBEYLİ'DE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Deniz Yüksekler | Neşe Şahin Taşgın | Uğur Tekin

Yazarlar

Deniz Yükseker
Neşe Şahin Taşğın
Uğur Tekin

Fotoğraflar

Bu raporda yer alan fotoğraflar, proje kapsamında Kasım 2021'de Sultanbeyli ve Küçükçekmece'de düzenlenen sergilerde yer alan, katılımcı gençlerin çektikleri fotoğraflardır.

İstanbul, 2022

TÜSES Türkiye
Sosyal Ekonomik Siyasal
Araştırmalar Vakfı

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

Esentepe Mah. Büyükdere Cd.

No.: 100 Kat: 3 Şişli/İstanbul

Tel: 0 533 305 67 57

tuses@tuses.org.tr

www.tuses.org.tr

Bu araştırmanın telif hakları saklıdır. TÜSES (Türkiye Ekonomik Sosyal Siyasal Araştırmalar Vakfı)'nın izni olmadan bu çalışmanın hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Bu çalışmada belirtilen görüşler araştırmacılara ait olup, TÜSES ve Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin kurumsal görüşlerini yansıtmaz. Bu çalışmayla ilgili her türlü alıntıda kaynak gösterilmesi zorunludur.

İçindekiler

Tablolar Listesi	5
Şekiller Listesi	5
Teşekkür	8
Yönetici Özeti	9
Giriş	10
Bölüm 1	
Araştırma Tasarımı ve Yöntem	13
Bölüm 2	
Küçükçekmece Saha Araştırmasının Bulguları: Genç Kadınlar	21
1. Aile, Okul, İş: Kurumların İçinde ve Kıyısındaki Genç Kadınlar	24
A. Aile	24
B. Eğitim.....	25
C. Çalışma Deneyimleri.....	32
2. Gündelik Yaşam: Sıkışık Mekânlar, Sanal Dünyalar	35
A. Sosyal Açından Yalıtılmışlık	35
B. İnternette Sosyalleşme	36
C. Erkeklerin ve Mahallelinin Oluşturduğu Baskılar.....	38
3. Önyargılara Maruz Kalanlar-Önyargılı Olanlar	40
4. Gelecek Planları.....	44

Bölüm 3

Sultanbeyli Saha Araştırmasının Bulguları: Genç Kadınlar	51
1. Aile, Okul ve Çalışma Hayatında Genç Kadınlar	53
A. Aile	53
B. Eğitim.....	55
C. Çalışma Deneyimleri.....	61
2. Gündelik Yaşam: Sıkışık Mekânlar, Sanal Dünyalar	65
A. Arkadaşlık, Sosyal İlişkiler	65
B. Yaşanılan Mekânlar: Kısıtlılıklar ve Olanaklar; Sosyal Medya Kullanımı	68
3. Önyargılara Maruz Kalanlar-Önyargılı Olanlar	72
4. Gelecek Planları.....	75

Bölüm 4

Küçükçekmece ve Sultanbeyli’de Genç Erkeklerin Yaşamları	81
1. Aile, Eğitim ve Çalışma	83
A. Aile	83
B. Eğitim.....	84
C. Çalışma Hayatı.....	86
2. Gündelik Yaşam ve Sosyal İlişkiler	87
3. Ayrımcılık ve Önyargılar.....	88
4. Gelecek Planları.....	90

Bölüm 5

Sonuç ve Politika Önerileri	93
Sonuç	95
Politika Önerileri.....	99
Kaynakça	102

Tablolar/Şekiller Listesi

Tablolar Listesi

Tablo 1	16
<i>Küçükçekmece İlçesinde Türkiyeli Katılımcılar</i>	
Tablo 2	17
<i>Küçükçekmece İlçesinde Suriyeli Katılımcılar</i>	
Tablo 3	18
<i>Sultanbeyli İlçesinde Türkiyeli Katılımcılar</i>	
Tablo 4	19
<i>Sultanbeyli İlçesinde Suriyeli Katılımcılar</i>	

Şekiller Listesi

Şekil 1	31
<i>Küçükçekmece’de Suriyeli Katılımcıların Eğitim ve İşgücüne Katılımı</i>	
Şekil 2	31
<i>Küçükçekmece’de Türkiyeli Katılımcıların Eğitim ve İşgücüne Katılımı</i>	
Şekil 3	64
<i>Sultanbeyli’de Suriyeli Katılımcıların Eğitim ve İşgücüne Katılımı</i>	
Şekil 4	64
<i>Sultanbeyli’de Türkiyeli Katılımcıların Eğitim ve İşgücüne Katılımı</i>	

Teşekkür

Sultanbeyli ve Küçükçekmece ilçelerinde Suriyeli ve Türkiyeli genç kadınlar ve genç erkeklerle alan araştırmasının gerçekleştirilmesi ve bir rapor haline getirilmesinde pek çok kişi ve kurumdan destek aldık. Öncelikle, bize duygu ve düşüncelerini açan Suriyeli ve Türkiyeli gençlere teşekkür etmek isteriz. Paylaştıkları sorunlarını, emellerini ve hayallerini bu raporda aktarmaya çalıştık. Raporun gençlere yönelik programların ve etkinliklerin planlanması için yararlı olmasını diliyoruz. Bu iki ilçede göçmen ve yerli gençlerle ilgili 2020 yılında yaptığımız araştırmadan sonra ikinci bir proje gerçekleştirmemizi destekleyen Heinrich Böll Stiftung Derneği (HBSD) Türkiye Temsilciliği'ne ve özellikle HBSD'nin Göç Projeleri Koordinatörü Cem Bico'ya teşekkür ederiz. Proje yürütücüsü Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) başından sonuna kadar her aşamada destek oldu. Özellikle TÜSES Yönetim Kurulu Başkanı Celal Korkut Yıldırım'a teşekkür ederiz. Saha çalışmasının yükünü görüşmelere katılarak, transkripsiyon veya çeviri yaparak biz araştırmacılar için hafifleten asistanlar Şıvga Aleyna Akşahin, Lana Alemam, Mohammad Abdelhadi, Sinan Daşpınar, Efsun Toğrul, Remle Güngörür, Fatma Abdullah, Ahmet Abdullah, Fırat Ayırkan ve Hilal Hançer'e büyük bir teşekkür borçluyuz. Sinan Daşpınar, bir önceki araştırmada saha çalışmasına katılan genç erkeklerle fotoğrafçılık çalışması yapmıştı, ancak pandemi koşulları nedeniyle fotoğraflar o dönemde sergilenememişti. Daşpınar'a, iki ilçede Kasım 2021'de bu fotoğraflardan oluşan sergileri hazırladığı için ayrıca teşekkür ederiz. Son olarak, araştırmanın çeşitli aşamalarında bize yardımcı ve destek olan Küçükçekmece Belediyesi Başkan Danışmanı Celal Gerçek ve diğer belediye yetkilileri, Mehmet Akif Bilgi Evi Müdürü Erhan Erin Güneş, Mehmet Akif Mahallesi muhtarı Fatih Özçelik ve muhtar azası Nihal Odabaşı, öğretmen Mohammed Feyaz, İkitelli Dernekler Platformu Başkanı Halil İbrahim Serik, İkitelli Spor Kulübü Başkanı Abdülselem Ceyhan, Sultanbeyli Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürü Halil İbrahim Akıncı ve sosyal hizmet uzmanı Kadri Güngörür'e de yardımları için çok teşekkür ederiz.

Deniz Yüksek*

Neşe Şahin Taşğın**

Uğur Tekin***

Mayıs 2022

*Prof. Dr., İstanbul Kent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

**Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

***Prof. Dr., İstanbul Kent Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Yönetici Özeti

Türkiye’de, gençlerin yaşam koşulları, eğitim ve çalışma deneyimleri, farklı konulardaki tutumları ve hayattan beklentileri giderek daha çok tartışılıyor ve araştırmalara konu ediliyor. Öte yandan, Suriyelilerin Türkiye’deki yaşamları hakkında önemli bir bilimsel araştırma külliyatı da oluşmuş durumdadır. Ancak, Suriyeli gençlerle ilgili yeterli sayıda çalışma olduğu söylenemez. Bu rapor, bu iki literatürün – gençlik çalışmaları ile göç çalışmalarının – kesiştiği alandaki bir konuyu ele alıyor. İstanbul’un Sultanbeyli ve Küçükçekmece ilçelerinde Türkiyeli ve Suriyeli genç kadınların ve genç erkeklerin gündelik hayatlarına, eğitim ve çalışma deneyimlerine, belirli konulardaki tutumlarına ve gelecekte beklenmelerine odaklanıyor.

Raporun temelini teşkil eden araştırma projesi, Ağustos-Kasım 2021 arasında Küçükçekmece ve Sultanbeyli’de gerçekleştirildi. Heinrich Böll Stiftung Derneği (HBSD) Türkiye Temsilciliği’nin desteklediği projeyi, Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) yürüttü. Proje kapsamında, bu iki ilçede yaşayan 14-20 yaş arası Suriyeli ve Türkiyeli kadınlar ve erkekler ile toplamda 52 derinlemesine görüşme yapıldı ve yedi odak grubu toplantısı gerçekleştirildi. Ayrıca, iki ilçede gençlere yönelik faaliyetleri olan kurumların temsilcileriyle ve hizmet sunucularla toplam 12 görüşme yapıldı.

Bu raporda araştırmanın bulguları üç temel eksende değerlendiriliyor. Bunlardan ilki, genç kadınların ve erkeklerin aile, eğitim ve çalışma hayatı içindeki deneyimlerine ilişkindir. İkinci eksen, genç katılımcıların arkadaşlık ilişkileri, sosyal faaliyetleri, Suriyeliler ve Türkiyeliler arasındaki ilişkiler üzerine odaklanıyor. Üçüncü eksen ise gençlerin gelecekle ilgili planları ve istekleri ile toplumsal cinsiyet ilişkilerine ilişkin tutumları hakkındadır.

Araştırmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir. İki ilçedeki Suriyeli ve Türkiyeli genç katılımcıların hayatlarında aile ve akrabalarla dayanışma ile göç (ve Suriyeliler için savaştan kaçış) geçmişi önemli bir yer tutuyor. Ancak, aile ve akrabalarla ilişkiler, genç kadınlar ve özellikle Suriyeliler için bir toplumsal baskı unsuru da oluşturuyor. Kamusal alanlarda erkeklerin tacizkâr davranışları ile aile ve akrabaların korumacı yaklaşımları kadınları baskılayan olgular arasındadır. Katılımcıların birçoğu eğitime devam ederken, özellikle erkekler için kimi zaman okulla bağların zayıfladığını veya okulu terkle sonuçlandığını görüyoruz. Suriyelilerin okul deneyimi, Türkçe becerilerinin yetersizliği ve mevzuatla ilgili sorunların yanı sıra kendilerine yönelen önyargılı tutumlar ve ayrımcı davranışlar çerçevesinde şekilleniyor. Birçok katılımcının düzensiz, geçici ve düşük ücretli işlerde çalışma deneyimi bulunuyor. Özellikle Suriyeli erkekler arasında, çalışmanın ailelerine yardım için bir zorunluluk haline geldiği ve okulu terk etmeye de sebep olduğu görülüyor.

Gençlerin sosyal ilişkilerine bakıldığında, pandemi dönemindeki kapanmaların olumsuz bir etkisinin olduğu, özellikle genç kadınların eve kapandığı, bu dönemde sosyal medya ve internet kullanımının çok arttığı gözlemleniyor. Suriyeli ve Türkiyeli erkek katılımcılar için futbol bir sosyalleşme mecrası iken, kadınların sosyal açıdan daha yalıtılmış olduğu söylenebilir. Özellikle Küçükçekmece’de gençlerin kullanabileceği kamusal mekânların yokluğu göze çarpıyor.

Suriyeli katılımcıların gündelik yaşamlarını, bir ölçüde, maruz kaldıkları önyargılar ve düşmanca davranışlar şekillendiriyor. Türkiyeli katılımcıların ise, kadın-erkek fark etmeksizin, Suriyeliler hakkında toplumda yaygın olan kalıp yargıları sahiplendikleri gözlemleniyor.

Katılımcıların gelecek beklentilerine bakıldığında, eğitime devam edenlerin eğitimi tamamlama ve meslek edinme hedeflerinin yanında, kendi işini kurma, kripto paradan zengin olma gibi toplumda popüler olan kimi hayallerin erkekler arasında yaygın olduğu söylenebilir. Yurtdışında, özellikle Avrupa'da yaşama amacı hem Suriyeli hem Türkiyeli genç kadınlar ve erkekler arasında revaçta olan bir düşünce olarak bulunuyor. Toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair görüşleri açısından, Suriyeli ve Türkiyeli kadın katılımcıların eşitlik, kendi kararlarını kendilerinin verebilmesi ve evlendikten sonra da çalışma konusunda güçlü fikirleri olduğu görülüyor.

Sonuç olarak, katılımcı gençlerin eğitim, çalışma hayatı, toplumsal baskılar, önyargılar gibi pek çok alanda sorunlarının olduğunu, ancak geleceklerini inşa etmek için kısıtlı imkanlardan yararlanmanın yollarını aradıklarını söyleyebiliriz. Bu iki ilçedeki Suriyeli ve Türkiyeli genç kadınlar ve erkeklerin büyük çoğunluğu, hedeflerine ulaşmak için ısrarla çaba gösteriyorlar. Dolayısıyla, gençlere yönelik eğitsel ve sosyal alanda destekleyici faaliyetlerin düzenlenmesi ve onların kullanımına yönelik kamusal alanlar yaratılması büyük önem taşıyor.

GİRİŞ

Türkiye’de, gençlerin yaşam koşulları, eğitim ve çalışma deneyimleri, farklı konulardaki tutumları ve hayattan beklentileri giderek daha çok tartışılıyor ve araştırmalara konu ediliyor.¹ Öte yandan, göç konusunda, özellikle de Suriyelilerin Türkiye’deki yaşamları hakkında önemli bir bilimsel araştırma külliyatı da oluşmuş durumdadır.² Ancak, Suriyeli gençlerle ilgili yeterli sayıda çalışma olduğu söylenemez. Bu rapor, bu iki yazının – gençlik çalışmaları ile göç çalışmalarının – kesiştiği alandaki bir konuyu ele alıyor. İstanbul’un Sultanbeyli ve Küçükçekmece ilçelerinde Türkiyeli ve Suriyeli genç kadınların ve genç erkeklerin gündelik hayatlarına, eğitim ve çalışma deneyimlerine, belirli konulardaki tutumlarına ve gelecekte beklenmelerine odaklanıyor.

Raporun temelini teşkil eden araştırma projesi, Ağustos-Kasım 2021 arasında bu iki ilçede gerçekleştirildi. Heinrich Böll Stiftung Derneği (HBSD) Türkiye Temsilciliği’nin desteklediği projeyi Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) yürüttü. Aslında bu proje, 2020’de aynı ekibin gerçekleştirdiği “Türkiyeli ve Suriyeli Genç Erkeklerin Gündelik Yaşam Deneyimleri: Küçükçekmece ve Sultanbeyli Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmanın devamı olarak nitelendirilebilir (Yükseker, Tekin ve Şahin Taşğın, 2021). Söz konusu araştırma COVID-19 pandemisinin ilk yılındaki koşulları nedeniyle kısıtlı bir sürede gerçekleştirildiği için, iki ilçede sadece Türkiyeli ve Suriyeli genç erkekleri kapsayan bir saha çalışması yapılmıştı. Bu projede ise Sultanbeyli ve Küçükçekmece’de yaşayan 14-20 yaş arası Suriyeli ve Türkiyeli kadınlar saha çalışmasının odağında yer aldı. Suriyeli ve Türkiyeli genç erkeklerle de görüşmeler yapıldı. Ayrıca, gençlere ve Suriyelilere yönelik faaliyetleri olan kurumların temsilcileriyle bir dizi uzman görüşmesi de yapıldı.

Araştırmanın bulgularını üç ana eksen çerçevesinde ele alacağız. Birincisi, gençlerin toplumsal kurumlardaki deneyimleridir. Bu kapsamda, ailelerinden ve eğitim ve çalışma hayatına katılımlarından söz edeceğiz. İkinci ana eksen, gençlerin gündelik yaşamlarıyla ilgili aktarımlarıdır. Bu çerçevede, arkadaşlık ilişkileri, sosyal medya kullanımı, sosyal aktivitelere katılımları, Suriyeliler ve Türkiyeliler arasındaki ilişkiler ve grupların birbirlerine yönelik tutumları ve davranışları yer alacak. Üçüncü ana eksen ise gençlerin gelecek ile ilgili beklentileridir. Bu çerçevede, eğitim ve çalışma hayatıyla ilgili planlarından, toplumsal cinsiyet ilişkilerine bakışlarından ve yaşamak istedikleri yerlerden söz edeceğiz.

Elinizdeki rapor, dört temel bölümden oluşuyor. Bu girişi takip eden ikinci bölümde, araştırmanın metodolojisi ve veri toplama yöntemleri hakkında bilgi veriyoruz. Üçüncü bölümde, Küçükçekmece’de yapılan saha çalışmasının genç kadınlara ilişkin bulguları yukarıda sözü edilen eksenlerde tartışılıyor. Dördüncü bölümde, Sultanbeyli ilçesindeki saha çalışmasının genç kadınlara ilişkin bulguları yine aynı eksenlerde ele alınıyor. Küçükçekmece ve Sultanbeyli saha çalışmalarının belkemiğini oluşturan kadınlarla görüşmeleri iki ayrı bölümde değerlendirmeyi tercih ettik. Bunun bir nedeni, raporun bu bölümlerinin her iki ilçedeki saha koordinasyonunu yapan araştırmacılar tarafından kaleme alınmış olması. Diğer bir

1 Örneğin Çağlar ve Çağlar (2021); Telek ve Korkmaz (2020).

2 Bu geniş alanda nicel veya nitel saha çalışmalarına dayalı birkaç önemli araştırma için bkz. Erdoğan (2020); Şimşek (2018); Rottmann (2020) ve Körükmez, Karakılıç ve Danış (2020).

nedeni ise, saha çalışmasında gençlere ulaşmak için iki ilçede farklı stratejiler izlenmiş olmamız. Küçükçekmece’de saha araştırması İkitelli bölgesine odaklanırken, Sultanbeyli’de görüşmeler çok sayıda mahallede gerçekleştirildi. Raporun beşinci bölümünde, iki ilçede erkeklerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular özet olarak yer alıyor. Başlangıçta da belirttiğimiz gibi, bu proje 2020’de aynı ilçelerde genç erkeklerle yapılan araştırmanın devamı niteliğinde olduğu için, genç erkeklerin deneyimlerine ilişkin bölümü sınırlı tutmayı tercih ettik. Çünkü, benzer konuları önceki projenin raporunda ayrıntılı olarak ele almıştık (Yükseker, Tekin ve Şahin Taşğın, 2021). Sonuç bölümünde, araştırmanın bulguları özetleniyor. Raporunda son olarak, bu bulgular ışığında Türkiyeli ve Suriyeli gençleri hedefleyen bir dizi politika önerisi yer alıyor.

ARAŞTIRMA TASARIMI VE YÖNTEM

BÖLÜM 1

Proje için saha araştırması Küçükçekmece ve Sultanbeyli ilçelerinde Ağustos-Kasım 2021 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Nitel yöntemlerle veri toplanan araştırma kapsamında, iki ilçede hem Suriyeli hem de Türkiyeli genç kadınlar ve genç erkeklerle yüz yüze görüşmeler ve odak grubu toplantıları yapıldı. Ayrıca, gençlerle çalışan çeşitli kurumların temsilcileriyle de iki ilçede toplam 12 derinlemesine görüşme gerçekleştirildi.

Suriyeli kadınlar, Suriyeli erkekler, Türkiyeli kadınlar ve Türkiyeli erkekler ile derinlemesine görüşmeler için dört ayrı yarı yapılandırılmış soru kâğıdı hazırlandı. Soru kağıtlarında ele alınan konular aynı olmakla birlikte, her gruba özgü sorular da mevcuttu. Odak grubu toplantıları için de yine dört ayrı soru yönergesi hazırlandı. Gençlerle yapılan mülakatların ön bulguları ışığında, gençlerle veya mültecilerle çalışan kurumların temsilcileriyle yapılacak uzman görüşmeleri için de yarı yapılandırılmış ayrı bir soru kâğıdı oluşturuldu. Saha çalışması gerçekleştirilmeden önce, İstanbul Kent Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay alındı (30.07.2021, Karar no: 09).

Saha araştırması, Küçükçekmece'de Deniz Yüksek ve Uğur Tekin, Sultanbeyli'de ise Neşe Şahin Taşgın'ın koordinasyonunda gerçekleştirildi. İki ilçede de ikişer kadın ve ikişer erkek saha asistanı belirlendi. Asistanların hepsi de saha deneyimi olan ve/veya yüksek lisans eğitimine devam etmekte olan kişilerdi. Suriyelilerle görüşmeleri yapan dört asistanın (iki kadın ve iki erkek) üçü Suriyeli veya Suriye kökenliydi, diğerinin de anadili Arapçaydı. Saha çalışması başlamadan önce sekiz asistanla birlikte çevrimiçi bir nitel araştırma eğitimi yapıldı. Daha sonra, iki ilçedeki asistan ekipleriyle ayrı ayrı birer yüz yüze eğitim gerçekleştirilerek soru kağıtları tanıtıldı, derinlemesine görüşme yaparken dikkat edilmesi gereken konular ele alındı ve nitel araştırmalarda etik konulara ilişkin bilgi verildi. Gençlerle görüşmelerin çoğunu araştırmacıların koordinasyonunda asistanlar gerçekleştirdiler. Odak grubu toplantılarının her birinde bir araştırmacı ve bir ya da iki asistan yer aldı. Uzmanlarla mülakatlar ise araştırmacılar tarafından yapıldı.

Bütün görüşmelerden önce katılımcılardan yazılı onam alındı. Katılımcı gençlerin 18 yaşından küçük olduğu durumlarda, ebeveynlerinin de onam formunu imzalaması istendi. Bütün görüşmelerde ve toplantılarda katılımcıların onayıyla ses kaydı alındı. Ses kayıtlarının tam transkripsiyonları katılımcıların isimleri anonimleştirilerek sekiz saha asistanı ile onlara destek olan iki başka asistan tarafından hazırlandı. Saha araştırması tamamlandıktan sonra üç araştırmacı transkripsiyonları el ile kodladılar. Rapor, kodlamada ortaya çıkan yedi ana tema analiz edilerek hazırlandı.³ Bu temalar, aile hayatı, okul deneyimi, çalışma deneyimi, arkadaşlıklar ve sosyal ilişkiler, önyargılı tutumlar / önyargılara maruz kalma, gelecek planları ve toplumsal cinsiyet konusundaki yaklaşımlar olarak sıralanabilir.

³ Raporda mülakatlardan yapılan alıntılarda her katılımcı genç için görüşmenin gerçekleştiği ilçeyi, katılımcının Türkiyeli veya Suriyeli olduğunu ve cinsiyetini belirtilen birer rumuz kullanılmaktadır. Örnek olarak, Küçükçekmece ilçesinde Suriyeli kadınlarla yapılan görüşmeler, KçSK1, KçSK2 gibi, Sultanbeyli'de Türkiyeli erkeklerle yapılan görüşmeler, SbTE1, SbTE2 gibi sıralanmıştır. Kurum temsilcilerinin sözlerinden yapılan alıntılarda ise, görüşmenin yapıldığı ilçeyi ve görüşme sırasını belirten birer kod kullanılmaktadır (SbU1, KçU2 gibi). Odak grubu tartışmalarından alıntılar ise KçSK1-O veya SbTK2-O gibi rumuzlarla belirtilmektedir.

Küçükçekmece'deki saha araştırmasında, 14-20 yaşları arasında sekiz Suriyeli kadın, sekiz Türkiyeli kadın, beş Suriyeli erkek ve beş Türkiyeli erkek ile 15-90 dakika arasında süren derinlemesine görüşmeler yapıldı. Bu dört gruba ayrı ayrı odak grubu toplantıları gerçekleştirildi. Türkiyeli erkeklerle odak grubu toplantısına katılan altı kişinin sadece biriyle daha önce derinlemesine görüşme yapılmıştı. Suriyeli kadınlarla ve erkeklerle gerçekleştirilen odak grup toplantılarına bireysel görüşme yapılanlardan beşer kişi katıldı. Ayrıca, ilçede gençlere yönelik faaliyetleri olan altı kurum ve derneğin temsilcileriyle de birer derinlemesine görüşme yapıldı. Küçükçekmece'de saha araştırması katılımcılarının öz nitelikleri, Tablo 1 ve 2'de yer almaktadır.

Tablo 1. Küçükçekmece İlçesinde Türkiyeli Katılımcılar

Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Çalışma durumu
16	Kadın	11. sınıf	Çalışmıyor
14	Kadın	9. sınıf	Çalışmıyor
18	Kadın	12. sınıf	Çalışmıyor
18	Kadın	9. sınıftan terk	İşsiz
19	Kadın	9. sınıftan terk	İşsiz
16	Kadın	12. sınıf	Kafede garson
17	Kadın	12.sınıf (açık lise)	Tekstil atölyesinde sekreter
16	Kadın	11. sınıf	Kuaförde çırak
17	Erkek	12.sınıf	Çalışmıyor
15	Erkek	10. sınıf	Yazın geçici çalışma
18	Erkek	Lise terk	Metal sektörü
15	Erkek	10. sınıf	Çalışmıyor
15	Erkek	10. sınıf	Çalışmıyor
15	Erkek	10. sınıf	Çalışmıyor
15	Erkek	10. sınıf	Çalışmıyor
14	Erkek	9.sınıf	Çalışmıyor
14	Erkek	8.sınıf	Çalışmıyor
15	Erkek	10. sınıf	Çalışmıyor

Tablo 2. Küçükçekmece İlçesinde Suriyeli Katılımcılar

Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Çalışma durumu
15	Kadın	10.sınıf	Çalışmıyor
15	Kadın	10.sınıf	Çalışmıyor
17	Kadın	12.sınıf	Çalışmıyor
20	Kadın	Üniversite 2. sınıf	Pazarlamacı
15	Kadın	9. sınıf	Çalışmıyor
15	Kadın	9. sınıftan terk	Tekstil atölyesinde ortacı
15	Kadın	10. sınıf	Kuaförde çırak
20	Kadın	İlkokuldan terk	Tekstil atölyesinde makinacı
17	Erkek	Lise öğrencisi	Ayakkabı imalatı
16	Erkek	Okul terk	Ayakkabı imalatı
18	Erkek	Okul terk	Ayakkabı imalatı
17	Erkek	Okul terk	Ayakkabı imalatı
16	Erkek	Okul terk	Ayakkabı imalatı

Sultanbeyli'deki saha araştırmasında, yaşları 15-20 arasında değişen sekiz Suriyeli kadın, sekiz Türkiyeli kadın, beş Suriyeli erkek ve beş Türkiyeli erkek ile 20-90 dakika süren mülakatlar yapıldı. Suriyeli kadınlar (yedi katılımcı), Suriyeli erkekler (dört katılımcı) ve Türkiyeli kadınlarla (altı katılımcı) birer odak grubu toplantısı yapıldı. Suriyeli kadınlar ve erkeklerle odak grup toplantıları bireysel görüşme de yapılmış olan katılımcılarla gerçekleşti. Suriyeli erkeklerle yapılan odak grup toplantısındaki bir katılımcı ise yalnızca odak gruba katıldı. Türkiyeli kadınlarla yapılan odak grup toplantısındaki bir katılımcıyla bireysel mülakat da yapılmıştı, diğerleri ise yalnızca odak grup toplantısına katıldılar. Türkiyeli erkeklerle yapılması öngörülen odak grubu toplantısı ise, iki kez planlanmasına rağmen katılımcıların gelmemesi nedeniyle gerçekleştirilemedi. İlçede gençlerle ve mültecilerle çalışmaları olan altı kurum ve derneğin temsilcileriyle de birer mülakat yapıldı. Sultanbeyli'de yapılan görüşmelerde katılan gençlerin öz nitelikleri, Tablo 3 ve 4'te incelenebilir.

Tablo 3. Sultanbeyli İlçesinde Türkiyeli Katılımcılar

Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Çalışma durumu
16	Kadın	11. sınıf	Çalışmıyor
19	Kadın	Lise mezunu	Çalışmıyor
19	Kadın	Üniversite 2. sınıf	Çalışmıyor
19	Kadın	Lise mezunu	Çalışmıyor
18	Kadın	8.sınıf terk	Tekstil atölyesi
16	Kadın	10. sınıf	Çalışmıyor
20	Kadın	Üniversite 2.sınıf	Çalışmıyor
19	Kadın	Üniversite 1. sınıf	Çalışmıyor
17	Kadın	12. sınıf	Belediyede stajyer
17	Kadın	12. sınıf	Tekstil fabrikasında stajyer
17	Kadın	12. sınıf	Tekstil fabrikasında stajyer
16	Kadın	11. sınıf	Çalışmıyor
15	Kadın	10. sınıf	Çalışmıyor
18	Erkek	12. sınıf	Çalışmıyor
17	Erkek	12. sınıf	Çalışmıyor
17	Erkek	12. sınıf	Çalışmıyor
18	Erkek	12. sınıf	Çalışmıyor
17	Erkek	12. sınıf	Çalışmıyor

Tablo 4. Sultanbeyli İlçesinde Suriyeli Katılımcılar

Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Çalışma durumu
17	Erkek	6. sınıftan terk	Çalışmıyor
18	Erkek	YÖS kursunda	Çalışmıyor
17	Erkek	12. sınıf	Oto tamircisi
16	Erkek	9. sınıf terk	Erkek kuaförü
18	Erkek	12. sınıf	Sandalye fabrikası
17	Erkek	10. sınıf	Çalışmıyor
15	Kadın	9. sınıf	Çalışmıyor
16	Kadın	9. sınıf	Çalışmıyor
16	Kadın	11. sınıf	Çalışmıyor
15	Kadın	9. sınıf	Çalışmıyor
16	Kadın	8. sınıf	Çalışmıyor
16	Kadın	8. sınıf terk	Tekstil atölyesi
16	Kadın	8. sınıf	Çalışmıyor
19	Kadın	Lise mezunu	Çalışmıyor

Yüz yüze görüşmelerde kullanılan yarı yapılandırılmış soru kağıtlarında gençlere şu ana başlıklarda sorular yöneltildi:

- ▶ Yaşam öyküleri
- ▶ Ailelerle ilgili bilgiler
- ▶ Okul ve çalışma deneyimi
- ▶ Göç deneyimi
- ▶ Arkadaşlarla ilişkiler
- ▶ Sosyal faaliyetler
- ▶ Türkiyeliler ve Suriyeliler arasındaki ilişkilere ilişkin tutumlar ve deneyimler
- ▶ Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar
- ▶ Gelecek planları

Odak grubu soru yönergesinde ise aşağıdaki konular yer alıyordu:

- ▶ Grup içi ilişkiler: Arkadaşlık
- ▶ Sosyal aktiviteler: Sosyal medya ve internet kullanımı, spor
- ▶ Çevreyle ilişkiler: Mahallede yaşam, İstanbul'da yaşam, destek mekanizmaları
- ▶ Toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında tutumlar
- ▶ Gruplar arası ilişkiler: Okulda, işyerinde ve mahallede ayrımcılığa uğrama ve dışlanma deneyimleri, bu konulardaki tutumlar
- ▶ Gelecekle ilgili beklentiler

Gençlerle ve mültecilerle çalışan veya onlara hizmet sunan kurumlar ve derneklerin temsilcileriyle yapılan uzman görüşmelerinde ise, aşağıdaki başlıklarda bir dizi soru soruldu:

- ▶ Görüşülen kişinin kurumunda Türkiyeli ve Suriyeli gençlere yönelik gerçekleştirilen faaliyetler hakkında bilgi
- ▶ Kurumun bulunduğu mahallede/ilçede Türkiyeli ve Suriyeli genç kadınlara ve erkeklere yönelik faaliyetler ve hizmetler hakkında bilgi
- ▶ Kurumun bulunduğu bölgede bu gruplardaki gençlerin belli başlı sorunları
- ▶ Görüşülen kişinin sorunların çözümüne yönelik önerileri

KÜÇÜKÇEKMECE SAHA ARAŞTIRMASININ BULGULARI: GENÇ KADINLAR

BÖLÜM 2

Küçükçekmece’de araştırma sahasına erişim için, proje ekibinin 2020’de yapılan araştırmada oluşturduğu kurumsal ve kişisel bağlantılardan yola çıkıldı. İlçe belediyesinin ilgili birimleri, muhtarlıklar ve yerel dernekler gençlerle bağlantı kurmamıza yardımcı oldular. Uzman görüşmeleri de bu kurumların aracılığıyla gerçekleştirildi.

Saha çalışması İkitelli diye bilinen bölgede yoğunlaştı. Bu bölge, Küçükçekmece’de Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı üç mahalleden ikisi olan Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinden oluşuyor (IOM, 2019). İstanbul için ilçe bazında en güncel verileri oluşturan Uluslararası Göç Örgütü’nün 2019’da derlediği rakamlara göre, Küçükçekmece’de 49.479 Suriyeli yaşıyordu ve ilçedeki göçmenlerin yüzde 74,1’ini oluşturuyorlardı. İlçedeki Suriyelilerin yüzde 93,3’ü buraya 2015 yılından önce gelmişlerdi (IOM, 2019). Bu rakamlara göre, 2019’da ilçede yaşayan Suriyelilerin Küçükçekmece’nin Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde (ADNKS) kayıtlı nüfusuna oranı yüzde 6,2 civarında idi ve bu oran, İstanbul’un ilçeleri arasında Suriyelilerin yerli nüfusa oranı açısından 16. sırada yer alıyordu (Morgül, Savaşkan ve Mutlu, 2021). Bu, İstanbul ilçelerindeki en yüksek oranlar arasında yer almamakla birlikte, Suriyelilerin, yapılaşmanın çok yoğun olduğu ve İkitelli’deki sanayi tesislerinde çalışan nüfusun yerleştiği mahallelerde yaşadıklarını göstermesi açısından önem taşıyor.

Küçükçekmece’de 2021 Ağustos-Ekim ayları arasında yapılan saha çalışması sırasında, İkitelli Dernekler Platformu ile temas kuruldu. Atatürk ve Mehmet Akif Mahallelerinde faaliyet gösteren 68 farklı derneği bir araya getiren platform, İkitelli’deki sosyal yaşamın önemli bir unsuru olarak öne çıkıyor. Bu yapının çok önemli bir özelliği, İkitelli bölgesinde yaşayan farklı kültürel grupların kurdukları dernekleri temsil etmesi. Bunların arasında cami ve cemevi derneklerinden okul-aile derneklerine, irili ufaklı hemşehri derneklerinden spor kulüplerine ve iki mahallenin muhtarına kadar farklı gruplar yer alıyor. Türkiyeli genç erkeklerle iletişim kurmamıza yardımcı olan platform, aynı zamanda, İkitelli bölgesi hakkında önemli bir gözlem fırsatı da yarattı.

Mesela kız kaçırmada, kavgada, olaylarda hemen bir araya gelip bu işte barış oluyor, bu işler çözülebiliyor. Platformun çok faydası var. Hemen o derneğin başkanını bulduğun zaman o memleketlinin, o memleketlilerin hepsini topluyor. Bu iş böyle çözülüyor zaten. Herkes herkese ulaşıyor (KçHS2).

Mehmet Akif ve Atatürk mahallelerinin oluşturduğu alan, İkitelli Organize Sanayi Bölgesi’ne ve diğer imalat atölyelerine yakınlıkları dolayısıyla kuruluşundan bu yana bir işçi bölgesi niteliğini taşıyor (Birelma, 2016). İkitelli, otoyollar ile doğusundaki ve kuzeyindeki bölgelerden ayrılmış durumda. Batıda ise, 1. İkitelli Caddesi bu bölgeyi orta sınıfların yaşadığı çok katlı apartmanlardan oluşan güvenli siteden ayırıyor. Bu haliyle, İkitelli bölgesi kendi içine kapalı, birbirini dik kesen dar sokaklardan oluşan, yeşil alanların hemen hemen hiç olmadığı, 2-4 katlı bitişik nizam apartmanlardan müteşekkil nüfus yoğunluğu yüksek bir konut alanı niteliği taşıyor.

Mehmet Akif ve Atatürk yüzölçümü olarak küçük (...) mahallelerden iki tanesi. Ama nüfusu olarak en yoğun mahallelerden iki tanesi. Şimdi bu şekilde de olunca burada boş arazilerin tamamı bina, barınma üzerine yapılmış durumda. Yani insanların önceliği barınma ihtiyacını karşılamak olmuş (...) Yani işte bizim bir parkımız yok. Bir yeşil alanımız yok – hava ısındığında çıkıp ağacın altında gölgelenelim diyebileceğimiz (KçHS3).

Bölgenin söz konusu özellikleri, gençlerin deneyimlerini de şekillendiriyor. 16 yaşında bir Türkiyeli genç erkeğin sözleri çarpıcı bir örnek oluşturuyor.

(İkitelli’de yaşayan gençlerin en önemli sorunları nelerdir? Ne isterdiniz mesela?) Arabalara otopark isterdik. (Peki bu gençler için niye bir sorun?) Mahallede top oynayamıyoruz, camlar kırılıyor (KÇTE6-0).

1. Aile, İş: Kurumların İçinde ve Kıyısındaki Genç Kadınlar

Araştırmanın bulgularını tartışmaya görüştüğümüz gençlerin toplumsal yapıları içindeki deneyimlerinden başlamak istiyoruz. Öncelikle, aile içindeki ve eğitim kurumlarındaki deneyimleri ve çalışıyorlarsa çalışma tecrübeleri ile ilgili paylaşımlarını aktaracağız.

A. Aile

Küçükçekmece’deki katılımcı kadınların hepsi, görüşme yaptığımız sırada ebeveynleriyle birlikte yaşıyorlardı ve aileleri en az dört yıldır aynı bölgede ikamet ediyordu. Suriyelilerin aileleri biraz daha büyük (2-5 çocuk) iken, Türkiyeli katılımcılar ailelerinde 1-3 arası çocuk olduğunu söylediler. Türkiyeli kadın katılımcıların üçü Küçükçekmece’de, ikisi İstanbul’un başka ilçelerinde ve üçü ise başka illerde doğmuşlardı. Ancak, hepsinin aileleri de uzun yıllardır İkitelli bölgesinde yaşıyorlardı. Suriyeli katılımcıların ailelerinin Türkiye’ye geliş tarihleri 2013-2015 arasında yoğunlaşıyordu; bunların dışındakilerden birisinin ailesi 2012’de, birisinininki 2016’da, birisinininki de 2017’de gelmişti. Altı katılımcının aileleri ülkeye ilk girişlerinde Gaziantep, Adana, Ankara ve Hatay’da bir süre kalmışlardı, sonradan İstanbul’a geçmişlerdi. İkisinin ailesi ise doğrudan İstanbul’a gelmişti. Ancak, hepsinin ailesi de İstanbul’da doğrudan Küçükçekmece’de İkitelli’ye yerleşmişlerdi. Suriyeli katılımcıların hepsi Suriye’nin kuzeyindeki kentlerden veya kırsal bölgelerden gelmişlerdi. Türkiyelilerin de Suriyelilerin de İkitelli’ye yerleşmelerinin nedeni, bu bölgede akrabalarının veya hemşehrilerinin olmasıydı.

Suriyeli kadın katılımcıların ailelerinin Türkiye’ye kaçmalarına ilişkin anlatıları travmatik olaylarla doluydu. Çoğu savaşta bir yakınını kaybetmişti. Genç bir insanın gözünden bu travmatik anlatılara iyi bir örnek, görüştüğümüzde 10. sınıfa giden, 2014’ten beri Türkiye’de yaşayan bir genç kadına aitti.

O günden iki gün önce halamın evine gidiyorduk, arabadaydık ama hiçbir yere gidemiyorduk çünkü her yerde bombalar vardı. Bir ev gördük, içeri aldılar bizi ve iki saat orada kaldık. Tam yanımıza bir bomba düştü. Oradan çıktık eve gittik, evdekiler uçağı görüyorlardı ve çok korkuyorlardı. Biz ağaçların altına saklanmıştık, evdekiler uçağı görüp oraya saklanmayın dedi çünkü bizi görürlerse bombalıyorlar ve o gün de bütün insanlar köyden gitti çünkü ertesi günü köydeki okulun bombalanacağını biliyorlardı. O yüzden herkes gitti. (...) (Bir) camiye gittik. Aynı gün tekrar uçak geldi, o gün hayatımdaki en kötü gündü ve bombalamaya başladı. Ben de çok korktum. Gerçekten etkilendim. Ondan sonra köye döndük, iki gün sonra okulu bombaladılar. Yani insanların söyledikleri

doğru çıktı ve benim amcam öldü. Sabah da halam bize geldi ve zilimizi çaldılar, DAES gelecek dediler. (...) Biz bombaları duyuyorduk, sesleri bize geliyordu ve çok korkuyorduk. O yüzden küçük bir çanta aldık, bir-iki gün ya da hafta sonra döneceğimiz için, ama yedi yıl oldu ve hala dönmedik (KÇSK1).

Suriyeli kadın katılımcıların hepsinin babaları çalışıyordu. Birisinin babası aslen avukattı ama mahallede bir dükkân açmıştı; birisinin babası tüccardı, birininki öğretmen; diğerlerinin babaları atölyelerde işçi olarak çalışıyordu. Katılımcılardan sadece birisinin annesinin Türkiye’de çalışma deneyimi vardı. Zaten çoğu, annelerinin çalışmasına babalarının izin vermediğini söylediler. Dördünün ailesinde çalışan kardeşleri de vardı. Türkiyeli katılımcıların sekizinin de babaları, kamyon şoförü, temizlik işçisi, güvenlik görevlisi, tekstil işçisi gibi ücretli işlerde çalışıyorlardı. Katılımcıların ikisinin annesi ev hanımıydı, diğerlerinin anneleri ücretli işlerde geçmişte çalışmışlar veya araştırmanın yapıldığı dönemde hala çalışıyorlardı.

Suriyeli kadın katılımcıların anlatımlarından, tek başına dışarı çıkma ve giyim-kuşam gibi konularda ailelerin kızlarını daha fazla denetlediği ve ebeveynlerin kız çocuklarına karşı koruyucu oldukları anlaşılıyor. Örneğin, görüştüğümüz Suriyeli kadınlardan biri sokakta bir erkeğin kendisini ısrarlı takip ettiğini anlattı, ancak evden çıkmasına izin vermezler diye bunu ailesine söyleyemiyordu. Ama, Suriyeli olan araştırma asistanının da araya girmesiyle durumu annesine anlatabildi ve sonuçta ondan destek gördü. Bir başka genç kadın, İstanbul’a taşındıklarında bir süre akrabalarıyla aynı evde yaşadıklarını, ama annesinin erkek kuzenlerinin büyümesinden sonra kızları için endişelendiğini ve bunun üzerine ayrı eve çıktıklarını aktardı. Genel olarak, Suriyeli katılımcıların anlatımlarından, ebeveynleri belki aşırı korumacı olsa da aile içinde dayanışmacı ilişkiler olduğunu çıkarırsak. Öte yandan, küçük yaşta evlenen, çocuk sahibi olan ve sonra da boşanan genç bir kadının çok katmanlı travmalarla dolu bir hayat deneyimi olmuştu ve bu durum ebeveynleriyle ilişkisini de olumsuz etkiliyordu. Suriyeli genç kadınlar memleketlerinden küçük yaşta çıkmış olsalar da hepsinin de iç savaş ve kaçış ile ilgili oldukça travmatik anıları vardı.

Türkiyeli kadın katılımcıların anlatımlarından, arkadaşlarıyla dışarı çıkma veya giyim-kuşam gibi konularda ebeveynlerinin çok korumacı olmadıkları izlenimi çıkıyordu. Birkaç katılımcı, ebeveynleri arasında gergin ilişkiler olduğunu söyledi, ancak çoğu aile içi ilişkilerinden olumlu ifadelerle söz ettiler. Bu duruma tek istisna, bundan birkaç sene önce erkek akrabalarından şiddet gördüğünü, bu yüzden evden ayrıldığını anlatan bir kadındı. Bu süreçte okuldan da ayrılan bu kadın, araştırmanın yapıldığı dönemde ailesinin yanına geri dönmüştü.

B. Eğitim

Küçükçekmece’deki kadın katılımcıların çoğu eğitime devam ediyordu. Türkiyeli sekiz genç kadından ikisi 9. sınıftan sonra okulu bırakmıştı, birisi açık liseye devam ediyordu. Diğer beşi ise 9.-12. sınıfa gidiyorlardı. Sekiz Suriyeli kadın arasında birisi Türkiye’de hiç okula gitmemişti, birisi 9. sınıfta okulu bırakmıştı, bir kişi üniversiteye devam ediyordu. Diğer beş kişi ise 9.-12. sınıfa gidiyorlardı.

Eğitim deneyimlerine bakıldığında, Suriyeli genç kadınların yakındıkları konuların başında okulda maruz kaldıkları önyargılar ve ayrımcılık geliyordu. Bazı katılımcılar, okulda ve sınıfta Türkiyeli öğrencilerin önyargılı veya düşmanca tutumları olduğunu söylediler. Bazıları için bu durum okuldan uzaklaşmalarına yol açıyordu.

(Okula ilk girdiğinde Türk arkadaşların oldu mu?) Hayır okuldaki çoğunluk hayvandı. *(Neden?)* Çünkü benimle dalga geçiyorlardı. *(Katılımcı ağlamaya başlar.)* (...) Hepsi Türk'tü, beni dövüyorlardı ama ben onlara izin vermiyordum, ben utangacı ama güçlüyüm. Bana çok kötü laflar söylüyorlardı, ben de ağlıyordum çünkü onlara bir şey yapamıyordum. Şu an kimseyle tanıştığımda sert davranıyorum beni güçsüz sanmamaları için. Her neyse sonra başka bir okula gittim, orası biraz daha iyiydi. *(Bu yüzden mi okulu bırakmak istiyorsun?)* Bunları yapanlar kızlar değildi bu arada, erkekler yapıyordu. Beni başka bir okula gönderecekler ama hangi okul olacağını bilmiyorum. Ben okulu bırakmak istiyorum, ama annem yok diyor, bilemiyorum (KÇSK6).

Mesela ben okulu böyle şeyler olduğu için hiç sevmedim. Yani ben okula giderken konuşmayı, okumayı, yazmayı bile öğrenemedim. Bütün bunları kendi kendime, tek başıma öğrendim (KÇSK5).

Kimi zaman, öğretmenlerin de önyargılı olduğu veya Suriyeli öğrencilere ayrımcı davranışlarda bulunduğu aktarıldı.

Hatta okulda öğrenciler bizi sevmiyorsa öğretmenler de sevmiyor. (...) Mesela öğrenciler bizi sevmediği için öğretmenler bizim sınıfa katılmamıza izin vermiyor. (...) Ellerimizi kaldırsak da hala daha katılmamıza izin vermiyorlar ve bazı öğretmenler bizi sevmiyorlar. *(Sadece Suriyeli olduğunuz için mi?)* Evet. *(Peki öğretmenle konuşmayı hiç denedin mi?)* Evet, çok denedim, sordum, çok konuştum. "Biz size çok soruyoruz, sen de cevap vermiyorsun ve katılmak istemiyorsun" dedi (KÇSK1).

Sekizinci sınıftaki öğretmenimiz gerçekten ırkçıydı. Sadece öğrenciler değil de öğretmenin kendisi bile ırkçı davranıyordu. O da benim Türk okulunda ilk senemdi. Türk kanunlarını hiç bilmiyordum o yüzden Türkler bizi biraz rahatsız ediyorlardı. Vallahi bütün yıl ben (ve arkadaşım) elimizi kaldırıyorduk ama biyoloji öğretmenimiz bize hiç izin vermiyordu. Biyoloji sınıfında hiç söz hakkı alamadık çünkü izin vermiyordu. *(Sadece Suriyeli olduğun için mi?)* Evet, sadece Türklerle konuşuyordu. Birkaç öğrenci vardı, en fazla onlara soruyordu (KÇSK2).

Türkiyeli öğrencilerin ve öğretmenlerin Suriyelilere yönelik farklı davranışlarını değişik şekillerde gerekçelendirdikleri de görülüyor. Örneğin, bir Suriyeli kadın, kendisinin de olumsuz etkilenmesine rağmen sorumluluğun kısmen Suriyeli öğrencilerde olduğunu düşünüyordu.

(Sizi okulda seviyorlar mı?) Seviyorlar ama sınıfta bazı Suriyeli öğrenciler iyi değiller, bazen Türkler Suriyelileri şikâyet ediyorlar çünkü Suriyeliler iyi değiller. Böylece biz de kötü görünüyoruz. *(Nasıl yani?)* Mesela bazı Suriyeliler Türkçe bilmiyorlar, küfrediyorlar. Ben Türkçe biliyorum, Türk öğrenciler bana geliyorlar soruyorlar "ne diyorlar" diye. Ben de yalan söylemeyi hiç sevmiyorum, hayatta da yapmadım. Onlar da biliyorlar yalancı olmadığımı o yüzden bana soruyorlar ve sorduklarında ben doğruyu söylüyorum. Ondan sonra Türk öğrenciler öğretmenlere gidiyorlar ve şikâyet ediyorlar. Öğretmen sınıfa geliyor, "sen de Suriyelisin sen de gel" deyip beni de alıyorlar. *(Sen bir şey yapmadığını*

söylüyor musun?) Evet, ben bir şey yapmıyorum sadece tercüme yapıyorum. Ben bir şey yapmadığımı söyleyince beni bırakıyorlar. *(Peki Suriyeli arkadaşlarına ne yapıyorlar?)* Ceza veriyorlar. Ya bir sürü evrak veriyorlar ya da okulu temizletiyorlar ya da tuvaleti temizletiyorlar, sınıfları temizletiyorlar. Öyle bir şey (KçSK1).

Yukarıdaki anlatıda katılımcı, kendini Türkçe bilmeyen öğrencilerden ayırırken, kötü söz söyleyen Suriyeli öğrencilere ceza verildiğini de aktarıyor. Türkçe dil bilgisinin yetersizliği, ifade edilen önemli bir sorundu. Türkçe bilgisinin yetersiz olması ve müfredata aşına olmamaları nedeniyle özellikle okulun ilk yıllarında başarılı olamayan öğrenciler vardı. İlk başta Geçici Eğitim Merkezlerine (GEM) giden öğrenciler için, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) okullarına geçiş özellikle sancılı bir süreç olmuştu.

Suriyeli okulda 91 aldım. Türk okuluna girdiğim zaman ilk senemde hiçbir şey bilemedim ama 58 aldım. Çünkü biz A. ile konuları hiç bilmiyorduk. Tarih, resim ve biyoloji derslerini ilk defa gördük. Burası çok değişik. Dokuzuncu sınıfa kadar aldım bilmiyorum (KçSK1).

Türkçem çok zayıf çünkü Arap bir okula gittim. Sadece iki yıldır Türk bir okuldayım. O yüzden pek iyi Türkçe konuşamıyorum (KçSK7).

Türkçem yüzde 50 veya 60. Suriyeli bir okula gittim ve orada okudum. YÖS'te (Yabancı Öğrenci Sınavı'na girecek öğrencilerin gittiği kurs) Suriyeli öğrencilerle okudum ve üniversitede İngilizce okuyorum. O yüzden Türkçeyi kendi kendime öğrendim (KçSK4).

8'den 10'a kadar okudum Hatay'da. ... 8 ve 9. sınıflarda Suriyeli okulundaydım. Sonra Türk okuluna gittim, ilk kez burada Türklerle birlikte oldum ve biraz tuhaf geldi. Kendimi yabancı gibi hissettim, Türkler de bizi pek kabul etmediler. Hatay'da ve burada en çok imam hatipte böyle bir durum yaşadım. (...) (İmam hatip) buradaki Suriyelilerin çoğunlukla okuduğu bir yer. Kapalı kızlar oraya gidiyorlar. İslam'a dayanan dini bir okul. Zaten isminden de belli olan bir şey. O yüzden ben pek sevmiyorum çünkü bilim yerine Kuran'ı ve dini daha çok ön plana çıkarıyorlar. Ben din yerine bilim hakkında öğrenmekten daha çok zevk alıyorum (KçSK3).

Bu katılımcı, pek çok Suriyelinin gittiği imam hatiplerde eğitimin iyi olmadığını düşünüyordu. Kendisiyle görüştüğümüzde üniversiteye gitmekte olan bir başka kadın katılımcı ise, GEM'de verilen eğitimin nitelsiz olduğunu söyledi.

Suriyeliler hep kendini göstermeye çalışıyor, öğretmenler de dahil. Öğrenciler öğretmenlerin umurlarında değil, sadece kendi durumlarına ve kendilerini geliştirmelerine bakıyorlar. 10., 11. ve 12. sınıfta Suriyeli okullara gittim ve hiçbir şey öğrenmedim. Öğretmen parasını alıyor ve başka önemli bir şey olmadığını düşünüyor (KçSK4).

Hem Suriyeli hem de Türkiyeli bazı genç kadınların anlatımlarından, çalışmak zorunda olmak veya çalışmayı istemenin de öğrenime devam edememe nedeni olduğunu görebiliyoruz. Burada hem Türkiyeli hem de Suriyeli kadınlarla ilgili birkaç örnek verebiliriz.

Bazı ailevi sorunlarımızdan dolayı okulu bırakmak zorunda kaldım. ... Sekizinci sınıfta. Sonra işte çalışmaya başladım. Çünkü bir yaştan sonra artık – ailelerden ailelere değişiyor gerçi bu ama – yük olmak istemedim. Hani birazcık maddi durum sorunlarımız

olduğu için de. Hani her genç kızın bir ihtiyacı bir şey oluyor onları karşılayamadığı için ben kendim çalışmaya başladım (KçTK7).

Ben okulu bırakmak istiyorum. *(Neden?)* Çünkü ben çalışıyorum, ... dikim atölyesinde. *(Okula gitmek istememenin sebebi çalışıyor olman mı yoksa sen mi gitmek istemiyor-sun?)* Ben istiyorum ve istemiyorum aynı zamanda. Ama ailem devam etmemi istiyor, ama maalesef arkadaşlarımın olmayacağı bir okulda kayıt yaptıracağım (KçSK6).

Okula devam etmek istememesi hem 9. sınıftan sonra istemediği bir okula kaydolmasıyla hem de çalışmasıyla ilişkili olan 16 yaşındaki bu genç kadının, kendisiyle görüşmemizden kısa bir süre sonra, Güz 2021 döneminde okulu bıraktığını öğrendik.

(Ağlayarak...) Biz ailede beş kardeşiz ve babam tek başına çalışıyor, kirayı, faturaları yetiştiremiyor. Artık okula gitmem mümkün değil çünkü ona yardım etmek istiyorum. O yüzden sekizinci sınıftaki LGS sınıfına hazırlanamadım. LGS için iki test kitabı çözdüm ve gerçekten çok çalıştım ve çalışıyordum da. Sınavın sonuçları açıklandı ve hiç iyi değildi. Yakın bir liseyi seçtim. Biliyorsun ki Suriyeliyiz ve kapalıyız, tek başıma uzak bir yere gidemem. O yüzden yakın bir liseyi seçtim ama birkaç gün önce aradılar beni ve yer olmadığını söylediler. Birkaç gündür böyle ağlayıp üzülüyorum. Bana lise seçemezsem de okumaya devam edebileceğimi ve sınavlara girebileceğimi söylediler. Ben böyle bir şey istemiyorum çünkü annem benim için çok çalıştı ve okula gönderdi böylece istediğimi başarabilirim diye. Dün tekrar bir liseyi tercih ettim, o da yakın bir lise. İnşallah bir şey olur. *(Peki bir alternatif yok mu?)* Evet, var ama bize çok uzak. Eğer beni kabul ederlerse annem benimle gidip gelmek zorunda kalacak, çünkü çok uzak (KçSK5).

Bu genç kadının anlatımından, hem ailenin geçimine katkıda bulunma zorunluluğu hem de eve yakın bir liseye yerleşmemesinin okula devam edip etmemesinde etken olduğu görülüyor. İsteddiği okula yerleşememe sadece bir tercih sorunu değil; aynı zamanda, muhafazakâr ailesinin onun uzaktaki bir okula gitmesini istemediğini görüyoruz. Aslında, ortaokuldan liseye geçiş süreci sadece Suriyelileri değil, bütün öğrencileri etkileyen bir konu. Liseye Geçiş Sınavında (LGS) alınan puan, büyük ölçüde öğrencilerin örgün eğitime devam edip edemeyeceğini belirliyor. Bir okula yerleşememe ya da istediği veya evine yakın bir okula yerleşememe öğrencilerin eğitimden kopmasına yol açabiliyor.

Suriye’de ortaokula kadar okuduğunu söyleyen 20 yaşındaki bir kadının hayatı ise erken evlenmesinden sonra tamamen değişmişti. Çocuk sahibi olduktan sonra boşanan bu kadın, İstanbul’a geldiğinden beri bir atölyede çalışıyordu.

(Suriye’de) ortaokula kadar okudum, ortaokulun son senesinde okulu bıraktım. (Evlendiğin için mi bıraktın?) Bıraktım, bir sene sonra da evlendim. Doktor olmayı çok isterdim, o zamanlarda her şey çok daha güzeldi. (...) *(Şu an hala okuyabilirsin bunu biliyor musun?)* Biliyorum, ama bende artık güç kalmadı, pes ettim, hiçbir şey yapamıyorum (KçSK8).

Öte yandan, Türkiyeli genç kadınların da okulla ilgili sorunları vardı. Şikâyet ettikleri bir konu, yaşadıkları İkitelli bölgesindeki okullardaki ortamdı.

(...) ortaokulunu hiç sevmiyordum! ... Aşırı kötüydü. Her türden insan var. (...) Ya buraların insanları biraz kötü ne bileyim her türlü insan var. *(Sana bir zararları dokunabilir miydi?)* Ya bana zararları. (...) Mesela para istiyorlar benden falan, sıkıştırıp para istiyor-

lardı. O okulda çok oluyordu bunlar, çok kötü bir ortam vardı. Ben de onlara bir zaman sonra uyum sağlamaya başladım, üzüm üzüme baka baka kararıyor. (...) İyi bir insan olmadığı için onlarla arkadaşlık edemiyorsun ve kötü insanlara doğru çevriliyorsun, mesela onlarla arkadaşlık yaptığım süreçte sigaraya başladım. Sigaraya alıştırdılar. (...) Evet daha çok küçüktüm ortaokuldan bahsediyorum. Bayağı küçüktüm, sigaraya başladım, şu an bırakamıyorum (KçTK8).

Bir başka Türkiyeli kadın okulu bırakıp çalışmaya başlamıştı. Pişman olmadığını söylemesine rağmen, okuldan ayrılmasında yaşadığı sorunların payı olduğu anlaşılıyordu.

Sevmediğim dersler vardı. (...) Hocadan da kaynaklanıyor aslında. Ben yapamadıkça benim üstüme geliyordu yapamadıkça kötülüyordu. Ben böylece daha çok nefret etmeye başladım ve uzatmak istemedim (*Peki geri dönmek ister miydin okula?*) Şu anda pişman değilim. Çok pişman olacaksın dediler ama şu an pişman değilim. (...) Öğretmenler çok kötü davranıyorlardı. Okul pisti. Ben ...'de okudum çok pis bir okuldu asla da iyi davranmıyorlardı öğretmenler bize. Yani özgüven veremiyorlar, benim özgüven problemim vardı bunlar yüzünden. Okuldan çıkınca özgüvenim yükseldi benim. Çalıştıkça para kazandıkça yani. Çünkü bir şey yapmak istiyorsan, bir şey yapabilirim, yani herkes yapabilir bunu istedim ve yaptım bir sürü şey. Sonra özgüvenim tavan yaptı ama okuldayken öyle değildi (KçTK5).

Bütün olumsuzluklara rağmen, birçok genç kadının eğitimine devam etmedeki kararlılığı da saha çalışması sırasında dikkat çeken bir olguydu. Bunu hem Suriyeli hem de Türkiyeli kadınlar için söylemek mümkün. Suriyeliler arasından bir kadın üniversiteye devam ediyordu ve sözlerinden başarılı olmak için çok azimli olduğu belli oluyordu.

... Bir yıl YÖS (hazırlık kursunda) okudum ve ... üniversitesinde ... kazandım ama hiç sevmedim. Bu yüzden tekrar bir yıl YÖS'te okudum, bu yüzden insanlar deli olduğumu düşündü ve neden değiştirdiğimi sordu. Ben de "Bu benim hayatım ve benim kararımı ancak ben alabilirim" dedim. Ya sevdiğim bir şeyi okurum ya da hiçbir şey okumam. Tekrar YÖS'e girdim ve iki yılım gitti. Bu sefer ... kazandım. Daha önce düşünmemiştim ama sonra araştırmaya başladım ve bu alanda devam etme kararı verdim. Bir yıl hazırlık okudum ama hazırlık yılı pek iyi değildi çünkü oradaki öğretmen Türk'tü ve İngilizceleri çok zayıftı. İlk dönem yüz yüzeydi ama ikinci dönem online oldu o yüzden hiç verimli olmadı. Online olduğu için de derslere hiç katılmadık. (*Bu alanda mutlu musun?*) İlk yıl daha çok matematik ve fizikti. O yüzden tam olarak kendi dürüst düşüncemi söyleyemeyeceğim. Ama ben çok hırslıyım, o yüzden her şey bana kolay geliyor. İlk senemin online olmasına rağmen ve eğlenceli olmamasına rağmen ben gelecek planlarıma odaklanıyorum (KçSK4).

Bazı Türkiyeli öğrenciler için okulu sevmek ve devam etmeyi istemek, okullarındaki eğitimin ve öğretmenlerinin desteklediği ve pekiştirdiği bir arzu idi.

Okula gitmeyi küçüklüğümden beri seviyorum. (...) Buraya geldim yine aynı şekil öğretmenlerimi seviyorum. Hani gerçekten bir öğrencinin, bir çocuğun okulu sevmeye sebebi bence en önemli etken öğretmen gerçekten. (...) Dersleri de seviyorum, ders çalışmayı da seviyorum. Bazen sıkılıyorum ama her zaman mükemmel gidecek diye de bir şey yok. (...) Ortaokuldaki öğretmenlerimi de çok seviyorum. Zaten biz ...'deydik. Oranın ilk mezunlarıyız. Oradaki öğretmenlerimizi de çok seviyorduk. Bize çok güzel şey verdiler

hani. (...) Bizim okulumuz zaten yeni okul olduğu için çok fazla öğrenci yoktu. Bütün öğretmenler ilk bizlerle ilgileniyordu (KçTK3).

Kendisiyle görüştüğümüzde Güzel Sanatlar Lisesine giden bir Türkiyeli genç kadın da istediği alanda eğitimini devam ettirmeye kararlı görünüyordu.

... ortaokulunu da İkitelli’de okudum. (...) Sonra resim kursuna gitmeye başladım. Resim çiziyordum hep zaten. Moda üstüne okumak istedim. Hep hedefim resim ile ilgili bir şeylerdi. Şimdi de güzel sanatlarda okuyorum (...) Güzel Sanatlar Lisesinde. Resim bölümünde.

(...) Hep hedefim resimdi hala onun üzerinden gidiyorum. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’ne gitmek istiyorum. Umarım gidebilirim, tüm üniversiteleri deneyeceğim (KçTK8).

Sekizinci sınıftan sonra okulu bırakan, ama üç yıl sonra açık liseye kayıt yaptıran bir Türkiyeli kadın da üniversiteye girebilmeyi umuyordu.

Tekrar okula yazıldım. Umarım seneye üniversite tuttururum güzel bir şekilde. (...) Mesela işe gidiyorum. Sabah işlerini falan hallediyorum. Patronlar müşteriye gidiyorlar diyelim o boşlukta da ders çalışmaya, test çözmeye, akşam geldiğim zaman da derse oturuyorum. İşte hani çalışırken birazcık zor oluyor ama insanın bir hayalleri oluyor. Bir şeylerin peşinden koşmaya çalışıyor, ben de onların peşinden koşmaya çalışıyorum. Çünkü ailem de olsa ben kimseye yük olmamaya çalışıyorum. İnsan biraz da öyle hissediyor yani. O yüzden hem okuluma hem de çalışmaya kendimi verdim (KçTK7).

Bu bölümde son olarak kısaca değinmek istediğimiz bir konu, pandemi sürecinde öğrencilerin uzaktan eğitim deneyimleri. Katılımcıların anlatımlarından, uzaktan eğitimin etkin olmadığı, birçok öğrencinin dersleri takip etmediği veya edemediği çok açık şekilde görülüyor. Kendisi uzaktan derslere düzenli katılan bir öğrenci, birçok arkadaşının derslere katılmadığını gözlemlemişti ve bunu şöyle anlatıyordu:

Çevrimiçi yaptığımız dersler yetersizdi bence, çünkü bazı arkadaşlarımız katılmadılar. (...) Çalıştığı için katılmayan da oldu, ailesine yardım etmek için. Kardeşlerine bakması gereken de oldu. (...) ailesine yardım etmesi gerekenler, işte ev konusunda olsun, iş konusunda olsun katılmayan arkadaşlarım oldu. Katıldıklarında, bana da oldu bu bazen, internet yetersizliği oldu. (*Sen takip ettin mi?*) Her derse girmiyordum tabii ki. İster istemez kaçırdığım dersler oluyordu. Bazen cidden girmek istemiyordum hani girsem zaman kaybı olacağını düşündüğüm için girmediğim dersler de oldu. Çünkü girseydim onu zaten anlamayacaktım, ne gerek vardı ki girmeye? Ben kendim evde çalışsam daha iyi anlardım. (...) Çoğu arkadaşlarım da zaten sırf yoklamada adları olsun diye sıfz-lüleri yüksek gelsin diye girdi. Ben de onlardan biriyim. Onun dışında girdiğimizden hiçbir şey anlamıyorduk zaten (KçTK1).

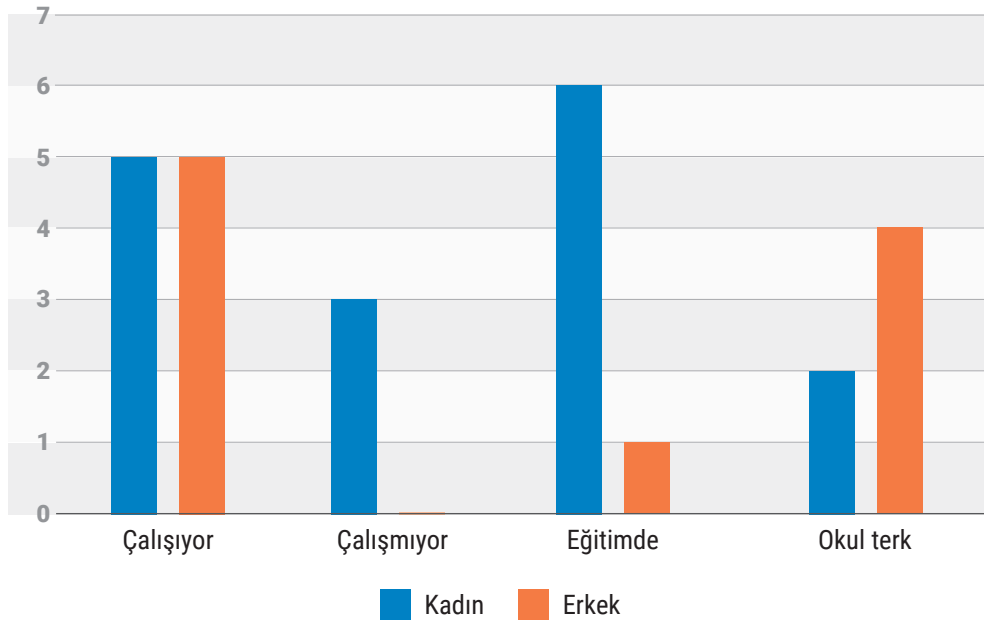
(Kardeşlerim) EBA’yı çok takip etmiyorlar (...) Laptop aldık diğer kardeşimize orada bir iki kere falan girdi. Diğerleri de annemin zoruyla birkaç kere girdi. Onun dışında artık takip edemediler işte. Hani “hiç kimse girmiyormuş zaten, biz niye girelim” gibi bir düşünce de oldu yani onlarda (KçTK7).

Evimizde iki tane telefon var, birisi babamın birisi annemin. Babam hep işte, annemin de (...) telefona ihtiyacı var. (...) Bu yüzden online eğitim sürecinde derslerime hiç giremedim. Yine de çok iyi çalıştım (KçSK5).

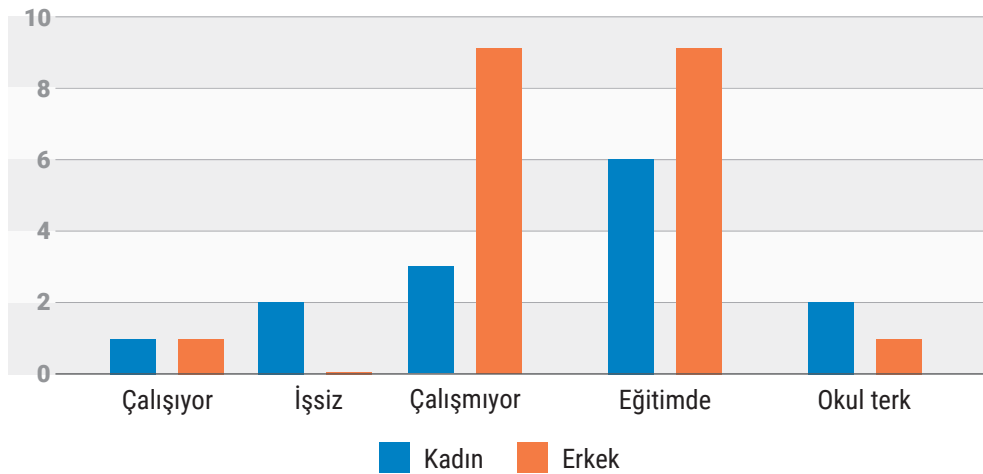

Suriyeli ve Türkiyeli genç kadınların eğitimle ilgili deneyimlerine ve düşüncelerine ilişkin bu bölümü bitirirken, katılımcıların çoğunun eğitime devam etmek ve üniversiteye gitmek istediğini, ancak özellikle Suriyeliler arasında çalışmak zorunda kalmak sebebiyle veya başka nedenlerle eğitimini yarıda bırakanlar olduğunu söyleyebiliriz. (Küçükçekmece’de araştırmaya katılan gençlerin eğitim ve çalışma durumları Şekil 1 ve Şekil 2’de görülebilir.) Bununla birlikte, nitel veri toplamak için oluşturulan örneklemin bu bölgede yaşayan bütün genç kadınları temsil etmediğini ve özellikle Suriyeli genç kadınlar arasında okul terkin bizim gözlemlediğimizden daha büyük bir sorun olabileceğini de vurgulamak gerekir.

Şekil 1. Küçükçekmece’de Suriyeli Katılımcıların Eğitim ve İşgücüne Katılımı

Şekil 2. Küçükçekmece’de Türkiyeli Katılımcıların Eğitim ve İşgücüne Katılımı

C. Çalışma Deneyimleri

Küçükçekmece’de görüştüğümüz Türkiyeli ve Suriyeli kadınların bazıları çalışıyordu. Bunlardan birkaçı okulu bırakıp işe girerken (veya iş ararken), bir yandan eğitimine devam edip çalışanlar da vardı. Türkiyeliler arasında okulu bırakıp çalışmaya başlayan iki kişi vardı. Ancak, onlarla görüştüğümüz sırada işsizdiler. Bir katılımcı bir firmada sekreter olarak tam zamanlı çalışıyordu, bir yandan da açık liseye devam ediyordu. Liseye devam eden bir kadın yazın bir kuaförde çalıştığını söylerken, lisede okuyan bir katılımcı bizimle görüştüğümüzden kısa süre sonra bir kafede çalışmaya başladı. Suriyeliler arasında iki kadın tekstil atölyelerinde tam zamanlı çalışıyordu, üniversiteye devam eden bir kadın çevrimiçi pazarlama işi yapıyordu.⁴

Çalışanların çoğu ailelerine destek olmak için işe girmişlerdi. 15 yaşında bir Suriyeli kadın, “önceden bir ara tekstilde çalıştığını” söyledi. Yine 15 yaşında bir başkası, ailesinin ihtiyacı olursa gerekirse okulu bırakıp çalışabileceğini belirtti. 16 yaşındaki bir kadın, tekstil atölyesinde ortacı olarak çalışmaya başlamıştı; kendisiyle görüşmemizden sonra Güz 2021 döneminde okulu bıraktı. 18 yaşında bir Türkiyeli kadın, neden çalıştığını anlatırken, “ailem de olsa ben kimseye yük olmamaya çalışıyorum” diyordu.

Üniversiteye devam eden 20 yaşındaki Suriyeli bir katılımcı, bir şirkette online olarak pazarlama bölümünde çalıştığını aktardı; onun için de ailesine yük olmamak önem taşıyordu.

Evet, bu işte 1,5 yıldır çalışıyorum ve hayatım buradan kazandığım paraya bağlı. Hala mezun olmadım ve öğrenciyim, o yüzden paraya ihtiyacım var. Yani şu an babam kirayı, faturaları, yemekleri ödüyor ama diğer şeyleri ben ödüyorum. Bizim aile anlayışımızda ebeveynlerimize bağımlı olma anlayışı yok. Ödediğim her şey bu işten kazandığım paradan (KçSK4).

Aynı kadın, pazarlama sektöründeki işinin içeriğini gururla anlattı.

Birkaç firmada çalıştım. Kozmetik, kıyafet firmalarının pazarlama departmanlarında çalıştım. Kalitesi yüksek olan ürünlerle çalıştım. (...) Birden fazla uluslararası marka için çalışıyorum. Satış temsilcisi ile aramdaki fark, o satış yapıyor ama ben takım oluşturup kendi organizasyonlarını kurmalarına yardım ediyorum. (Takımımda) Filistin’den, Irak’tan, Fas’tan ve Suriye’den olanlar var (KçSK4).

Öte yandan, 2018’de Türkiye’ye gelen, Suriye’de ortaokuldan terk, boşanmış bir kadının çalışma deneyimi ise daha çok zorunluluk ile doluydu. İstanbul’daki ailesinin yanına geldikten bir hafta sonra bir tekstil atölyesinde ortacı olarak çalışmaya başlamıştı. Kazandığı ücreti ailesinin geçimi için babasına verdiğini anlatan 20 yaşındaki katılımcı, para kazandığı için babasının kendisinin yeniden evlenmesini de istemediğini söyledi.

---

⁴ Suriyeli kadınların çalışma deneyimleri hakkında ayrıntılı için çalışma için bkz. Körükmez, Karakılıç ve Danış (2020).

Çalışmakta olan Türkiyeli kadın katılımcılar hizmet sektöründe veya atölyelerde çalışıyorlardı ve bu işlerin düzensiz olduğu da anlaşılıyordu. Sekreter olarak çalışan bir Türkiyeli kadın da işinin yoğunluğundan söz etti.

Sekreter olmayı tercih ettim. Aslında yaptığım iş de biraz zor ama yine de... (...) Yoğun geçiyor. Mesela bir rahatsızlık oldu diyelim. (...) Onun için işte doktora gittim, arıyorlar, "neredesin, ne zaman geliyorsun" falan filan diye. Yoğun geçiyor yani işimiz (KçTK7).

Ortaokuldan sonra okulu bırakıp çalışmaya başlayan iki Türkiyeli kadın, görüştüğümüzde işsizlerdi. 18 yaşında olan birisi, her ne kadar okulu bıraktığı için "içinde ukde olmadığını" söylese de bundan sonra çalışabileceği işlerin niteliği konusunda çok umutlu değildi.

Ben ilaç fabrikasında çalışıyordum daha öncelerde. Ama şu an mesela dediğim gibi o kadar yere başvuru yaptım, hiçbir yerden tık yok. Çünkü o kadar artık kotalar dolmuş ki eleman alımları yok. (...) Yani isterdim mesela okul okuyup mesela bir sekreterlik üzerine iş yapmak isterdim. Ama şu anda öyle bir şey olmadığı için ben bunu yapamıyorum. Ancak şu anda yapabileceğim şey ya satış danışmanlığıdır ya da yine aynı böyle bir fabrikada artık, dolumculuk veya paketleme mi, ütü mü ... (KçTK4).

19 yaşındaki diğer kadın da medikal mağazasında satış elemanı olarak, hasta bakıcı olarak, takı yapımında ve sekreter olarak farklı farklı işlere girip çıkmıştı, ama o sırada iş bulamıyordu.

Okulu bıraktım işte. Sonra çalışmaya başladım. Çok güzel işler yaptım, ama maalesef şanssızlık (olması) hiç uzun sürmedi. Evdeyim bütün gün. (...) Çalışmıyorum ama iş arıyorum şu anda. Çok zor, neden bulamıyoruz bilmiyorum. Her yere bakıyorum ama yok, uygun normal bir iş yok (KçTK5).

Bu iki kadın da iş bulamamalarının Suriyelilerin işgücü piyasasında oluşturduğunu düşündükleri rekabetten kaynaklandığı fikrindeydi.

(Suriyelileri) genel olarak sevmiyorum. Onlar yüzünden iş bulamıyorum ayrıca. Yani şimdi ben bir medikalde işe başlayacaktım, yine satış danışmanlığı yapacaktım. Benim yerime Suriyeli bir kadın çalışıyordu. Ondan sonra daha çok kinlendim zaten (KçTK5).

Kendi yerime gidiyorum yani iş arıyorum, iş soruşturuyorum, Suriyeliden başka Türk vatandaşı yok. Adam diyor ki işçi alamam. Alamazsın çünkü hani bir tekstil ortamında düşün şu an nereden baksan yirmiye yakın Suriyeli çalışıyor. Bir çırağın bile maaşı olmuş üç bin lira (KçTK4).

Görüştüğümüz bazı genç kadınlar ise bir yandan okurken, diğer yandan kısa sürelerde çalışmışlardı. Örneğin 10. sınıfta olan Suriyeli bir kadın, "kendisini geliştirmek için" ve "hobi olarak" mahallesindeki bir güzellik salonuna her gün gittiğini anlattı, ancak ücret almıyordu. Annesinin çalışmasına izin vermeyen ve toptancı tüccarlık yapan babası, önce onun güzellik salonuna gitmesini de istememiş ama sonra izin vermişti.

Türkiyeli genç kadınların çoğu denemek için, bir şeyler öğrenmek için, harçlık çıkartmak için kısa da olsa çalışmışlardı. 16 yaşında ve liseye giden Türkiyeli bir kadın birkaç aydır bir kuaförde "bir şeyler öğrenmeye çalıştığını" anlattı. Pandemi döne-

minde eğitim çevrimiçi iken her gün kuaföre gitmeye başladığını söyledi. Bir başka liseli kadın, pandemiden önce zaman zaman harçlığını çıkarmak için annesiyle birlikte gündelik temizlik işlerine gittiğini söyledi. Daha 14 yaşında olan bir genç, yazın annesinin işyerinde bir ay çalıştığını, para da aldığını söyledi. 16 yaşında birisi de kendi harçlığını çıkarmak için yazın annesinin çalıştığı tekstil atölyesinde bir süre çalıştığını anlattı. Pandemi döneminde bir kafede çalışan liseli bir başka kadın, görüştüğümüz sırada tekrar iş arıyordu. Bir süre sonra tekrar garsonluk yapmaya başladığını öğrendik.

Eğitimde olan kadınlar, gelecekte çalışacaklarını düşünüyorlar ve bazıları bu konuda planlar yapıyordu. Suriyelilerin de Türkiyelilerin de çoğu çalışmaya olumlu bakıyorlardı.

Tabii ki, çalışmak kadının hakkı. Ailesi yanında olsa da kadının çalışma hakkı ve kendinden sorunlu olma hakkı vardır. Kendini geliştirmeye, kendi için çabalamaya ve etrafında neler olup bittiğini deneyimlemeye hakkı vardır. (*Eğer şu an evlensen ve eşin çalışmana izin vermezse ne yaparsın?*) Eğer şu an mezun olup doktor olursam ve eşim çalışma derse, eşimle birlikte yaşamaya devam edemem. (*Yani kariyerini eşine tercih ediyorsun?*) Evet, bu kadar uğraşıp çalıştığım için bunu kabul eden bir adam bulana kadar devam ederim (KçSK7).

Bence kadınlar yapmak istediklerinde özgür olmalılar. Eğer çalışmak istiyorlarsa çalışmalılar, evde kalmak istiyorlarsa evde kalmalılar (KçSK5).

Kadınların kendilerine güvenmeleri lazım, çalışıp kendi hayatlarını kurmaları lazım (KçSK8).

Katılımcıların bazıları kadınların ve erkeklerin aynı işleri yapabileceğini söylerken, bazıları ise kadınların belirli işlerde çalışmaması gerektiği düşüncesindeydiler.

(*Yani sence kadın ve erkek aynı işi yapabilirler mi?*) Evet, tabii ki. Mesela mühendislik, mimarlık. Orta Doğu'da mimarlık gibi mesleklerin sadece erkekler için olduğunu söylerler ama ben katılmıyorum çünkü ayrımcılığı sevmiyorum. Tabii ki kadınlar da böyle işleri yapabilirler. Böyle ayrımcılıkları hiç sevmiyorum (KçSK3).

Mesela bizim akrabamız ayakkabıcı, böyle bir işi kadın yapamaz, ama öğretmen olabilir, doktor olabilir ya da avukat olabilir (KçSK1).

Yani bir kadın sanayide çalışamaz. Yani tabii çalışanlar olur. Şimdi kendi adıma konuşacak olursam ben çalışırım ama bazı kızlar bilmiyorum yapamaz gibi geliyor bana. Sanayide çalışamaz. O ağır kaldıramaz ya da ne bileyim o vıdayı sıkamaz, gücü yetmez, bir sıkıntı çıkar. (*Nasıl bir işte çalışmalılar sence?*) Ya girişimci bir sürü kadın var. El işi yapıyorlar, ondan sonra öğretmen olur. Ben öğretmen olsun isterim ve hele ki okusaydım kesinlikle öğretmen olurdum (KçTK5).

Okulu bırakıp çalışmaya başlayan, görüştüğümüz sırada da işsiz olan Türkiyeli bir kadının erkek işi ve kadın işi ile ilgili düşüncelerini, işyerinde kendi yaşadığı olaylar şekillendirmişti. Atölyelerde erkeklerin kadınları hor gördüklerini söyledi.

Ya bir erkek, şöyle söyleyeyim ben de tekstil ortamında çalıştım ama tekstil ortamı banyaya göre değil. Tekstil ortamı hani hep erkeklere göre. (...) Yani benim gözlemlediğim

şu. Kadınları hep bir hor görüyorlar tekstil ortamında. E ben mesela hiç hoşlanmam hor görmekten çünkü o alın teri yani sen orada bir para kazanıyorsun. Aslında hor görülme daha kötü bir şey. Hani düşünsene çalışıyorsunuz ama o karşıdan seni itici olarak bakıyor. Ama bir erkek bir erkeğe bunu yapamıyor. Ya bence o tarz işler erkeklere göre (KçTK4).

Öte yandan, kadınların çalışabileceği işler konusunda da yine kendi deneyiminden yola çıkarak, ağır koşullarda çalışmanın zor olacağını söylüyordu.

Kadının temizlik işidir yapabileceği. (...) Mesela tamam ben gencim, çalışıyorum ediyorum ama evlendikten sonra çok zor yani uzun vadeli bir işte çalışmak hani saat olarak. Ya da mesela çaycılıktır bilemedin. Ya çünkü bir kadının üzerinde yük daha fazla erkeğe bakıldığında (KçTK4).

Özetlemek gerekirse, geçici sürelerle de olsa Suriyeli ve Türkiyeli kadın katılımcıların birçoğunun çalışma deneyimi vardı, ancak bu işlerin çoğu onları bir mesleğe yönlendirebilecek nitelikte olmamıştı. Bununla birlikte, katılımcıların tümü gelecekte çalışmayı planlıyor ve çoğu da bir meslek edinebilmek istiyordu.

2. Gündelik Yaşam: Sıkışık Mekânlar, Sanal Dünyalar

Küçükçekmece'deki Suriyeli ve Türkiyeli kadın katılımcıların pandemi döneminde gündelik yaşamları genel olarak evde kapalı şekilde geçmişti. Saha çalışmasını yaptığımız, salgının etkisinin azaldığı dönemde ise ev ile okul veya ev ile iş arasındaki gündelik yaşam yeniden kuruluyordu. Kısmen pandeminin getirdiği kapanma nedeniyle, kısmen de başka nedenlerden dolayı, görüştüğümüz kadınların çoğu pek arkadaşları olmadığını anlattılar. Öte yandan, sosyal medyada tanıştıkları kişilerden, internet ortamında edindikleri bilgilerden ve becerilerden söz ettiler. Arkadaşsızlık ve yalnızlık temaları çoğu katılımcı tarafından dile getirilirken, Suriyeli kadınların aileleri haricinde sosyal açıdan çok yalıtılmış bir ortamda oldukları gözlemleniyordu. Öte yandan, kadın katılımcılarla görüşmelerde ortaya çıkan diğer bir konu, mahallede veya sokakta erkeklerin kendilerine karşı tavrı idi. İki grup da bundan yakınırken, Suriyeli katılımcılar için sorun mahalle baskısı boyutuna ulaşmış durumdaydı. Burada Suriyeli ve Türkiyeli genç kadınların sosyalleşme, sosyal medya kullanımı ve kamusal alanlardaki deneyimleri hakkındaki anlatılarından sırasıyla söz edelim.

A. Sosyal Açıdan Yalıtılmışlık

Suriyeli katılımcıların bazıları, kendileri gibi genç bir Suriyeli kadın olan görüşmeciy-le konuşurken ağladılar. Araştırma etiği ve saha çalışması yönergesi gereği asistan mülakatı isterlerse sonlandırabileceğini belirtmesine rağmen, bu katılımcılar kısa bir aradan sonra görüşmeye devam etmekte ısrar ettiler. Söz konusu katılımcılarla görüşmeci arasında geçen diyaloglar, kendilerini yalnız hissetmeleri, kimseye güvenememeleri, bazı sorunlarını aileleriyle bile paylaşamamaları konusunda çarpıcı aktarımlar içeriyordu.

Örneğin 16 yaşında olan bir Suriyeli katılımcı arkadaşı olmadığından yakınırken ağlıyor, bu arada görüşmeciye “hayatında ilk defa birisine özel hayatındaki sorunlardan bahsettiğini” söylüyordu. Yine 15 yaşındaki bir başka kadın da arkadaşı olmadığını söyledi.

Benim genel olarak arkadaşlarım yok. (... *Ağlama neden ağlıyorsun?*) (...) Ben herkesten utandığım için ağlıyorum. (...) Benim tek bir arkadaşım vardı. Türkiye'ye ilk geldiğimde tanışmıştık ama şu an benimle konuşmuyor (KÇSK6).

Benim büyük kardeşim bana karışan tipten. Ailecek bu tipteniz, erkeklerle konuşamıyorduz ama kızlarla konuşmaya izin veriyorlar. Buna rağmen kız arkadaşım yok. Dediğim gibi bu dünyada hiç kimseye güvenmiyorum. (*Tek arkadaşın ... mı?*) Evet. (*Peki Türk arkadaşın var mı?*) Tabii ki sınıfta mecburen konuşuyorum onlarla. İletişim kuruyorum ama pek arkadaş olarak saymıyorum. (...) (*Peki ...'dan başka Suriyeli arkadaşın var mı?*) Yedinci sınıftan önce vardı ama sekizinci, dokuzuncu sınıfta uzaktan eğitim aldık. Kimseyle öyle güçlü bir bağım olmadı (KÇSK2).

Beş kardeş arasında tek kız olan 15 yaşındaki bir başka Suriyeli katılımcı, zamanının çoğunu geçirdiği evinde erkek kardeşleriyle odasını paylaşmaktan ve hiç arkadaşı olmamasından çok sıkılmıştı. 17 yaşında bir başkası ise ailesinin dışarı çıkmasına izin vermesine rağmen hep evde oturduğunu söyledi.

Arkadaşlarım olsun istiyorum. Hep beraber çıkıp bir şeyler yapalım istiyorum. (*Ağlamaya başlar*). (*Tekstil atölyesinde tanıştıklarınla arkadaş olup dışarı çıkmadınız mı?*) Söylediğim gibi çıktık ama pek samimi değildik (KÇSK5).

İçime kapanık olduğum doğru, sessiz de birisiyim ama evde kalmayı hiç sevmiyorum. Yeni şeyler keşfetmek istiyorum. Birisi gelip bana nasihat verirse, onun yerine her şeyi kendi gözlerimle görmek istiyorum. Bu yüzden rahat değilim. Özellikle koronadan beri hiç çıkmıyorum evden, arkadaşlarım yok. O yüzden çok çıkmak istiyorum, her şeyi görmek istiyorum. Tamam, şu an 17 yaşındayım ve birkaç yıl sonra şu anki hayatımı hatırlayacağım zaman evde oturup telefona baktığım zamanı hatırlayacağım. (...) Eğer arkadaşlarım olsaydı onlarla çıkabilirdik, zaten ailem de izin veriyor. Bu da en zor şey. Ailem izin veriyor, çıkabilirim ama arkadaşlarım yok (KÇSK3).

B. İnternette Sosyalleşme

Yukarıda belirtildiği gibi, pandemi süresince okulların kapalı olmasının da etkisiyle, kadın katılımcıların çoğu pek arkadaşları olmadığını aktardılar. Bu süreçte, sosyal medya mecralarında birileriyle tanışma, arkadaşlık etme gibi deneyimler hem Suriyeli hem de Türkiyeli kadınlar tarafından aktarıldı. Ayrıca, Suriyeli ve Türkiyeli katılımcıların birçoğu internette ve sosyal medyada özellikle İngilizce olmak üzere dil öğrenmeye ve başka beceriler edinmeye çalışmışlardı. Instagram üzerinden Kuran kursuna katıldığını aktaran bir Suriyeli katılımcı da vardı.

14 yaşında Türkiyeli bir katılımcı, “sanal arkadaşlarım var hep” derken, onlarla TikTok üzerinden veya Anime izlerken tanıştığını söyledi. Aynı katılımcı, pek arkadaşının olmadığını, zaten olsa da onlarla vakit geçirecek yerler olmadığını söyledi.

Zaten cadde üzerinde falan oturuyoruz, bir sokağa çıkıp oynama şeyi falan da yok.

Zaten burada çıkıp dolaşabileceğimiz yer de yok bir arkadaşıyla. (...) Hani bir yere dolaşmamız gerekse Selçuklu Parkı falan uzak. Ya da biriyle buluşmaktan ziyade ara sıra bir şarkı dinleyim dışarı çıkayım, dolaşayım diyorum. O da olmuyor. (...) Kalabalık. Yer de yok. *(Bu mahalleyle ilgili ne isterdin?)* Böyle yerlerin, yalnız yerlerin, olmasını, yani böyle çıkıp dolaşabileceğimiz. Böyle park gibi ama (...) Boş bir yol. Bank falan olsun, öyle. Çimlik, yeşillik alan (KçTK2).

Sözü edilen Selçuklu Parkı, Atatürk mahallesinin güneybatısında, orta sınıfların yaşadığı sitelerin olduğu Atakent mahallesinde yer alıyor. Yürüyerek gitmek mümkün olsa da 1. İkitelli Caddesinin öte tarafında olması itibarıyla, özellikle genç kadınların kendi başlarına ulaşmasının kolay olmadığı bir yer. Benzer şekilde, bir başka Türkiyeli kadın da dolaşacak yer olmadığı için mahallede arkadaşı olmadığını, sanal ortamlarda tanıştığı kişiler olduğunu aktardı.

Caddede yaşıyorum ben. O yüzden çıkıp da küçükken diğer yaşlılarım gibi sokaklarda çok oynamadım. Bunun için çok fazla sokak, mahalle arkadaşım olmadı. Sınıf arkadaşlarım oldu. Sanaldan tanıştığım insanlar oldu. (...) Şu anda da konuştuğum arkadaşlarım var zaten, internet ortamında tanıştığımız (KçTK1).

İlginç bir gözlem olarak, Türkiyeli kadın katılımcılar arasında pandemi süresince internette geçirdikleri zamandan söz ederken “internete bağımlı oldum” diyenler oldu. Türkiyeli erkek katılımcılardan da aynı ifadeyi kullananlar vardı.

17 yaşındaki Suriyeli bir kadın katılımcı, “online’da gerçek hayattan daha çok arkadaşım var” derken, farklı ülkelerden çevrimiçi tanıştığı kişiler olduğu anlattı. İnterneti İngilizce öğrenmek ve gitar çalma gibi beceriler kazanmak için de kullanıyordu. Ayrıca, çizdiği resimleri Instagram hesabından paylaştığını söyledi.

(Gitar çalmayı) bazen YouTube’dan bazen kendi kendime öğreniyorum. Bir kere 40 yaşında Japon bir adamla tanışmıştım, çok tatlıydı. “Sana Japonca öğretirim ama sen de bana Arapça öğret” dedi. (...) Sadece mesajlaşıyoruz. Bazen ses kaydı atıyor ama ben çoğunlukla mesaj atıyorum. O gitar çalabiliyor ve gerçekten de iyi biri. (...) *(Bu nasıl bir uygulama, ismi ne?)* Speaky. En çok dil öğrenmek için kullanılan bir uygulama (KçSK3).

Türkiyeli kadın katılımcılardan bazıları da interneti yabancı dil öğrenmek veya yeni ilgi alanları oluşturmak için kullandıklarını anlattılar. Örneğin 11. sınıfa giden bir kadın, internet ve uygulamalar üzerinden, okulda öğrendiğinden daha fazla İngilizce öğrenebildiğini söyledi.

Şimdi teknoloji çağındayız. Ben de tabii teknolojiden yararlandım ve İngilizce evrensel bir dil. Benim ona ulaşmak için ekstra bir para ödememe gerek yok. Bunun için Youtube’dan olsun, öğreten kanallar olsun. Zaten hani bir anlayabiliyorsunuz, karşınızdaki kişinin ses tonundan ne demek istediğini anlayabiliyorsunuz. Zaten konu belli. İstediklin konuda açıyorsun. Videoyu açıyorsun ve o kişi anlattıkça bir şeyler anlamaya başlıyorsun. (...) Onun dışında birkaç ay önce falan Fransızca öğrenmeye de başlamıştım (KçTK1).

Bu genç kadın, pandemi döneminde evde otururken internet üzerinden kendine yeni bir ilgi alanı da bulmuştu.

(Pandemi döneminde) ciddi bir bunalım gibi bir şey yaşamıştım ve daha sonra witchcraft ve spiritüalizm ile tanıştım. Bunlarla tanıştıktan sonra kendimi daha iyi hissetmeye başladım, çünkü spiritüalizm zaten sizin enerjinizle alakalı bir şey, evrenle alakalı bir şey. Bu çekim yasası olaylarını falan doğru yaptığınızda ciddi hayatınız güzelleşiyor. Ben birazcık da bunlarla beraber kendimi iyi hissetmeye başladım.

(...) *(Peki bununla ilgili bilgileri nerede öğreniyorsun?)* İnternette (...) Spiritüalizm ile ilgilenen arkadaşlarım var. Ben şu anda zaten Discord diye bir sanal ortam var, orada cadılıkla ilgili bir sunucuda mevcudum (KçTK1).

18 yaşındaki bir Türkiyeli katılımcı ise internet üzerinden birileriyle tanışsa da bu ortama pek güvenmediğini söyledi.

İnternetteki insanlara da çok güvenmiyorum. Çünkü bu devirde birine güvenmek internette zor oluyor açıkçası. *(Tanıştığın kişiler oluyor mu internette?)* Mesela çok nadir oluyor. Bir tane falan. O bir tane arkadaşım da İzmir’de zaten ve rahat bir-iki yıldır da arkadaşım internette, ama onun dışında internette pek arkadaş yapmam (KçTK7).

Özetlemek gerekirse, görüştüğümüz Suriyeli ve Türkiyeli genç kadınların çoğu, yaşadıkları mahallelerde kamusal alanların olmayışı ve okulların pandemi nedeniyle kapanması sonucu sosyal açıdan izole olmuşlardı. Bu koşullarda, internet ve sosyal medyanın sağladığı sanal ortamlar önemli bir sosyalleşme ve vakit geçirme mecrası haline gelmişti.

C. Erkeklerin ve Mahallelinin Oluşturduğu Baskılar

Yaşadıkları bölgenin kalabalık ve evlerin bitişik olması, genç kadınların sokaktaki ve genel olarak mahalledeki deneyimlerini etkiliyor. Parka gidecek, yürüyecek, hava alacak bir yer olmamasının yanı sıra, kadınlar sokakta özellikle erkeklerin kendilerine yönelik bakışlarından ve tavırlarından da rahatsızdı. Özellikle Suriyeli katılımcılar bu durumdan şikayetçiydi. Odak grubu toplantısı sırasında Suriyeli katılımcılar, özellikle zengin olduğunu söyledikleri bir ailenin mahalledeki kadınlara karıştığını anlattılar.

Buradaki insanların düşünce tarzı farklı hiç sevmiyorum, Suriye’de olsaydılar böyle olmazlardı ama insanların neden bu kadar değiştiğini anlamıyorum, kadınların ne giymesi gerektiğini bile tartışıyorlar, bu etek giymiş, bu dar pantolon giymiş, bu çarşafı değil, özellikle ... ailesi (KçSK8-0).

Kadınların ne giydiğine takılıyorlar, kadınların arkasından konuşuyorlar, bir tek bunları yapan o aile (KçSK5-0).

Çok konuşuyorlar kadınların arkalarından (KçSK8-0).

Sokakta yürürken bile duyuyorsun (KçSK6-0).

Boşanmış olan ve bir tekstil imalat atölyesinde çalışan bir katılımcı, bu baskıyı özellikle hissettiğini, giyim-kuşamı ve çalışıyor olması nedeniyle komşuların laf ettiğini anlattı.

Benim arkamdan çok konuşuluyor bu mahallede, pantolon giydiğim için ve işe tek başıma gittiğim için, makyajlı olduğumu gördükleri zaman bir erkekle buluşmaya gittiğimi sanıyorlar. (...) Mesela bizim komşularımızın çoğu ... ailesinden ve ne zaman evden çıktığımda onlardan biri ile karşılaşıyorum, erkek arkadaşını görmeye mi gidiyorsun gibi sözler söylüyorlar ama ben kimseye cevap vermiyorum (KçSK8-0).

Bir diğer Suriyeli katılımcının anlatımı, akrabalarından ve çevreden gelen baskıyı ebeveynlerin de hissettiğini gösteriyordu.

İlk başta (çarşaf giymeyi) hiç istemedim, çünkü Suriye'deyken küçüktüm ve bir ara çok dini kişiler geldiler ve kızların çarşaf giymelerini söylediler ve babam korktuğu için giymemi söyledi. Sekiz yaşındaydım, ben de giydim, sonra da ...'ye gittik ve orada çıkardım hemen. (...) Sonra da İstanbul'a geldik ve yaklaşık iki ay sonra artık (akrabalarımız) babama ve anneme laf söylediler, "siz artık Suriye'den çıktuktan sonra rahatladınız, özgürlüğünüzü aldınız, artık Türklere benzemeye başladınız" (KçSK5).

Bunun yanı sıra, Suriyeli katılımcılar hem Türkiyeli hem de Suriyeli erkeklerin sokakta laf atmasına sık sık maruz kaldıklarını belirttiler. 16 yaşındaki bir katılımcı, bir Suriyeli erkeğin ısrarlı takibine de maruz kalmıştı ve bu tür olaylar karşısında özellikle tedirgin olduğu hissediliyordu.

Mesela geçen gün sokakta annemle yürüyorduk ve annem bana bir şey anlatırken güldüm. Yanımda geçen bir Suriyeli erkekte beni görünce o da güldü ve konuşmaya çalıştı, ben rahatsız oldum. (...) Geçen gün arkadaşarımla okula giderken bir şeye gülüyorduk sonra iki Suriyeli genç yanımızda geçerken "Allah sizi bize bıraksın" dedi. (*Türk mü?*) Hayır Suriyeli, sonra arkadaşarımla onlara "Allah belanızı versin" dedik ve yolumuza devam ettik, bu olaydan sonra kendimi çok güçlü hissettim gerçekten (KçSK6-0).

Odak grubu toplantısında Suriyeli katılımcılara sokakta bir erkek rahatsız ettiğinde ne yapacaklarını sordüğümüzde, çalışmakta olan 20 yaşındaki bir kadın "arkadaşıma söylerim, anneme söyleyemeyeceğim şeyler var" derken, diğer katılımcılar konuyu annelerine anlatacaklarını belirttiler. Birisi, "ama babama anlatsam sorun çıkartır, sen böyle giyinmişsin onun için oldu der" (KçSK5-0) diye düşüncesini ifade etti.

Türkiyeli kadın katılımcılar da mahalledeki kalabalık ve gürültüden şikayetçiydiler. Bundan söz ederken, erkeklerin bakışlarından ve tavırlarından duydukları rahatsızlık da ortaya çıktı. Odak grubu toplantısında katılımcılar bu konuda hemfikirdi.

Kalabalıktan yürüyemiyoruz. Yani nasıl desem iğne atsan yere düşmüyor, çok kalabalık. Hani bir kadın olarak ben genellikle rahatsız oluyorum. Çünkü bütün gözler üzerimde kapalı olduğum halde. Derler ya açığa bakarlar falan, öyle bir şey yok. Yani adam kadın gördüğü zaman her türlü baştan aşağı süzüyor. Hani bu beni gerçekten rahatsız ediyor (KçTK3-0).

Ben buraya gelirken bile yaşadım. Şimdi burada çok bastırılmış bir toplum olduğu için, böyle kıyafetine değil de daha çok dışı gördükleri zaman davranışları rahatsız edici oluyor. (...) Hani en ufak bir kız ve erkekle konuşmalarında bile aileler onları direkt bastırıldığı için ve oğlan çocuklarını çok fazla serbest bıraktıkları için olduğunu düşünüyorum ben. (...) (*Sizce erkekler kadınlara neden laf atıyor, takip ediyor?*) Sırf bunu yapabilecekleri için yapıyorlar. Çünkü yaparlarsa hiçbir şey olmayacak ki (KçTK1-0).

Yukarıdaki son alıntıda, katılımcının erkeklerin tacizkâr davranışlarını açıklamaya çalışırken erkek egemen bir toplumda yaşıyor olmamıza da vurgu yaptığı görülebiliyor.

Suriyeli katılımcılarla odak grubu toplantısında olduğu gibi, Türkiyeli katılımcılara da “bir erkek sokakta sizi rahatsız etse veya başınıza bir şey gelse ne yaparsınız” diye sorduk. Türkiyeli kadınlardan aldığımız yanıtlar daha farklıydı. Polisi arayacağını söyleyen bir katılımcı, “tabii ki de ararım, canımı niye tehlikeye atayım” diye tepki gösterdi ve bir sorun yaşadığında ilk danışacağı kişilerin anne-babası olacağını belirtti. Bir başka katılımcı, öncelikle arkadaşlarına söyleyeceğini, gündüz işteyken onları tedirgin etmemek için akşam eve geldiklerinde anne-babasına böyle bir olayı anlatacağını düşünüyordu.

Sonuç olarak, İkitelli bölgesinin sosyo-mekânsal yapısı hem Suriyeli hem de Türkiyeli kadınlar için bir baskı ortamı yaratıyor. Gidecek, gezecek bir yer olmaması, erkeklerin bakışlarının sürekli üzerlerinde olması kadınları rahatsız ediyor. Ancak, Suriyeli katılımcıların kendilerini daha fazla baskı altında hissettiklerini söylemek yanlış olmaz. Türkiyeli kadınların, benzer sosyo-ekonomik koşullar içinde yaşasalar da kendilerine daha çok güvendikleri düşünülebilir.

3. Önyargılara Maruz Kalanlar-Önyargılı Olanlar

2020’de Sultanbeyli ve Küçükçekmece’de Suriyeli ve Türkiyeli genç erkeklerle yaptığımız araştırma, iki grup arasındaki ilişkilerde önyargıların ne kadar güçlü olduğunu göstermişti. Suriyeli gençlerde yoğun bir ayrımcılık ve önyargıya maruz kalma algısı varken, Türkiyeli gençler de bizimle görüşmelerinde medyada dolaşımda olan önyargılı görüşleri tekrar ediyorlardı.

2021’de yaptığımız saha çalışmasında da yine benzer şeyleri gözlemledik. Bu sefer, Türkiyeli kadın katılımcıların da Suriyelilere yönelik önyargılar taşıdığını gördük. Suriyeli kadınlar ise okulda ve mahallede kendilerinin ve ailelerinin karşılaştığı önyargılı tutumlardan ve ayrımcılıktan söz ettiler. Bu bölümde, Küçükçekmece’deki kadın katılımcıların anlatıları üzerinden bu konulara değineceğiz.

Türkiyeli iki kadın katılımcı, Suriyeli komşularının kalabalık ailelerde yaşamasını ve gürültü yapmasını kültür farkı olarak yorumluyorlardı. Bir başka katılımcı, Suriyelilerin kültürel farklılığının Türkiye’yi “geri götürdüğünü” düşünüyordu.

Çok büyük bir kültür farklılığı var. Onların kültürleriyle bizim kültürümüz o kadar uyumuyor ki. (...) Çünkü onlar mesela bir evde yaklaşık on kişi, on kişiden fazla kalıyorlar ve temizlik kültürleri bizimkinden çok farklı, yemek kültürleri çok farklı, konuşma stilleri, kültürleri çok farklı olduğu için anlamıyoruz diye düşünüyorum (KçTK3).

Apayrı kültürlerimiz var bence, çünkü bizim binamız çok kötü kokuyor. Suriyelilerin kendi geleneklerine göre yaptığı yemeklerden dolayı. Tabii ki kendi geleneklerinin yemeklerini yapacaklar ama... (KçTK1).

Suriyelilerle kaynaşmamamızın en büyük sebebi bence bu; kültürel fark. Mesela bilemiyorum onlar hemen evleniyor mesela. Bence Türkiye’yi biraz daha geri götürdüklerini düşünüyorum. (Ne açıdan sence geri götürüyorlar?) Geri kafalılar aslında. (...) Biraz daha

şeriatçı gibiler ama Türkiye daha modernleşiyor şu an Z kuşağı ile biraz daha modernleşiyor, ama onlar eski Türkiye'ye götürüyorlar gibime geliyor. *(Belki siz onları çekersiniz.)* Sanmıyorum benim çok Suriyeli arkadaşım oldu mesela ilkokulda, ortaokulda. Çok mükemmel insanlar kişilik olarak çok iyiler. Ama kültürel farklılıklar var yapacak bir şey yok bu konuda. Yani bilmiyorum pek kaynaşabileceğimizi düşünmüyorum. (KçTK8).

Yukarıda sözlerinden alıntı yapılan katılımcılar, daha sonraki bölümde aktarılacağı gibi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve gelecekte hayattan beklentileri konusunda ufukları geniş olan genç kadınlardı. Bu açıdan bakıldığında, belki Suriyelileri kendi hayal ettikleri topluma uyumlu görmüyorlardı. Öte yandan, birkaç katılımcının yaptığımız görüşmelerde kendilerinin ırkçı olmadığını altını çizmek istediklerini de gözlemledik. Ayrıca, Suriyeliler hakkında bazı önyargılı ifadeleri dile getirdiklerinde, “belki Türkler de aynı şeyi yapardı” diye ifadelerini yumuşatmaya da çalıştılar.

Türkiyeli kadın katılımcılar ayrıca, medyada dolaşımda olan Suriyelilere yardım verildiği, kendi ülkeleri için savaşmadıkları, işsizliğin onlar yüzünden arttığı gibi kalıp yargıların tekrarladılar.

İş konusunda, vatandaş konusunda, para konusunda (...). Suriyeliler gelince direkt ona vatandaşlık şeyi verildi. İş verildi. Bakkaldan sınırsız alınabilecek şeyler verildi ama bize verilmedi. Biz Türk vatandaşız yani. Bizim de savaşımız çıktı 15 Temmuz'da, onlar kaçtı, biz ülkemizi bırakıp kaçmadık (KçTK6).

Onlar geldiği zaman işsizlik de arttı bence çünkü benim annemin iş yerinde bazı Türkleri çıkardılar ki Suriyelileri alabilmek için. (...) Onların çalışmasından rahatsız oluyorum çünkü Türklerde çok işsizlik var, gençlerde de çok işsizlik var. Üniversiteden mezun olduğumda (...) A101 kasiyerliğine gitmeyeceğim ne malum? (KçTK1).

İmalat sektöründe istihdamın yoğun olduğu bir yer olan İkitelli'de, 2020'de genç erkeklerle yaptığımız saha çalışmasında da “Suriyeliler Türklerin işini aldı” sözünü duymuştuk. 2021'deki çalışmada kadın katılımcılardan da benzer ifadeleri işittik. Yukarıdaki alıntıda, gençlerin kendi gelecekleri için duydukları kaygı ile Suriyelilere yönelik önyargıların birbirine karıştığını görüyoruz.

Suriyeli kadın katılımcıların anlatıları ise yukarıda Türkiyelilerin ifade ettiği önyargılara ve rencide edici davranışlara, yaşadıkları mahallede veya sosyal ortamlarda nasıl maruz kaldıklarına dair öyküler ile doluydu. Örneğin, Türkiyelilerin katılımcıların Suriyeli komşularıyla ilgili şikayetlerini, bir de Suriyeli kadın katılımcıların bakış açısından dinlemek mümkün.

Bizim alttaki komşu çok sinirleniyor, biraz yaşlı bir adam. Onun da kızı var ve benim odamın tam altında. Odamda olduğum zaman bir şey söylediklerinde de her şeyi duyuyorum ama hiçbir şey söylemiyorum, onları utandırmak istemiyorum. Kız hep ağlıyor ve babasıyla kavga ediyor, şarkı dinliyor ama ben hiçbir şey söylemiyorum. Onlar her şey hakkında her şeyi söylüyorlar. Eğer ben müzik açsam sesi kısamam için bizi uyarıyorlar, kardeşlerim oyun oynarken bizi arıyorlar, bizimle iki üç kere evden çıkmamız için konuşurlar (KçSK3).

Ben bir kere şalımı camdan silkeledim ve yaşlı bir komşumuz bana taş fırlattı. Taş belime geldi, önce nereden geldiğini anlamadım ama sonra bir ses “Kız, kız!” diye ça-

ğırıyordu. Yaşlı komşumuz balkonda duruyordu, ona baktım ve taşı neden bana attığını sordum. Evin içinde silkeleyebileceğimi ama sokağın benim olmadığını söyledi. (...) Ben de “bana bunu söyleyebilirsin ama neden taş attın” dedim. Bu duruma çok kırıldım. Zaten bu komşu Suriyelileri hiç sevmiyor. Hep dışarı çıkıyor ve “Ne bu Suriyeliler? Hiç sevmiyorum” diye bağıyor, ama ben ona artık cevap vermiyorum (KçSK2).

Kriz dönemlerinde dolaşıma sokulan yabancı düşmanı yalan haberler Suriyeli gençleri etkileyebiliyor. Örneğin, 2021 yılının Ağustos ayında yaşanan orman yangınları sırasında, yangınları çıkartanlar arasında Suriyelilerin de yer aldığı iddia edilmişti ve bu iddialar saha çalışması yaptığımız sırada çok hızlı bir şekilde sosyal medyada yayılıyordu.

Şimdi yangınlar başladı ya Adana’da, Marmaris’te... Onları Suriyeliler yaptı. *(Nasıl yani? Kim dedi sana böyle bir şey?)* Suriyeli bir kişi çıktı ve ben onları yaptım dedi. O konuştu ve “Ben yaptım her şeyi” dedi. *(Ben hiç duymadım. Gerçekten mi?)* Evet. Annemin telefonuna dün öyle bir mesaj geldi. “Bir Suriyeli gördüğünde, yangınlara sebep olduğu için onu döv. Burada kalmalarına izin verme” diye. O yüzden burada yürürken Türkler bize “vatanımızı aldınız” diyorlar (KçSK1).

Suriyeli kadınların anlatıları, maruz kaldıkları olumsuz davranışları tasvir etmenin yanı sıra, Türkiye toplumunda karşılaştıkları düşmanca tutumları anlamlandırmaya çalışma ve bunlarla başa çıkma yöntemleri hakkında da fikir veriyor.

Örneğin, ailesiyle birlikte T.C. vatandaşlığı almış olan 17 yaşında bir kadın, sanal ortamda tanıştığı Türkiyeli bir erkeğin önyargıları karşısında şaşkınlığını şöyle anlattı:

Bir kere internetten tanıştığım Türk bir erkekle normal konuşuyorduk, ona Suriyeliler hakkında ne düşündüğünü sordum ve o da “Açıkçası benim arkadaşlarım Suriyelileri kabul etmiyorlar ama benim için sorun yok” dedi. (...) Sonra “Açıkçası ben de sevmiyorum pek” dedi. (...) Suriyelilerin işlerini, haklarını ve her şeylerini aldıklarını söyledi. Ben de şoka girdim bunu duyunca, nasıl haklarını aldıklarımızı anlamıyorum. Ben Türk vatandaşı oldum ve nasıl onlardan daha fazla hak sahibi olduğumuzu anlamadım. (...) Sonra ben Türk çocuğa neden ırkçılık yaptığını sordum. Onlar bize gelseler biz böyle davranmayız. (...) O da bana bizim Suriye’den kaçtığımızı ama Türklerin savaştıklarını söyledi. Ben de ona nasıl savaşağımızı çünkü onun bizim başbakanımız olduğunu söyledim. “Eğer aynı durumda olsaydınız siz de kendi başbakanınızla savaşamazdınız” dedim, sonra sustu (KçSK3).

Bu alıntıda, genç kadının konuştuğu kişiye düşüncelerinin mantıksızlığını anlatmaya çalıştığını görüyoruz. Kimi zaman gençler, önyargılı kişilere bu şekilde açıklamalar yaparak önyargılarını gidermeye uğraşiyor.

(Biri sana hiç gelip “Ülkemizde ne yapıyorsunuz?” diye sordu mu?) Evet, bu çok normal bir soru, tabii ki sorabilirler. Çünkü sürekli farklı söylemler duyuyorlar, o yüzden çok normal bir soru. Bazı söylemler doğru, bazıları yanlış. Bu yüzden böyle bir soru sorduklarında agresif davranmamamız gerekir ve mantıklı bir şekilde cevaplamamız gerekir. Böyle yaptığımızda anlayacaklardır. Bazı insanlara böyle soru sorarken agresif oluyorlar ama mantıklı ve sakin şekilde doğruyu söylersek sakinleşip durabilirler. (...) Medya yüzünden Suriyeliler hakkında farklı izlenim yaratıldı, o yüzden bunun insanların suçu

olmadığını biliyorum. Ben iyi bir insan olduğumu göstermek istiyorum. Böylece bizim hakkımızdaki fikirleri de değişecektir. Eğer agresif davranırsam onların haklı olduğunu ortaya çıkarmış olurum (KçSK4).

Yukarıdaki anlatıda sakinlik içinde kendini anlatmaya çalışma çabası varken, bir başka katılımcı Türkiyelilerin sorularına cevap vermeye çalışınca kavga çıktığını, o yüzden susmayı tercih ettiklerini aktardı.

Mesela AVM'lere girdiğimiz zaman veya mağazalara gittiğimiz zaman bize direkt geliyorlar "Ne yapıyorsunuz burada?" diyorlar. "Sen neden buradasın?" diyorlar. (...) Bizi görünce, kıyafetlerimizi görünce böyle giyindiğimiz için "Siz niye buradasınız?" diye soruyorlar. *(Peki nasıl bir cevap veriyorsunuz?)* Hiç cevap vermiyoruz, çünkü cevapladığımız zaman iki taraf da sinirleniyor ve kavga çıkıyor. İki kere cevap verdiğim için okulda sorun oldu. O yüzden biz cevap vermiyoruz. Hatta parka gidince bize geliyorlar "Bütün Türkiye'yi aldınız" diyorlar. "Niye geldiniz buraya?" diyorlar. Biz bazen zorla geldiğimizi ve istediğimiz için gelmediğimizi söylüyoruz. Suriye'den çıktuktan sonra DAES girdi ve DAES birisini gördüğünde boynunu kesiyor, o yüzden çıkmak zorunda kaldık. Suriye'de hiçbir güvenli yer kalmadı. Biz buraya gelmek istemiyorduk, mecburen buraya gelmek zorunda kaldık (KçSK1).

Üniversite öğrencisi olan ve kendine kariyer planları belirlemiş 20 yaşındaki genç kadının Türkiyelilerin önyargıları ve olumsuz tutumları karşısındaki yaklaşımı, burada uzun uzun aktarılmaya değer. Çünkü, bu katılımcı önyargılara rağmen bir şeyler başarmaya odaklı olduğunu anlatıyordu. Bir noktada, kendisi de Türkiye'de yüksek öğretim görmüş olan Suriyeli görüşmeciye bu konuda nasihat bile verdi.

Evet, üniversiteden (Türk) arkadaşlarım var. Hiç sorun yok aramızda. Ya ben bu yeni hayatımda yaşayacağım ya da bana söyledikleri ve davrandıkları her durum hakkında kafamı yorarak hayatımın geri kalanında mutsuz olacağım. *(Benim Suriyeli olduğumu bilmedikleri halde böyle sorunlar yaşanıyor.)* Ne gibi bir şey yaşadın? *(Bir kere benim Arap olduğumu anlamadılar ve Araplar hakkında konuşuyorlardı.)* Tabii ki böyle şeyler yaşayacaksın ama bu şeyler hakkında düşündükçe sadece kendini kırmış olursun ve hiçbir şeyi değiştirmiş olmazsın. Sen kendi hedeflerine odaklan ve gerçekleştir. Ondan sonra onlar "Vay, bu Suriyeli kadın bunu başardı" diyecekler. *(Yani böyle bir durum yaşamadın değil mi?)* Tabii ki yaşadım ama takmıyorum (KçSK4).

Bu katılımcı görüşmenin sonlarına doğru, 2019 yazında İkitelli'de Suriyelilerin dükkanlarına ve evlerine yönelik saldırılarda babasının dükkanının da tahrip olduğunu anlattı. Ailece yaşadıkları bu olay karşısında takındığı yaklaşım dikkate değerdi.

Türkçe öğrenip daha iyi bağ kurmak istiyorum. Beni kırsalar da barışçıl olmak istiyorum. Biri bana vursa ben de onlara vurmam. Bu zihniyetten hoşlanmıyorum. Mesela babamın dükkanını iki kere yıktılar ve her şeyi kaybetti. İki kere her şeye sıfırdan başladı. Ama bunun için bütün Türklere ırkçı diyemem. Babamın dükkanını yıkan insan kendini gösterir, bütün Türklerin ne olduğunu göstermez. Suriyelileri bu yüzden suçluyor, fakat kendisi tam olarak öyle bir insan. Babam "Keşke Suriye'den çıkmasaydık" dedi ama biliyorum ki Suriye'de de böyle bir şey yaşanabilir. Artık keşke demeyeceğim, hep olduğum yerden tekrar başlayacağım (KçSK4).

Özet olarak, anketlerde ve araştırmalarda giderek arttığı gösterilen göçmen ve Suriyeli karşıtlığı (örneğin bkz. Morgül, Savaşkan ve Mutlu, 2021; Erdoğan, 2020), Suriyelilerin ve Türkiyelilerin bir arada yaşadığı mahallelerde insanları derinden etkiliyor. Belki de gençler bu olgudan yetişkinlerden daha fazla etkileniyorlar. Sosyal medyayı yoğun olarak kullanan Türkiyeli gençler dolaşımında olan önyargıları bir düşünce süzgecinden geçirmeden sahiplenirken, işsizlik gibi sorunların sorumlusu olarak da Suriyelileri görüyorlar. Suriyeli gençlerin ise eğitimleri, akranlarıyla kurdukları ilişkiler ve genelde gündelik hayatları önyargıların ve göçmen düşmanlığının gölgesinde gerçekleşiyor. Suriyeli genç kadınların bizimle paylaştıkları duyguları ve düşünceleri, bu olumsuzluklar karşısında başları dik durmaya çalıştıklarını gösteriyor. Raporun Sultanbeyli saha araştırmasının bulgularını tartıştığımız ve iki ilçede genç erkeklerle yaptığımız görüşmelerin bulgularını paylaştığımız ilerleyen bölümlerinde de benzer bir tablo izlenebiliyor.

4. Gelecek Planları

Küçükçekmece’de görüştüğümüz Türkiyeli ve Suriyeli kadınların çoğunun anlatılardaki ortak bir nokta gelecekle ilgili geniş bir ufuklarının olmasıydı. Halen eğitimde olanlar için eğitime devam etme ve meslek edinme isteği ortaktı. Çoğu, evlilikle ilgili düşüncelerini eğitim ve meslek edinmenin çerçevesinde ifade ediyorlardı. Gelecekte ne yapmak istediklerini sorduğumuzda bahsettikleri bir başka nokta farklı bir ülkede yaşama hayalidir. Bunları alıntılarla örnekleyerek açıklayalım.

15 yaşındaki bir Suriyeli katılımcı, doktor olma hedefini hem para kazanma isteği hem de ihtiyacı olanlara yardım etme arzusu üzerinden açıklıyordu.

Ben burada Türkiye’de onuncu sınıfta okuyorum. Eğitimimi bitirip doktor olmak istiyorum, kalp cerrahisi olmak istiyorum. Neden? Çünkü ben insanları iyileştirmeyi seviyorum ve mezun olduktan sonra bir hastanede çalışmak istiyorum, çünkü para kazanıp kendi hastanemi açmak istiyorum. Fakir ve muhtaçlara yardım etmek istiyorum. Yaşlı insanlarla ilgilenmek istiyorum. Hastaneden parayı aldıktan sonra bunları hep muhtaçlara vereceğim ve hastaneyi daha da büyüteceğim (KÇSK2).

20 yaşında ve üniversite öğrencisi olan Suriyeli katılımcı, aldığı eğitim doğrultusunda bir iş yapmak istiyordu, ama özellikle kendi işini kurma hedefi vardı.

O yüzden sadece pazarlama öğrenmedim, daha da büyük şeyler öğrendim. Hayatımız pazarlama üzerine kurulu. Yani pazarlamayı sadece ürünler için değil, kendin ve fikirlerin için de yapıyorsun. O yüzden günlük hayatımda da hep pazarlama yapıyorum. Dürüst bir şekilde yaptığımda işimi daha da büyütüyorum. Sadece ürünlerin pazarlanmasından değil kendimizi pazarlamaktan da bahsediyorum. (...) Benim alanımda iki seçenek var. Ya kendi özel projen oluyor ya da bir firmada çalışıyorsun. Firmada çalışırken belli bir para ile rutin bir iş hayatın oluyor. O yüzden ben kendi özel projemin olmasını istiyorum; kozmetik sevdiğim için de kendi markamı açmak istiyorum (KÇSK4).

12. sınıfta okuyan bir Suriyeli katılımcı ise Türkiye dışına çıkma hayaliyle seçmek istediği meslek hayallerini birleştirmişti, ama bu hayaller pek de somut değildi.

Okul bittikten sonra başka ülkeye gideceğim. Hayallerimin hepsi Türkiye'ye bağlı değil. Benim işim uluslararası olacak ve hep yolculuk içerecek. (*Üniversitede nasıl bir şey okumak istiyorsun?*) Açıkçası tıp okumak istedim ama artık hiç sevmiyorum ve istemiyorum. (...) Çünkü çok karışık bir alan. (*Peki alternatifi ne?*) Mühendislik (KçSK3).

Bazı katılımcıların gelecek hayalleri ise şu anda ilgilendikleri konular çerçevesinde şekillenmişti. Örneğin, 10. sınıfa giden ve bir yandan Kuran kursuna devam eden 15 yaşındaki katılımcı din öğretmeni olmak istediğini söyledi.

Ben din öğretmeni olmak istiyorum. Hedefim bu. ... Kuran kursuna gittiğim zaman en iyi öğrenciydim ve hala en iyi öğrenciyim (KçSK1).

Türkiye'ye gelmeden önce 14 yaşında evlenen, okuldan çok erken ayrılan ve şimdi de çocuklarına bakmak için çalışmak zorunda olan Suriyeli katılımcı ise yaşadığı ağır olaylardan sonra "tekrar küçük kız olmak" isteyeceğini söylüyordu.

Türkiyeli kadın katılımcıların arasında, okulu bırakan ikisi hariç, üniversiteye gitme düşüncesi güçlüydü. Aşağıdaki örnekte, 12. sınıfa devam eden öğrencinin hedefi üniversiteye gitmekti.

... Bana hep küçüklüğümden beri merdiven örneğini verdiler bütün öğretmenlerim, ailem, akrabalarım. Merdivenleri sırayla çıkarırsın. Benim şu anki ilk hedefim hani gerçekten yeteri kadar çalışıp, güzel bir puan alıp güzel bir üniversiteye, güzel bir meslek bölümüne gidebilmek (KçTK3).

11. sınıftaki bir katılımcı ise üniversitede siyaset bilimi okumak istediğini, özellikle de İzmir'de üniversiteye gitmek istediğini anlattı. Bu iki arzusunun da kadın-erkek eşitliğine ilişkin görüşleriyle yakından ilgisi vardı.

Politika, siyasal bölümler istiyorum. (...) Ben o bölüme gitmeyi gerçekten çok istiyorum çünkü kendimi hep böyle bir takım elbiseyle görmek istiyorum. Hani insanların haklarını savunurken görmek istiyorum. Kendimi bu şekilde görmek istediğim için politikanın bana uygun olacağını düşündüm. (...) Bunun için İzmir'de bir üniversite baktım. (...) (*Neden?*) İzmir'de daha rahat yaşayacağımı düşünüyorum, onun için. Çünkü baktığında Türkiye laik bir ülke olarak geçiyor ama genelde çoğu ilinde bu söz konusu değil çünkü çoğunluk olarak semavi dinler olduğu için insanlar o şekilde biliyorlar kendi anayasalarını. (...) Ama İzmir'in bu konuda biraz daha laik olduğunu düşünüyorum. (...) İzmir'de daha özgür, daha istediğim gibi yaşayabilirim (KçTK1).

Öte yandan, liseye devam ederken çalışmaya başlayan ve garsonluk yapan Türkiyeli katılımcı üniversiteye gitmek istediğinden emin değildi. "Gelecekte ne olmak isterdin?" sorusuna verdiği cevap, gelecekte ne yapmak istediğinden çok bugünkü çalışma koşullarıyla ilgiliydi.

Müdür olmak istedim çünkü onlar çok rahat, bir kafenin müdürü işte, bir patron. (...) Hem garsonlarımı ezmedim, ezdirmedim hem onların derdini dinledim, onlarla arkadaş olurdum, azarlamazdım, bir şey yaparken öğrettirdim. Müdür gibi davranmazdım, mesela ezmedim onları. Herkesin böyle davranması gerekir. Kalp kırmaya gerek yok (KçTK6).

Ortaokuldan sonra eğitimden kopmuş olan ve çalışmaya başlayan iki Türkiyeli katılımcının gelecek planlarında ise ehliyet ve otomobil almak vardı. Bunlardan biri evlenmeyi de düşünüyor ama ev kadınlığını kendine yakıştıramıyordu.

Ya 19 yaşındayım aslında. Kimine göre biraz daha erken bu, ama erkek arkadaşım la ciddi düşündüğümüz için sanırım evleneceğim. (...) “Ben bir ev kadınıyım” diyemem diye düşünüyorum. Aslında pek hazır değilim buna da. Yakın gelecekte ehliyet almak istiyorum. Arabam olsun istiyorum. Bu kadar, sadece ehliyet almak istiyorum (KçTK5).

Bundan sonraki hayalim ilk önce bir ehliyet sınavına girmek. Ondan sonra, çalıştıktan sonra altıma güzel bir araba almak. Ondan sonraki hayatıma devam etmek yani. Yine gezmek, tozmak, eğlenmek bu süreçte (KçTK4).

Görüşüğümüz kadınların bazıları, gelecekte Türkiye dışında yaşamayı hayal ediyorlardı. Türkiyeli katılımcılar için bu arzunun gerçekçi bir plan olmadığı, ama Avrupa ülkelerini Türkiye toplumunda karşılaştıkları veya karşılaşılabileceklerini düşündükleri sorunların olmadığı yerler olarak kurguladıkları anlaşılıyordu.

Ama dediğim gibi, diğer yurtdışındaki eğitimlere baktığımız zaman, yaşam tarzlarına baktığımız zaman – Avrupa’ya falan – çok gelişmiş, gerçekten gelişmiş ülkeler. Onlara özeniyoruz, biz de orada olabilirdik, biz de onların yerinde olabilirdik diye konuşuyoruz her zaman. Ama gelecekte ne olur, ben üniversiteyi bitirdikten sonra ne olur bilemem. Belki bizim ülkemiz de onların ülkesi kadar gelişmiş olur. Belki kalırım. (...) Bilmiyorum işte diyorum ya her şey nasip işi. Belki yurtdışında da yaşayabilirim, belki Türkiye’de de yaşayabilirim ama yurtdışında yaşamak ister miydim? Evet, yaşamak isterdim (KçTK3).

Yurtdışında yaşamayı isterdim mesela çünkü orada ne yaparsan yap sana dönüp bakmıyorlar. Çünkü Almanya’ya gittim ben bundan yaklaşık üç sene önce. Yani çok affedersiniz kızlar bikiniyle geziyor, yine dönüp bir bakan yok. Burada sana en basiti bir V yaka giyiyorsun, “Şşşt, fıstık.” En basiti ya. (...) Hani mesela yabancı ülkede bu yüzden yaşamak isterdim, çünkü sana o hakkı veriyorlar (KçTK4).

İngiltere’ye, Fransa’ya gitmek istiyorum. (...) Eğer İstanbul’da güzel bir yerde hayatımı kurabileceksem, İstanbul’da yaşamayı da tercih ederim ama eğer çocuğum falan olursa bence hala bu şekilde olursa İzmir’de büyümeliler. Ya da yurtdışında (KçTK1).

Resimle uğraşılıyor olmak isterdim. (...) Hep hayalim bu benim, modelist olmak istedim ama şu an her şey olur resimle ilgili olan. (...) Bilmiyorum yabancı ülkeye mesela çok gitmek isterim. (...) Bu konulara, sanata daha çok değer veriyorlar. Beni güzel sanatlar (*lisesi sınavına*) hazırlayan hoca vardı; o da İtalya’ya falan gidiyordu. Onun gibi olmak çok isterdim (KçTK8).

Yukarıdaki anlatılarda, Avrupa ülkelerinin somut yerler değil de biraz romantize edilmiş hayali yerler olduğu da görülebiliyor.

Suriyeli kadın katılımcılara döndüğümüzde ise çoğunun Suriye’ye yaşamak için dönmek istemediğini gözlemledik. Bunun nedeni, yaşadıkları bölgelerin yaşamaya uygun olmadığını düşünmeleri idi.

(*Dönmeyi ister misin?*) Hayır. (...) Çok şey hatırlamıyorum çünkü çok küçüktüm, beş-altı

yaşlarımda falan, ama ailem orada yaşıyor. Onları çok seviyorum ama dönmek istemiyorum. Dört yıl önce ziyarete gittik ve hiç rahat edemedim. (...) Çevreye pek alışamadım. Elektrik yoktu. Burada büyüdüm ve buralara alıştım, o yüzden orası çok farklıydı (KçSK7).

(Dönmek ister misin?) Hiç istemiyorum. Mümkün değil. (...) Bence her şey eskisi gibi olmayacak. Eğer her şey eskisi gibi olursa, babam iş bulursa evet dönerim ama şu an mümkün değil (KçSK5).

Bazı Suriyeli katılımcılar ise Türkiye’de değil, başka ülkelerde yaşamak istiyorlardı.

(Hayalindeki meslek nedir?) Gerçekten bilmiyorum ama Türkiye’de olmayacağı kesin. (...) Türkiye’ye hayran değilim. Başka bir ülkeye gitmek istiyorum. Hatta İngilizce okumak istiyorum. (...) Sonra Türkiye’ye gezmeye gelebilirim (KçSK3).

Kadın katılımcılara gelecekte ne yapmak istediklerini sorduğumuzda toplumsal cinsiyet ilişkileri ve evlilik konusundaki görüşleri de ortaya çıktı. Hem Türkiyeli hem de Suriyeli genç kadınların bu konularda genel olarak eşitlikçi ve özgürlükçü görüşleri olduğu söylenebilir. Örneğin, babasının annesinin çalışmasına izin vermediğini anlatan Suriyeli bir katılımcının gelecekte kendisinin çalışması hakkında çok net düşünceleri vardı.

Evlenmek için (okulu) bırakmayacağım ama eğer ailemin ihtiyacı varsa tabii ki çalışmak için bırakacağım. (...) Eğer şu an mezun olup doktor olursam ve eşim çalışma derse, eşimle birlikte yaşamaya devam edemem. *(Yani kariyerini eşine tercih ediyorsun.)* Evet, bu kadar uğraşıp çalıştığım için bunu kabul eden bir adam bulana kadar devam ederim (KçSK7).

Bir başka Suriyeli katılımcı, okurken çalışmaya gerek olmadığını ama eğitimini tamamlayınca mutlaka çalışacağını söylüyordu.

(Sence kadınların çalışmaya hakkı var mı?) Eğer paraya ihtiyacı varsa çalışabilir. Eğer ihtiyacı yoksa neden çalışmak isteyesin? Eğer erkek kardeşin de varsa ve çalışıyorsa sen okula git o daha iyi senin için. (...) Doktor olduktan sonra çalışabilirim. Yoksa ben niye okuyorum? (KçSK2).

Üniversiteye devam eden Suriyeli katılımcının evlilik ve çalışma hakkındaki görüşleri çok daha netti. Babasına rağmen gelen evlenme tekliflerine hayır diyebilmesini annesinin güçlü bir kadın olmasına bağlıyordu.

Kendimi geliştirmeye odaklanmış bir insanım. Öğrenmeyi, araştırmayı çok seviyorum. Hep özgür, bağımsız olmak istiyorum. Özellikle finansal olarak bağımsız olmayı istiyorum. Bu yüzden evlenmek ve biriyle birlikte olmak ikinci planda durması gerekir. (...) *(Eğer baban gelip biriyle evlenmeni istiyorum derse ne olur?)* Böyle bir şey oldu zaten ama benim annem açık görüşlü. Eğer annem çabuk pes eden ve babamın sözünü dinleyen biri olsaydı şu an iki çocuklu bir kadındım. Yani yine geldiğimiz nokta bir kadının güçlü olmasıdır, böylece çocuklarını da güçlü yetiştirir (KçSK4).

Küçük yaşta evlenen, sonra boşanan ve şimdi çocuklarına bakabilmek için çalışan bir Suriyeli katılımcı da eğer şimdi seçeneği olsa okumaya öncelik vereceğini söyledi.

Okumayı seçerdim ilk, önce kendimi oluşturayım sonra da evliliği düşünürdüm. (...) Kadınların kendilerine güvenmeleri lazım, çalışıp kendi hayatlarını kurmaları lazım (KçSK8).

Türkiyeli katılımcıların çoğunun toplumsal cinsiyet eşitliği ve evlilik konusunda net fikirleri vardı.

(Nasıl birisiyle evlenmek istersin?) Kesinlikle beni kısıtlamasını istemem. Buna dikkat ederim en çok (...) *(Evlenince kadınlar çalışmalı mı?)* Ya duruma göre mesela çocuğun varsa evde oturursun hani ama yani kocam dedi diye değil, sen istiyorsan. (...) Evet, ben karar vermek isterim. Çünkü ben de bir bireyim sonuçta, benim de düşüncem var öyle değil mi? *(Peki senin kiminle evleneceğine ailen mi karar vermeli yoksa sen mi?)* Ben karar vermeliyim; o benim ailem ile evlenmiyor ki. *(Gülümsüyor)* Tabii ki ailemin de düşüncesi önemli, onlar da bilgili tecrübeli insanlar sonuçta bu konuda. Ama yine ben karar vermeliyim, son söz bende olmalı (KçTK8).

16 yaşındaki bir lise öğrencisinin bu ifadelerinde kadının birey olduğu, kendi tercihlerine göre hareket etmesi gerektiği vurgusu dikkati çekiyordu. Okulu bırakıp şimdi açık liseye devam eden, bir yandan da çalışan 18 yaşındaki bir katılımcı da evlendikten sonra çalışma konusunda benzer noktaları vurguluyordu.

Herkesin kendi özgür bir iradesi var sonuçta. Kimse kimseyi kısıtlayamaz. Sonuçta o benim bir şeyim değil, beni sahiplenemez. (...) O yüzden hani bence çalışılmalı ya da okunmalı. Çünkü herkes kendi ayağının üzerinde durmalı, hem bu şekilde mesela evlilikler daha iyi olur (KçTK7).

Aynı katılımcı birkaç yıl yatılı Kuran kursuna gitmişti ve Müslüman olmayan birisiyle evlenebileceğini de belirtti.

Yabancı ile evlenmek isterim. Türk'le, Kürt'le değil gerçekten yabancı ile evlenmek istiyorum. Mesela ne bileyim Çinli ya da Japonyalı olsun isterim ya da İtalyan olsun isterim gerçekten. *(Ha yani senin için evleneceğin kişinin başka dinden olması önemli olmaz.)* Yo hiç sorun değil benim için başka bir dinden olması. Çünkü mesela ben kapalıyım ama hiçbir zaman benim için din önemli değildir. İnsanın kalbinin iyi olması lazım. Çünkü mesela Müslüman olup da işkence yapan ya da ne bileyim mesela karaktersiz olan bir sürü insan var. Benim için din hiçbir zaman öncelik değildir (KçTK7).

Öte yandan, dindar olduğunu belirten 12. sınıftaki bir katılımcı ise evlilik konusunda önemli olanın “nasip” olduğunu belirtti.

Herkesin nasibinde bir insan vardır. (...) Belki bu annemin tanıdığı, söyleyeceği bir insan ya da ben üniversiteye gideceğim, inşallah üniversitede tanışacağım bir insan. Önemli olan tanıştığım, ilerde evleneceğim kişiyle benim anlaşabilmem, bana sadakatli olması, nasıl deyim, beni sevebilmesi (KçTK3).

Aynı katılımcının kadın-erkek eşitliği konusundaki görüşleri dini bir yaklaşımdan etkilenmişti, ancak bir yandan kadın-erkek eşitliğini de benimsiyordu.

Kadınlarla erkekler, yani fitrat olarak bir kere ayrı yaratılmışız. Erkekler bedenen, kadınlar aklen- Kur'an'da da geçiyor - daha üstün. Yani o şekilde birbirlerinden üstünler ama kadın-erkek eşitliğini de biraz savunan bir tarafım var, biraz dengesizim bu konuda.

(...) (Kadınların) bütün işleri yapamasalar da çoğu işi yapabileceklerini düşünüyorum. (...) (Kadınlar nasıl işlerde çalışmalılar?) Kadınlar rahat oldukları, (...) kendilerini mutlu ve rahat hissettikleri işlerde çalışmalılar. Hayallerinin peşinde koşmalılar diye düşünüyorum. (...) Ayrımcılık yapan insanları ben anlayamıyorum, çok saçma geliyor bana (KçTK3).

Öte yandan, 16 yaşındaki bir başka lise öğrencisinin toplumsal cinsiyet konusundaki görüşleri daha net bir feminist bakış açısı taşıyordu.

Genelde bu toplumda kadınlar yapıyor (ev) işlerini, benim de annem yapıyor zaten. Ben buna karşı çıkıyorum ama genelde artık o benimsenmiş olduğu için kendi görevi olarak görüyor zaten bunu. (...) Bu yüzden (annem) babama hizmet ediyor açıkçası. Çok yanlış buluyorum ben bunu. (...) Anneme bir gün (...) sordum. “Anne sen kadın-erkek eşitliğini mi savunuyorsun?” Annem hayır dedi. Dedi ki peygamberlerimiz erkek. Ben de dedim ki “ama peygamberlerin sana Allah tarafından bize elçi olmak için, bize hizmet etmek için gönderilmedi mi?” dedim. Sonra sustu bir şey diyemedi. Çünkü onların zamanında böyle anlatılmış, bu yüzden doğruyu böyle biliyorlar. Ama artık gençler böyle düşünmüyorlar çoğunlukla. Tabii yine arada çürükler var. Ama genel olarak gençler böyle düşünüyorlar. Bunun için artık annemle babamın yaşlıları, akranları yaşlandığı zaman bence daha feminist bir toplum olacak. Ben böyle düşünüyorum ve böyle olmasını istiyorum (KçTK1).

Görüştüğümüz her genç kadının toplumsal cinsiyet konusundaki bakış açısı bu kadar net olmasa da Suriyeli olsun Türkiyeli olsun kadın katılımcıların ailelerinde ve çevrelerinde gördükleri geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini kabul etmedikleri, kendileri açısından bu rolleri değiştirmek istedikleri gözlemleniyordu. Bu çoğu için belki kökten bir değişim isteği olmayabilir ancak birey olmak, bağımsız olmak, kendi kararlarını verebilmek vurgusu çoğunun anlatılarında yer alıyordu.

**SULTANBEYLİ
SAHA
ARAŞTIRMASININ
BULGULARI:
GENÇ
KADINLAR**

BÖLÜM 3

Raporun bu kısmında Sultanbeyli’de Türkiyeli ve Suriyeli kadınlarla yaptığımız görüşmelerin bulgularını aktaracağız. Öncelikle, ilçe nüfusu içinde göçmenlerin yeri hakkında bilgi verelim. Sultanbeyli, İstanbul’un Anadolu yakasında en fazla Suriyelinin yaşadığı ilçe. IOM’nin Sultanbeyli için derlediği verilere göre, ilçede 2019 yılında 30.000 civarında Suriyeli yaşıyordu. Mülteciler Derneği ise 2020 itibariyle bu sayının 29.000’in biraz üstünde olduğunu belirtiyor. 2019’da Suriyeliler ilçedeki göçmen nüfusun yüzde 94,6’sını oluşturuyorlardı ve yaklaşık yüzde 70’i ilçeye 2015’ten önce gelmişlerdi (IOM, 2019). Bu rakamlara göre, 2019’da Sultanbeyli’de yaşayan Suriyelilerin ilçenin ADNKS’ye kayıtlı nüfusuna oranı yüzde 9 civarında idi. Buna göre, Sultanbeyli İstanbul’un ilçeleri arasında Suriyelilerin yerli nüfusa oranı açısından 9. sırada yer alıyor. Mülteciler Derneği’nin verilerine göre Sultanbeyli’de ilk kayıtlarını burada yaptıran Suriyelilerin oranı yüzde 82, Halep’ten gelenlerin oranı ise yüzde 85’tir. Demografik özelliklerine bakıldığında, mültecilerin yüzde 50’den fazlası 18 yaş altında, yüzde 53’ü erkek, yüzde 47’si ise kadındır (Mülteciler Derneği, tarihsiz).

Sultanbeyli’de araştırmaya katkı veren gençler ilçenin farklı mahallelerinden idi. Bunun bir nedeni, Suriyelilerin Küçükçekmece’de olduğu gibi ilçede sadece birkaç mahallede yoğunlaşmamış olmasıydı. Diğer bir nedeni ise Sultanbeyli’deki gençlere ulaşmak için ilçe belediyesi, Mülteciler Derneği ve ilçede çalışan sosyal hizmet uzmanlarından destek alınması sonucu daha geniş bir alanda katılımcılarla temas kurulmasıydı.

Küçükçekmece üzerine olan kısımda olduğu gibi, bu bölümde de öncelikle kadın katılımcıların aileleri, eğitim kurumlarıyla ilişkileri ve eğer çalışıyorlarsa çalışma hayatı ile ilgili bulguları paylaşacağız. Daha sonra katılımcıların sosyal ilişkileri, arkadaşlıkları, sosyal medya kullanımları hakkındaki anlatılarını aktaracağız. Son olarak gelecekte yapmayı arzu ettikleri veya planladıkları işler ile evlilik ve toplumsal cinsiyet ilişkileri konusundaki tutumlarını tartışacağız.

1. Aile, Okul ve Çalışma Hayatında Genç Kadınlar

Sultanbeyli’de görüştüğümüz kadın katılımcıların temel kurumsal yapılarla ilişkilerine bakıldığında, göç geçmişi, aile ve akraba içi dayanışma, eğitim kurumlarında yaşadıkları sorunlar ve bunlardan kaynaklanan okulla zayıf ilişkiler ve kimi zaman da erken yaşta çalışmaya başlama öne çıkıyordu.

A. Aile

Sultanbeyli’de görüşülen genç kadınlar, evli olan Suriyeli bir katılımcı dışında, görüşme yapılan dönemde ebeveynleriyle yaşıyorlardı. Türkiyeli kadınlar arasında il dışında üniversite eğitimi görmekte olup pandemi nedeniyle uzaktan eğitim yapıldığı için İstanbul’da bulunanlar ile üniversiteyi yeni kazanan ve eğitim-öğretim dönemi başladığında il dışına ya da yurtdışına gidecek olanlar bulunuyordu. Kardeş sayısı, yedi kardeşi olan Suriyeli bir katılımcı dışında, iki grupta da 1-4 arasında değişiyordu. Suriyeli bir katılımcı dışında ebeveynleri boşanmış olan bulunmuyordu. Bir Suriyeli katılımcı da babasını Suriye’de bombalı saldırı sırasında kaybetmişti. İki

gruptan da birer kişi dışında çalışan anne bulunmuyordu ve katılımcılar arasında yurt dışında ya da il dışında çalışan babası olanlar vardı. Katılımcıların hepsi de çekirdek aile içinde yaşıyordu.

Ebeveynlerinin doğrudan Sultanbeyli'ye iç göç öyküsü bulunan Türkiyeli katılımcıların üçü ilkokuldan itibaren Sultanbeyli'de büyümüşü. Diğerleri ise doğduklarından bu yana Sultanbeyli'de büyümüşlerdi. Ebeveynleri Türkiye'nin farklı illerinden doğrudan Sultanbeyli'ye göç etmişlerdi. Humus'tan Lübnan'a giderek iki yıl sonra Türkiye'ye gelen katılımcı dışında Suriyeli katılımcıların bir kısmı Şam, Afrin, Eşrefiye, Lazkiye gibi Suriye içinde farklı illerde yer değiştirdikten sonra, bir kısmı da doğrudan Sultanbeyli'ye gelmişlerdi. Türkiye'ye ilk geldiklerinde Reyhanlı-Hatay, Kilis, Mersin gibi illerde kısa süre kaldıktan sonra İstanbul'a gelenler de bulunuyordu. İlk çıkış ili Halep olan bu katılımcılardan altısı kaçak yollarla ve zor koşullarda Türkiye'ye giriş yaptıklarını aktardılar.

Her iki grupta da ailelerinin Sultanbeyli'ye gelme nedenleri daha önce gelen tanıdıklarının olmasıydı. Her ne kadar çekirdek aile içinde yaşasalar da ilçede akrabalarının ve aynı memleketteki kişilerin olması her iki grup için de ortaktı. Türkiyeli bir katılımcı, ailesinin Sultanbeyli'ye geliş öyküsünü, bu ilçenin kurulma sürecine ilişkin anlatılara benzer ve çarpıcı bir şekilde şöyle ifade etti.

Burada büyüdüm. Zaten burada çok yaygın kendi köylülerim, kendi memleketlilerim olduğu için komşuluk ilişkileri de (...) Babamın amcasının oğlu, kuzeni şurada iş var gel hem aileni hem burada kendine bir hayat kur hem yaşam standartlarını yükselt gibisinden. O zamanın insanları yanımda bir arsa var gel sen bunu al böyle böyle aslında küçük Amerika da falan olur Çin Mahallesi, Arap Mahallesi olur aynı o şekilde bir Sivaslı mahallesi, karşı taraf Ağrı mahallesi, biz o şekilde adlandırıyoruz. Sinop mahallesi, Sinoplular, Sivaslılar diye ayırıyoruz o şekilde (SbTK7).

Suriyeli katılımcılarda ise ilk geldiğinde akrabalar ya da tanıdıklarla birlikte aynı evde kalma, ardından ayrı bir ev tutma yaygın olarak aktarılan bir durumdu. Türkiye'ye geldiğinde sekiz yaşında olan bir katılımcı, savaş başlayınca Halep'ten Eşrefiye'ye oradan da Afrin'e göç ettiklerini, Afrin'de babaannesinin kardeşlerinin yanında iki ay kaldıktan sonra Türkiye'ye geldiklerini anlattı.

İlk başlarda camide yattığımız günler oldu, babaannemin kardeşlerinin yanında kaldığımız günler oldu, yaklaşık iki ay orada kaldık, iki hafta filan camide, ondan sonra bir kaçakçı bulduk bizi Türkiye'ye getirdi... Annemin akrabası vardı, büyük ihtimale dayısıydı, bizden önce gelmişti buraya, çünkü onun da aynı şekilde mahallesi bombalanıyordu. Onun yanına geldiğimizde işte ev filan baktı bize, tanıdığı bir Türkiyeli kişi vardı. O da bize bu konuda yardım etti, ondan sonra ev kiraladılar bize (SbSK6).

Araştırma kapsamında görüştüğümüz lise mezunu ve evli olan Suriyeli katılımcı 18 yaşında görücü usulüyle evlenmişti. Evlilik konusunda istekli olduğunu, ailesinin kendisini zorlamadığını söyledi.

Babam bana bir şeyler olur diye korktu ve üniversiteye gönderemedi, bu nedenle eğitime devam edemedim. Ondan sonra nişan ve evlilik kapısını açtı ve kısmetim geldi evlendim. (...) Onu gördüğümde ona karşı rahat oldum, İstihare namazı ve duası yaptım ve kendimi ona karşı rahat hissettim ve kabul ettim (SbSK8).

Katılımcıların ortalama aile büyüklükleri, geniş aile ve yardımlaşma/dayanışma ağları, babanın gelir getiren bir işte çalışırken annenin çalışmadığı aile yapısı vb. birbirine oldukça benzer özellikler sergiliyor. Yaşamakta oldukları Sultanbeyli ilçesi de benzer sosyal ve ekonomik düzeyde ailelerin bulunduğu, aileye ve hemşehriliğe bağlı dayanışma ağlarının kurulmasının mümkün ve rahat, aynı zamanda da bu ağların güçlü olduğu bir mekân olarak öne çıkmaktadır.

Görüşmelerde doğrudan aile içi iletişimle ilgili sorular sorulmadı, ancak diğer sorulara verilen yanıtlar ve gözlemlere dayanarak her iki grupta da genç kadınların aileleri tarafından sıkı bir kontrol altında tutulduğunu, bu tutumun özellikle Suriyeli ailelerde daha fazla olduğunu söylemek mümkün. Örneğin, Suriyeli kadınlarla odak grup görüşmesi bazı katılımcıların geç gelmesi nedeniyle planlanandan daha geç bir saatte başladı ve uzadı. Öğretmeni tarafından izin alınarak odak gruba katılabilen Suriyeli katılımcıların aileleri sık sık aradılar ve bir an önce eve dönülmesini ve izin verilen sürenin dolduğunu söylediler; bu nedenle, katılımcılardan birisi odak grup toplantısı bitmeden ayrılmak durumunda kaldı.

B. Eğitim

Görüşme yapılan genç kadınlardan iki Suriyeli ve bir Türkiyeli katılımcı dışında diğerlerinin eğitimleri devam etmekteydi. Türkiyeli katılımcılardan ikisi 10. ve 11. sınıf, üçü ön lisans öğrencisiydi; ikisi ise üniversiteye hazırlanmaktaydılar.

Eğitimine devam etmeyen Türkiyeli katılımcı, 8. sınıftan itibaren okula gitmemiş ve 14 yaşında çalışmaya başlamıştı. Eğitimini yarıda bırakma nedeninin derslerinde başarılı olmadığı için ablasının kararıyla olduğunu aktaran katılımcı, bu nedenle ablasına öfkeli olduğunu ve eğitimine devam etmeyi istediğini söyledi.

8'e kadar okudum, 8'den sonra istedim ama benim ablam vardı. Derslerim kötüydü ya lan yok ablam dedi: "Sen okumazsın senden bir şey olmaz" falan hani o zamandan sonra ben çok şey oldum, kötü olmuştum (SbTK5).

Suriyeli katılımcılardan birisi lise mezunu, evlenmiş ve görüşme yapıldığı sırada hamileydi. Suriyeli diğer katılımcı ise, ilk geldiğinde beş ay okula gitmiş, daha sonra ayrımcılığa maruz kalması ve Türk okullarına geçiş süreci üzerine bilgi sahibi olmaması nedeniyle okulu bırakmıştı. 12 yaşında tekstil atölyesinde çalışmaya başlamıştı.

Buraya geldikten beş ay sonra Türk okulunda okudum, ama ilk başlarda çok zorlandık ama öğretmen bizimle iyi davranıyordu. Örneğin bilmediğimiz kelimelerin fotoğrafını açıp öyle öğretiyordu bize, yani mesela sebze isimlerini bize öğretirken öyle yapıyordu, ama aynı zamanda ayrımcılık vardı sınıfta. Buraya ilk geldiğimizde çok yoktu ama şimdi var. (...) Ondan sonra Suriyeli bir okul açtılar, El Hanan okulunda bir yıl okudum, 3. sınıfı okudum. Ondan sonra Jesuur El Mahebbe okuluna geçtim, 4. sınıfı okudum. Ondan sonra okulu bıraktım, çünkü ayrımcılık çok fazla olmaya başladı ve o okulu kapattılar (SbSK6).

Çalıştığı işyerinin kapatılması üzerine tekrar okula başlayan bu katılımcı, pandemi nedeniyle dersler çevrimiçi yapıldığından ve Türkçesi de iyi olmadığı için okula tekrar ara verdiğini belirtti. Tekrar eğitim hayatına başlamak istediğini aktaran ka-

tılımcı, 9. sınıfta olması gerekirken tekrar 8. sınıftan başlayabileceğini öğrendiğini, Türkçesi çok iyi olmadığı için destek almayı planladığını aktardı. Bu katılımcının eğitimine devam etmek istemesinde en büyük motivasyonu müzik tutkusuydu, ileride müzikle ilgili eğitim almak istiyordu.

...Kesinlikle okula geri dönmek isterim. (...) Arkadaş edinmeye çalışacağım ya da bir öğretmenle konuşup bu konuda ondan yardım isteyeceğim ya da bir Türkçe kursuna başvuru yapacağım, yani bayağıdır Türkiye’deyim öğrenmek istiyorum artık bu sene inşallah öğreneceğim (SbSK6).

Suriyeli katılımcılardan 8-11. sınıflarda eğitime devam eden beş kişi imam hatip okullarına gitmekteydi; eğitimine verdiği aradan sonra tekrar başlayacak olan bir katılımcı ise meslek lisesine kayıt yaptırmıştı. Türkiye’ye geldiklerinde 8-10 yaşlarında olan katılımcıların bir kısmının Suriye’deyken de okula gitme deneyimleri vardı. Hepsinde de önce, Arapça eğitim aldıkları Geçici Eğitim Merkezlerine ya da Suriyeliler tarafından açılan okullara gitme öyküsü bulunuyordu. Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullara geçiş zorunluluğu nedeniyle bazıları daha alt sınıflardan başlatıldıklarını söylediler.

Eğitim hayatına ilişkin anlatımlarda, Suriyeli katılımcılarda okul ortamında karşılaştıkları ayrımcılık ve önyargılar ile akıcı Türkçe konuşamamanın yarattığı sıkıntılar dile getirilirken, Türkiyeli katılımcılar ağırlıklı olarak pandemi nedeniyle eğitimin uzaktan yapılmasının zorluklarını dile getirdiler. Türkiyeli katılımcılar arasında özel okul dâhil genel lise, meslek lisesi ve imam hatip lisesine gitme şeklinde karma bir durum vardı.

Ailelerinin içinde bulunduğu ekonomik koşullar kadar yukarıda aktarılan geçiş süreci ve dil konusunun da Suriyeli katılımcıların eğitim sistemindeki deneyimlerinde belirleyici olduğu görülüyor. Halen eğitimlerine devam etmekte olan üç katılımcının MEB’e bağlı okullara geçiş sürecinde eğitime ara vererek kısa süreli çalışma ve Türkçe konuşma sorunları nedeniyle bir süre okula gitmeme gibi deneyimleri vardı. İmam hatip ortaokulu ve lisesine gitme nedenleri ise ağırlıklı olarak Arapça derslerin de olmasının getirdiği daha rahatlatıcı etkiydi. Suriyeli genç kadınların eğitim yaşamlarına ilişkin anlatımlarında, Türkiyeli yaşlılarıyla iletişim kuramama, arkadaş olarak kabul edilmeme ve dışlanma ile öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin ayrımcı tutumlarına ilişkin deneyimler yoğun olarak aktarıldı.

Eğitimlerine 9. sınıfta devam etmekte olan iki katılımcının Türkçesi diğerlerine kıyasla daha akıcıydı. Bu iki katılımcı Türkiyelilerle Suriyeliler arasında tartışmaların çok sık yaşandığını, ancak kendilerinin bunların dışında kalmaya çalıştıklarını belirterek, eğitim deneyimlerini, Türkiyeli öğrencilerle ilişkilerini ve öğretmenlerin kendilerine yönelik tavırlarını görece olumlu aktardılar.

Elhamdülillah ben kavgacı bir kız değilim, sevimli bir kızım, okulda herkes beni seviyor, sınıf arkadaşlarımla hepsini seviyorum, Suriyeli ve Türk arkadaşlarım var. (...) Bazı arkadaşlarım hep kavga ediyorlardı Türklerle. (*Hangi konularda kavga ediyorlardı?*) Evet, işte sen Suriyelisin bizim vatanımıza geldin. “Siz kardeşlerinizi askere göndermiyorsunuz. Bizim askerimiz oraya gidiyor neden” filan diyorlardı, ama ben hiç böyle bir tartışma yaşamadım ama arkadaşlarım yaşadı. (SbSK1).

Suriyeli ve Türkiyeliler arasında tartışmalarda yer almamaya çalıştığını ve her iki tarafın da sorunlu olduğunu belirten katılımcı yaşadığı bir olayı şöyle aktardı.

Mesela bir hocamız vardı, ders anlatıyordu. Konu tam olarak bizle ilgili değildi tam bilmiyorum ama bir Türkiyeli kız işte konuşmaya başladı. Suriyeliler maske takmıyor, hoca da dedi ki aramızda Suriyeli arkadaşlar var böyle konuşmaman gerekiyor. Ben de orada dedim ki tamam bazı Suriyeliler kurallara uymuyor ama ben uyuyorum hocam dedim, oradan arkadaş dedi ki ben senden bahsetmiyorum zaten. Ben de dedim ki hem Suriyeliler hem de Türkiyeliler bazen kurallara uymuyor. (...) Evet, bazen Suriyelilere çok sinirleniyorum bazen de Türkiyelilere ama ben her ikisinden değilim (SbSK1).

Suriye’de 2. sınıfa kadar okuyan ve Türkiye’ye geldikten sonra Suriye okulunda 5. sınıfı bitiren bir katılımcı, MEB okuluna geçince 3. sınıftan başlatılması nedeniyle iki yılını kaybetmişti. Görüştüğümüzde 9. sınıfta okuyor ve okul dışında Üsküdar’da psikoloji kursuna gidiyordu. Yaşadığı bir olayda öğretmenin olumlu tavrını anlatan katılımcı, bunun değişken olduğunu da ekledi.

Yani (öğretmenler) bazen kendi öğrencilerine yani Türkiyelilere daha fazla yakın oluyorlar. Örneğin, öğretmen bir soru sorduğunda ben elimi kaldırıyorum ama beni en son kişi kaldırıyor, yani tabii bu olay her gün olmuyor ara sıra oluyor (SbSK2).

Suriyeli katılımcılar, eğitimle ilgili olarak sıklıkla dile getirdikleri sorunlardan biri olan Türkçeyi yeterince iyi konuşamama konusunu da okulda maruz kaldıkları önyargı ve ayrımcılığa dayandırıyorlar.

Bir de Türkçe dil konusunda zorluk çekiyorum hala, Türkçem az. Onlar bizimle hiç kaynaşmıyorlar ki ben düzgün Türkçe öğreneyim. Örneğin, mesela sınıfta olan arkadaşlar da bizimle çok kaynaşmıyor, sürekli bizden uzak duruyorlar, bu konuda çok zorluk çekiyorum açıkçası (SbSK3).

Öğretmenlerin bir kısmının sınıfta Suriyeli öğrenciler ve onların dil sorunları yokmuş gibi ders anlattıkları çoğu katılımcı tarafından dile getirildi. Anlatılanlara göre yaşanan olumsuz tutumlar öğrenciler kadar öğretmenlerden de kaynaklanıyor. İlk geldiklerinde Suriye okuluna giden ve 9. sınıfta MEB okuluna geçen ve görüşme yaptığımız dönemde 11. sınıfa giden bir katılımcı öğretmenin destekleyici olmayan, ayrımcı tutumunu şöyle anlattı.

Kütüphaneye gittik ve orada sistemselsel bir sorun çıktı. Öğretmen o sorunu çözmek için oraya gelmişti ve dedi ki “siz burada ne yapıyorsunuz?” Biz de dedik ki “kitabı almak için geldik”, o da dedi ki “kitap almanızı size kimse söyledi?” Biz dedik ki “siz söylediniz.” O da böyle cevap verdi, “siz zaten Suriyelisiniz beni anlıyor musunuz ki gidip kitap okuyacaksınız ve sonra yazacaksınız?” Biz bu durumdan çok incinmiştik, ondan sonra bize dedi ki “sınıfınıza dönün kitap almanıza gerek yok” (...) Hem dil konusu hem öğretmenlerin ders anlatım biçimi: yani sınıfta hiç yabancı Suriyeli öğrenci yok gibi davranıyorlar, yani dersi anladık mı anlamadık mı hiç umurlarında değil (SbSK3).

Suriye’de 3. sınıfa kadar okula giden ve Türkiye’ye ilk geldiklerinde 10 yaşında olan katılımcılardan biri de önce bir süre GEM’e gitmiş, daha sonra MEB okuluna geçmişti. Okulda Türkiyeli arkadaşının olmadığını belirten katılımcı öğretmenlerin tavrını şöyle aktardı:

Yani şöyle anlatayım size. Sınıfta ne zaman elimi kaldırırsam katılmak istesem ya da cevap vermek istesem öğretmen beni reddederdi, derse katılmamı istemezdi. Beni anlamamış gibi davranırlardı (SbSK4).

Aynı katılımcı, okulu bırakarak 13 yaşında kardeşleriyle birlikte çalışmaya başlamıştı. Görüşme yaptığımız dönemde ise, tekrar eğitime dönme kararı almıştı. Eğitimine tekrar başlayacak olmasını ve kayıt döneminde yaşadığı güçlüğü şöyle anlattı:

Önceden çok fazla okula gitmeyi sevmezdim ama çalışmaya başladığımda okulun ne kadar değerli olduğunu anladım. (...) Merkezde kız teknik meslek Anadolu okuluna gideceğim. Yoksa benim puanımla başka okullara kaydımı yapabilirim ama kabul etmediler. Bütün Suriyeliler bu sorunu yaşıyor, puan ortalamalarıyla başka okullara kayıtlarını yapabilirler, ama kabul etmiyorlar (SbSK4).

Okulda yaşadığı bir olayın ardından eğitimini yarıda bırakarak çalışmaya başlayan ve görüşme yaptığımız dönemde tekrar eğitimine devam etme kararı alarak 8. sınıftan başlayacak olan katılımcının anlatımları, eğitim sisteminde gençler arasında yaşanan sorunlara ilişkin oldukça çarpıcı bilgiler içeriyor.

Elbiselerimizle dalga geçiyorlardı, çünkü biz ilk geldiğimizde daha Suriye’de nasıl giyiniyorsak öyle giyiniyorduk. Hatta bir kere okuldaydım ve başıma şal koymuştum bir Türkiyeli erkek yanıma oturdu, ona dedim ki “kalk buradan”, o da dedi ki “hayır kalkmayacağım”. “Instagram’ın var mı?” dedi, ben de “var” dedim, bana dedi ki “ismini verir misin istek göndereyim”, ben de “hayır” dedim. Sonradan kalktım yürüdüm, arkamdan gelip başörtümü çıkarttı. Tabii karışık bir okulda okuyordum, ben o anda şoktaydım elimle ona bir tokat vurdum, sonradan birbirimize girdik (SbSK5).

Benzer bir deneyimi olan başka bir katılımcının anlatımları ise Suriyeli okullarına devam etmenin ardından MEB okullarına geçiş sürecinin olumsuzluklarını, Türkçe konuşamamanın güçlüklerini, Türkiyeli gençlerle yaşanan sorunları ve okul yöneticilerinin tavırlarını özetliyor. Ayrıca, mültecilere hizmet sunan ve savunuculuk yapan sivil toplum kuruluşlarının (STK) işlevini ve önemini gösteriyor.

“Neden böyle yapıyorsunuz?” dediğimizde kavga yapmak için geldiğimizi sanıyorlardı ve bizi dövüyorlar, ondan sonra biz de vurmaya başladık. (*Kavga esnasında öğretmenler gelmedi mi?*) Evet geldiler ve müdürün yanına gittik. Hem bizi hem de Türkiyeli öğrencileri okuldan men. Ertesi gün oradan geçiyordum bir baktım bizimle beraber men edilen öğrenciler okula dönmüş. Yani onlar döndü biz ise hem o okuldan hem de diğer tüm okuldan men edildik. (*Yani siz şu an okula gitmiyorsunuz?*) Şu an gidiyorum, biz ondan sonra Mülteciler Derneği’ne gittik durumu onlara anlattık. Onlar okula gelip müdürle görüştüler. Yani müdür zar zor kabul etti bizim geri dönmemizi ve dedi ki “herhangi bir sıkıntı yaratıklarında onları bu okuldan ve bütün okullardan mendeceğim” (SbSK7).

Daha önce de vurgulandığı gibi, MEB okullarına geçiş sürecinde çoğu Suriyeli gencin deneyimi daha alt sınıflardan ve kendilerinden yaşça küçük öğrencilerle aynı sınıfta eğitim almak durumunda kalmaları ve Türkçe konuşma güçlüğü yaşamalarıdır. 16 yaşında olup 8. sınıfta eğitimine devam eden katılımcı şöyle anlatıyor:

Ben çok Türkçe bilmiyordum, yanlarına gidip konuşmak istediğimde benimle muhatap

olmuyorlardı, beni bırakıp gidiyorlardı. O yüzden o okulu bırakıp tekrardan Suriyeli okuluna döndüm ve kardeşlerimle beraber okula devam ettim. 6. ve 7. sınıfı orada bitirdim. Ondan sonra Türk okuluna döndüğümde 8. sınıfı okumak yerine beni 5. sınıfa koydular, tekrardan 5. ve 6. ve 7. ve 8. sınıfı okumak zorunda bıraktılar beni (SbSK7).

Kendisinden yaşça küçüklerle aynı sınıfta eğitim almaktan rahatsız olduğunu dile getiren katılımcı, bunun için sınava girip yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim almak istediğini belirtti.

(Bu durum eğitiminizi etkiliyor mu?) Evet, hepsi bana abla diyorlar bu durumda beni çok rahatsız ediyor... Yani ben keşke şu an 11.sınıf olsaydım, yani şu an 8. sınıfı bitirip 9. sınıfı kazanmak ve beni bir sınava sokup 11.sınıfına geçmek istiyorum, benim yaşta olan öğrencilerle okumak istiyorum (SbSK7).

Suriyeli katılımcıların dile getirdiği bir başka sorun ise okulda öğretmenlerin öğrencilere şiddet uygulamasıydı. Yukarıda yapılan alıntıda anlatıldığı gibi, Türkiyelilerle yaşanan kavgaın ardından Mülteciler Derneği'nin girişimleriyle arkadaşlarıyla birlikte okula dönmesi sağlanan katılımcı, öğretmenin şiddetine maruz kaldığını da söyledi.

Öğretmen geldiğinde isimlerimizi tahtada gördü ve bize dedi ki "ayağa kalkın" ve arkamızdan gelip sırtımıza eli ile vurdu. (...) O kadar acıdı ki ben ağlamaya başladım, ne yapmam gerektiğini bilemedim, gidip babama söyledim, okula gitti ve müdürle görüştü ama öğretmene bir şey olmadı (SbSK7).

Okulda Türkiyelilerle iletişim ve arkadaşlık kurma konusunda sorunları olmadığını aktaran iki kişi dışındaki katılımcılar, Türkiyelilerin Arapça konusunda yardıma ihtiyaç duyduklarında kendileriyle iletişim kurduğunu belirttiler.

Yani bir tane arkadaşım vardı. Sınıftan tanıştık yeni okulumuzda. Onun arkadaşı yok, benimle yürüyor. Hep tartışıyoruz aramızda anladığını, anlamadığını. Matematik dersini anlamadıysa ben anlatıyorum, o bana anlatıyor hani. Öyle. Yani benim arkadaşlarım mesela böyle değiller yani mesela Türkler hepsi değiller. Bazıları var evet, ben söyleyeyim. Bazıları öyle, bazıları da değil (SbSK1-0).

Mesela sadece Arapça dersinde bizim arkadaşlarımız oluyorlar (SbSK7-0).

Mesela hocam onlara mesela Arapça biliyorlar, ders Arapça yani Arapça dersi için onların yanına gelecekler. Dersten sonra onları tanımıyorlar. Yani konuşmuyorlar onlarla (SbSK5-0).

Türkçeyi çok iyi konuşamadıkları için okulda yaşadıkları sorunları yeterince ifade edemediklerini anlatan katılımcılardan biri, Suriyelilerin okula ilk başladıklarında çok fazla sorun yaşadığını ve bu nedenle okulda tercüman olması gerektiğini belirtti.

Mesela müdüre gidiyoruz biz, bir sıkıntı oldu biz ve Türkler. Biz mesela Türkçe bilmiyoruz. Tercüman falan çağırıyor. Tamam, biz yanlışlık biz her şeyi yaptık, biz ceza yiyoruz. Türklerle bir şey olmuyor. Bu da yanlış bir şey... Çünkü şey yeni Suriyeliler geliyor, okula giriyor. Türkçe bilmiyorlar. Hemen mesela Suriyeli aynı şeyi yaşıyorlar. Yaşiyor olabilir. O yüzden tercüman olması lazım (SbSK5-0).

Suriyeli gençlerin büyük bir kısmının yaşadığı şekilde aktarılan deneyimler, eğitim sistemi içinde kalma ve devam etme konusunda yaşanan sıkıntılar kadar aslında nelerin yapılması gerektiğini ve bunların aslında mümkün olduğunu gösteriyor.

Görüşme yapılan Türkiyeli gençlerin, daha önce de belirtildiği gibi, birisi dışında tümü eğitimlerine devam etmekteydi. Eğitim hayatlarına ilişkin genellikle olumlu değerlendirmeleri olan katılımcıların hemen hepsinin vurgusu, pandemi nedeniyle çevrimiçi eğitim yapıldığı dönemde derslerini yeterince takip edememe, evde kapalı kalma, arkadaşlarıyla görüşememe üzerine yoğunlaştı. İl dışında üniversite eğitimi görmekte olanlar ise öğrenim görecekleri illere gidememiş olma ve üniversiteli olma heyecanını yaşayamadıklarını söylediler.

10 ve 11. sınıfta eğitimlerine devam etmekte olan katılımcılardan birisi Anadolu lisesine, diğeri ise meslek lisesi çocuk gelişimi bölümüne devam etmekteydi. Her iki katılımcı da başarılı öğrenciler olduklarını ve eğitim süreçlerinden memnun olduklarını aktardılar.

Öğretmenlerimin dediğine göre azimli bir öğrenciydim ve atılgan sosyal bir öğrenciydim. 1. sınıftan 8. sınıfa kadar başkan hep ben oldum, öğretmenlerin en gözdesi ben oldum. Derslerim iyiydi, 8. sınıfta LGS için biraz zorlandım yoğunluktan. Sonra 10. sınıfta okula gidemedik birazcık düşük şey oldum; yani derslerim düştü şu an 11. sınıfta toparlamaya çalışıyorum yine online'dan daha fazla anlayabiliyorum. Online eğitimden çok fazla verim alamadık. Şu an onları toparlamaya çalışıyorum (SbTK1).

Okul hayatım 10. sınıfa gidiyorum. Çocuk gelişimi bölümünü tercih ediyorum. Seviyorum da okuyorum meslek lisesi. Dersler falan var, ödevler... Ben önceki hayatımda 1'den 8'e kadar başarılı biriydim. Belgelerim vs. vardı ama heyecan yüzünden bir de bu pandemi maske falan konsantre olamadığım için o yüzden bu liseye gittim. Değiştirme gibi bir avantajım da vardı ama bölüme alıştığım için değiştirmek istemedim (SbTK6).

Lise mezunu olan iki Türkiyeli katılımcı da hukuk eğitimi almak istiyordu. Birisi tercih yapmış ve görüşme yaptığımız dönemde sınav sonuçlarının açıklanmasını bekliyordu. Daha sonra istediği bölüme yerleştiğini öğrendik. Diğeri ise yine hukuk eğitimi için yurtdışına gideceğini aktardı.

Ders çalışmayı çok seviyorum, hiç boş durasım gelmiyor, sürekli gündelik hayatımda da ders çalışmak istiyorum, o yüzden okul hayatımda da hep başarılı geçti, normal olarak çalışmayı sevdiğim için (SbTK2).

En son okula iki sene önce gittim. *(Gülüyor)* O yüzden düzenli bir okul hayatım vardı, pandemi öncesinde eğlenceli de bir okul hayatım vardı. Çok sıkı ders çalışan öğrenci değildim, düzenli ders çalışıp her sınava düzenli giren bir öğrenci değildim daha rahat bir öğrenciydim. ... kolejinde okudum ben liseyi iki sene. Ondan önce 9 ve 10'u ... lisesinde okudum. Yani hem ortam olarak hem eğitim olarak iyi bir eğitim aldığımı düşünüyorum (SbTK4).

Ön lisans programlarında eğitimlerine devam eden Türkiyeli katılımcılardan birisi iç mimarlık, diğeri ise İstanbul dışında bilgisayar programcılığı ve laboratuvar teknolojisi bölümlerine devam ediyorlardı. Bu katılımcıların üçünde de ortak olan ve en fazla dile getirdikleri konu uzaktan eğitimin zorlukları oldu.

Şöyle bahsedeyim: aslında biz bu eğitimin online tarafına denk gelen öğrenciler olduk, üniversite yüzü gördüğümüzü söyleyemem. Sınava girdik belli tercihler yaptık ve bilmediğimiz bir yolculuğa çıktık. (...) Yani eğitim online olması şu anda bana çok fazla bir şey kattığını düşünmüyorum (SbTK3).

Dört ay boyunca orada kaldım, çok güzeldi aşırı keyifliydi. Bir bağımsızlık mı ilan ettim acaba kendimi o şekilde tanımlayabilirim. Özgür hissettim kendimi çok rahattı. Sonrasında maalesef pandemi girdi yine aynı şekilde (SbTK7).

Benim derslerim sayısal; matematik ağırlıklı. Ben de bir hocanın elini, kolunu, hareket edişini görmeden asla dersi anlamayan bir insanım. Allah razı olsun hocalarım açıyorlardı kameralarını görüyordum ama çok da iyi bir anlamıyordum ekrandan. (...) Mezun da olursam çok bir şey bilmeden mezun olacağım. Ama ortaokul, lise döneminde çok iyi anlıyordum derste sorular sorarak, katılarak, öğretmenlerinde tepkileriyle anlıyordum yani. Bu pandemi sürecinin etkisi kötü oldu (SbTK8).

Bireysel görüşme yaptığımız Türkiyeli genç kadınlar, ortaokul ve lise yıllarında eğitim aldıkları okullarda Suriyeli arkadaşlarının olmadığını aktardılar. Bir kısmının okul ya da sınıflarında Suriyeli yoktu, bir kısmı ise iletişim kurmayı tercih etmemişti. Okulda ve genelde Suriyelilere kendilerinden daha fazla olanak sunulduğunu, onların da bu durumu kullandıklarını düşünüyorlardı ve bu yüzden tepkiliydiler.

Bunların dışında eğitimde bile ayrımcılık oluyor. Özellikle mesela şu an Anadolu Liselerinin çoğu kapatılıp tekrar imam hatip açılıyor. Kimsenin kendi tercihi sorulmuyor ki neredeyse. Çoğu Suriyelilere yönelik oluyor. Kendi vatandaşlarından daha çok Suriyeliler korunuyor (SbTK3-0).

Bizden daha çok fazla imkânları. Aslında imkânları yok ama onlara sunulan imkânlar çok fazla. Bence bu yüzden sevmiyoruz yani. Çünkü kendi ülkesindeki insanlara verilmeyen haklar onlara veriliyor ve bu insanlar için bence (*Suriyelileri*) sevmemek için bir neden olabilir (SbTK5-0).

Araştırma kapsamında görüştüğümüz Türkiyeli genç kadınların Suriyelilere yönelik söylemleri, benzer koşullarda yaşıyor olmalarına karşın onlara daha fazla koruma ve olanak sağlandığını düşündüklerini gösteriyor. Buradan hareketle, kendilerine ayrımcılık yapıldığı görüşüne sahipler.

C. Çalışma Deneyimleri

Araştırma kapsamında, çalışan genç kadınlara ulaşmada güçlüklerle karşılaştık. Ağırlıklı olarak çalışılan tekstil sektöründe çalışma saatlerinin uzun olması ve sonrasında veya tek tatil gününde görüşme için zaman ayırmak istememeleri kadar, özellikle Suriyeliler açısından 18 yaş altı çalışma oranlarının yüksekliği ve görüşmekten çekinme katılımcı bulmada zorlanmamızın nedenleri arasında sayılabilir. Bu nedenle, iki grupta da çalışan birer kişiyle görüşme yapılabilirdi. Bu iki katılımcı da görüşme yapılan dönemde işten ayrılmışlardı ve yeni iş arayışındaydılar. Ayrıca, Suriyeli katılımcılar arasında, Türkiye'ye ilk geldikleri yıllarda ailelerine destek amaçlı çalışan ve daha sonra eğitim hayatına başlayan veya başlayacak olan iki katılımcı da bulunuyordu. Türkiyeli iki katılımcı ise yaz aylarında ailelerine ait işyerlerinde

yardım amaçlı çalışmışlardı. Sultanbeyli’de araştırmaya katılan gençlerin eğitim ve çalışma durumları Şekil 3 ve Şekil 4’te görülebilir.

Sultanbeyli’de özellikle tekstil sektöründe çok fazla çocuk işçi düşük ücretler karşılığında ve olumsuz koşullarda çalıştırılıyor. Bizim görüşme yaptığımız katılımcıların anlatımlarında da bunları net bir şekilde görmek mümkün. Çalışma deneyimi olan Suriyeli katılımcı, devam etmekte olduğu Suriyeli okul kapatılınca Türkçe bilmediği için okula gitmemiş ve 12 yaşında çalışmaya başlamıştı.

İlk başta bize yakın bir Suriyeli tekstil atölyesinde çalıştım, belirli bir süre sonra orayı bıraktım. Bir Türk atölyesine geçtim. Orada bulunan Türkiyeli kızlar yani çalışanlar ve patron çok iyiydi, herkese maaşını filan veriyordu. *(Peki, tam maaş alıyor muydunuz?)* Ben az alıyordum ama bize iyi davranıyorlardı (SbSK6).

Çalışma nedenini ise şöyle anlattı:

Babamın maddi durumu kötüydü, yani onun da çalışıp benim ihtiyaç olduğum şeyleri getirme imkânı yoktu, çünkü aldığı maaş azdı. *(Yani babanız tam maaş alamıyordu?)* Evet, ailemde çalışmamı istemiyor bazen ama mesela müzik kursuna gitmek istiyorum, bunu için çalışmam gerekiyor (SbSK6).

Çalışarak biriktirdiği parayla gitar alan katılımcı, eğitim hayatına dönmek ve müzik eğitimi almak istiyordu. Çalışma ortamına ilişkin anlatımları ise oldukça çarpıcıydı.

Örneğin, bazı aileler çocuklarının bir işi öğrenmesi için ustalara “onları döverek bu işi öğretin” diyorlar. Çok aşırı bir şekilde dövüyorlar yani, mesela bir kere kavga çıktı, bir kız küçük yaşta olan çocuğu savundu. İşte “neden dövüyorsun” filan dedi, büyük kavga çıktı. Ben de bayağıdır böyle bir kavga görmemişim. Çok korktum ağladım. Benimle dalga geçtiler çalışanlar, “bu olay hiçbir şey değil” dediler, “biz neler gördük”, ben de kavgaları hiç sevmem, o gün çok yıpranmıştım (SbSK6).

Eğitimi ablasının kararı sonrası bırakarak 14 yaşında çalışmaya başlayan Türkiyeli katılımcı, çok sık iş değiştirmişti ve görüşme yaptığımız sırada tekstil atölyesinde yeni bir işe başlayacaktı.

Ondan sonra ben en azından çalışayım, okuyamıyorum madem kendi ekmeğimin parasını kazanayım. Üç sene boyunca bir tekstilde çalıştım, oradan çıktım bir-iki ay başka yerde çalıştım, oradan çıktım sonra kasap vardı et-ızgara yeri bir iki ay. Sonra oradan çıkardılar. Ben çıkmak istemedim aslında. Sonra iş buldum, işe gireceğim hayırlısıyla kendi ayaklarımın üzerinde duracağım aileme bakacağım çalışacağım, çabalayacağım çünkü uzun bir zaman var önümde (SbTK5).

Tekstil atölyelerinde uzun çalışma saatleri ve düşük ücretlerle çalışıldığını aktaran aynı katılımcı, çalışma ortamında yaşanan sorunlara dikkati çekiyor.

Sabah 8 iş başıydı normalde, 18.30 paydos olmasına rağmen adam bizi 19.30’da paydos yapıyordu. O saatten o saate kadar hep ayaktaydım. *(Ütücü müydün paket mi yapıyordun?)* Paket. Hani tişörtleri falan paket yapıp katlıyordum en azından onu öğrenmiş oldum. Başka yer gitsem de yaparım. Başka bir yerde çalıştım onu yaptım. *(O ne işiydi?)* Tekstil o da tekstildi. Adamları anlayamadım. Parası konusunda anlayamadım. Adam çok bağırıyordu, çağırıyordu hani affedersiniz ‘salak, mal, geri zekâli, işini düzgün yap-

sana' bağırma baskı oldu. Uzun bir zaman çalışmadım bir-iki ay sonra kasaba girdim, kasapta çalıştım (SbTK5).

13 yaşında okuldan ayrılıp kardeşleriyle birlikte evlerinin yakınındaki bir oyuncak fabrikasında çalışmaya başladığını anlatan Suriyeli bir katılımcı görüştüğümüzde çalışmıyordu, okullar açılınca 9. sınıftan eğitimine devam edecekti. Fabrikada kendilerine acımayla bakan davranışların kendisinde yarattığı duyguyu ve çalışma koşullarını şöyle aktardı:

(Size nasıl davranıyorlardı orda?) Kötüydü, yani mesela şu gözle bakarlardı bize; "işte bunlar fakir bir yaşam yaşamışlar" ve zannediyorum ki bütün Suriyeliler bu sorunu yaşamış benim gibi. Bize böyle söylediklerinde bizim içimiz yanardı açıkçası. Onlarda biraz bilinçsizlerdi, hatta bize zor işler verirlerdi (SbSK4).

Eğitim sisteminin kapsayıcı olmayan yapısı ile birlikte, önceki bölümde de anlatıldığı gibi, dil bilmeme, öğretmenlerin ve diğer öğrencilerin önyargılı tutumları ve maruz kaldıkları ayrımcılık Suriyeli kadınların okulla bağlarının çok zayıf olmasına yol açıyor denebilir. Yaşadığı bir olayın ardından eğitimini yarıda bırakarak çalışmaya başlayan başka bir Suriyeli katılımcı, tekrar kayıt yaptırdığını ve okula 8. sınıftan başlayacağını söyledi.

Babam bizim çalışmamızı hiç istemez ama ben onunla konuşup "sana yardım etmek için çalışacağım" dedim, kabullendi babam. Çalışmamızı kabul etmezdi çünkü çalıştığı yerde onu çok aşağılıyorlardı, eziyet çektiriyorlardı, o yüzden çalışmamı istemezdi. Tekstil atölyesinde çalışmaya başladım. *(Peki, çalıştığınız atölyede herhangi bir sorun yaşadınız mı?)* Bazen hakkımızı yiyorlardı, yani şöyle diyelim ki bir gün hasta oldunuz, gelmediğiniz o günü maaştan keserlerdi hasta olsan bile yani. Onlar için fark etmiyordu yani ve bazen aşağılanıyordum maalesef, çünkü bir insan kendi ülkesinde çalışmadığı sürece aşağılanır. Bazen usta geliyordu işte bu parçayı neden böyle yaptın ya da bazen oturduğumda hiç oturmamı istemezdi (SbSK5).

Bir yıl çalıştıktan sonra eğitime dönme kararı alan katılımcının bu kararı almasında annesi çok etkili olmuştu.

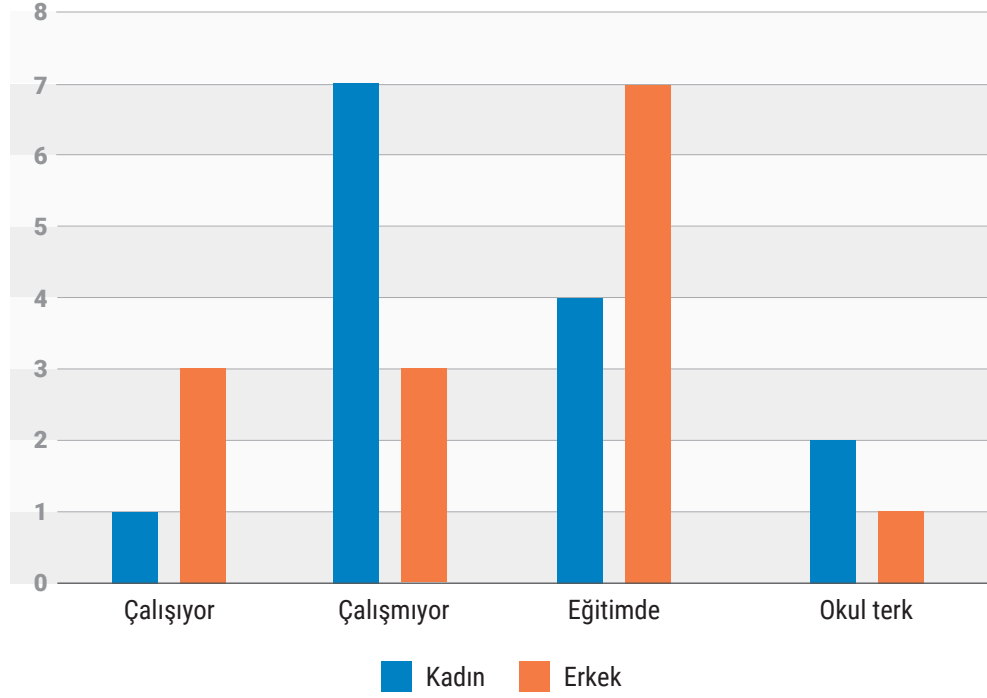
Annem zaten benimle konuştu ve bana dedi ki "bir kadın eğitimi ile güçlü olur". Silahı ise yine okul ve eğitim vs. "Benim yaşadığımı yaşama kızım" dedi. ... Bana dedi ki "sen eğer okursan ve eğitimini devam ettirirsen hiçbir erkeğe ihtiyacını kalmayacak" (SbSK5).

Katılımcıların çalışma deneyimleri ve iş ortamına ilişkin anlatımları, çocuk işçi çalıştırma oranlarının yüksek olduğu ilçede bu konuda acilen çalışmalar başlatılmasının önemine ve çocukların eğitim hayatına döndürülmesinin mümkün olduğuna işaret ediyor.

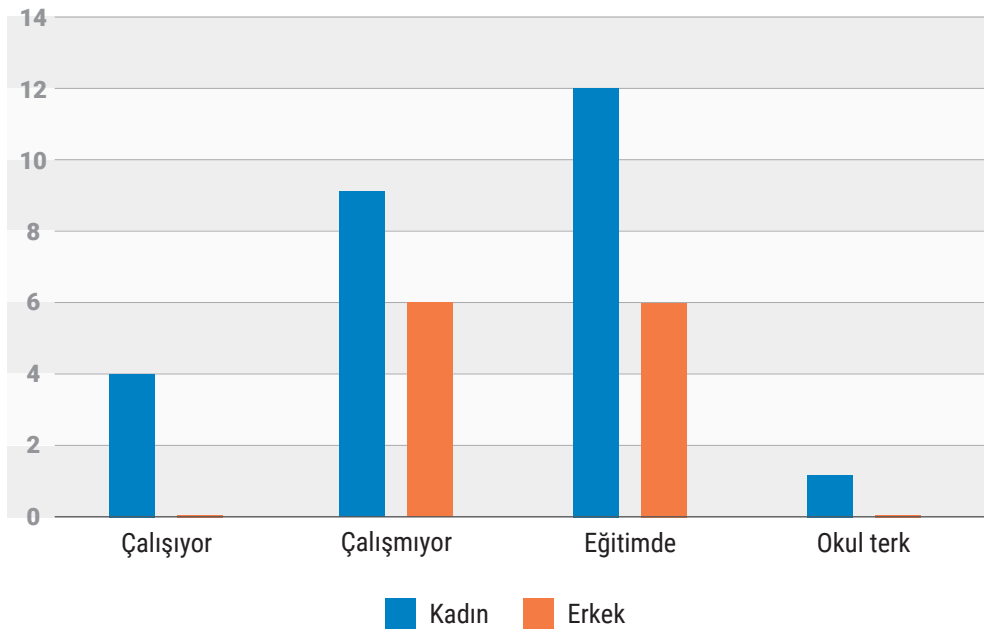
Katılımcıların aile ve okul dışındaki kurumlarla ilişkileri değerlendirildiğinde, Suriyeli katılımcılar Mülteciler Derneği Çocuk ve Gençlik Merkezi (ÇOGEM), ilçede faaliyet yürütülen Kızılay Toplum Merkezi ve Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (Mavi Hilal) tarafından düzenlenen çeşitli etkinliklere ve kurslara katılmışlardı. Bunlar dışında başka kurumlarla iletişimleri olmamıştı. Türkiyeli katılımcılardan birinin Mülteciler Derneği'nde gönüllü çalışmalara katılmış olma dene-

yimi vardı. Odak grup toplantısına katılan Türkiyeli katılımcılar arasında, Sultanbeyli Belediyesi'nin çeşitli birimlerinde ve bir tekstil atölyesinde staj yapan üç katılımcı bulunuyordu.

Şekil 3. Sultanbeyli'de Suriyeli Katılımcıların Eğitim ve İşgücüne Katılımı

Şekil 4. Sultanbeyli'de Türkiyeli Katılımcıların Eğitim ve İşgücüne Katılımı

2. Gündelik Yaşam: Sıkışık Mekânlar, Sanal Dünyalar

Suriyeli katılımcılar Sultanbeyli’de çeşitli kursların ve eğitim olanaklarının kısıtlı olmasıyla ilgili, Türkiyeli katılımcılar ise bunlara ek olarak ilçe hakkındaki olumsuz algılarla ilgili görüşlerini paylaştılar. Katılımcıların tümü de gündelik yaşamlarını genel olarak Sultanbeyli’de ve okul ile ev arasında geçiriyorlardı. Türkiyeli katılımcılar, okul-ev dışında vakit geçirme ve diğer ilçelere gidebilme konusunda Suriyeli yaşlılarına göre daha rahat görünüyorlardı.

A. Arkadaşlık, Sosyal İlişkiler

Araştırma kapsamında görüşme yaptığımız Suriyeli genç kadınlar, günlerini nasıl geçirdikleri sorusuna birbirine benzer yanıtlar verdiler. Okulların açık olduğu dönemde ev ile okul arasında geçen gündelik yaşamlarında, başta Mülteciler Derneği olmak üzere Sultanbeyli’de bulunan STK’ların sürdürdüğü çeşitli kurslara katılmak dışında sosyal bir faaliyetleri bulunmuyor. Gidilen kurslar arasında yükseköğrenim sınavı (YÖS) hazırlık kursu öne çıkıyor. Bazı katılımcıların ilçedeki STK’lar tarafından düzenlenen sosyal uyum amaçlı iç ve dış mekân etkinliklerine katılmış olmalarına rağmen, pandemi nedeniyle alan araştırmasının yapıldığı dönemde bu tür etkinlikler sınırlı olarak yapılır hale gelmiş durumdaydı. Okul dışı zamanlarında ise yine pandemi nedeniyle kısıtlı da olsa dışarı çıktıklarında arkadaşlarıyla alışveriş merkezlerine ve kafelere gitmek, park gibi açık alanlarda bulunmak ve sohbet etmek en yaygın sosyal faaliyetlerini oluşturuyordu. Bazı katılımcılar ise okul ve gittikleri kurslar dışında pek dışarı çıkmadıklarını, evde vakit geçirdiklerini aktardılar.

Kurslara gidiyorum. *(Ne kursu?)* YÖS-kodlama kursuna gidiyorum saat 16:00’da eve dönüyorum. Evi temizliyorum, ders çalışıyorum büyük ablamla matematik dersi çalışıyoruz o kadar yani. *(YÖS kursuna nerede gidiyorsunuz?)* Mülteciler Derneği’ne bağlı. *(Okula gittiğiniz zaman gününüz nasıl geçiyor?)* Dersler sabah 8:00’de başlıyordu, saat 15:00’de eve geçiyorduk bitiyordu, eve döndüğümde ders tekrarı yapıyordum, bir de hocalarımız ödev vermişse onları yapıyorum, sonra da annemle oturup sohbet ediyoruz (SbSK1).

İlk kalktığımda elbisemi giyinip okula gidiyorum. Sonradan okuldan döndüğümde eve gelip yemek yiyorum ve derslerime çalışıyorum, çok fazla telefon kullanmıyorum (SbSK2).

Eğer okul günüyse okula gidiyorum, ondan sonra eve döndüğümde yemek yiyorum, sonrasında ders çalışıyorum, ödevlerimi yapıyorum. Akşamları genel olarak misafir geliyor bize, onlarla sohbet ediyorum, kalkıp kahve filan yapıyorum, yemek hazırlıyorum (SbSK7).

Katılımcıların bazıları arkadaşlarıyla dışarı çıkma konusunda daha rahattılar. Birlikte vakit geçirdikleri arkadaşları da Suriyeliydi; Türkiyeli yaşlılarıyla vakit geçirmiyorlardı.

Erkek arkadaşlarım yok, ama kız arkadaşlarım var, bazen okul çıkışında bir yerlere gidiyoruz. (*Arkadaşlarınız Türkiyeli mi?*) Hayır, çünkü Türkiyeli kızlarla arkadaşlık olmaz, çünkü çok menfaatçiler sadece kendi menfaatleri için bizimle arkadaşlık yaparlar, çünkü aşırı menfaatçiler, hatta kendi aralarında bile menfaatçiler (SbSK5).

Bazen denize, pikniğe gidiyoruz. Bazen de arkadaşlarımla kafelerde buluşuyoruz. (*Aileniz arkadaşlarınızla kafelerde buluşmaktan bir sıkıntı yaratmıyor mu?*) Hayır, ailem bu konuda sıkıntı çıkartmıyor, biz sana güveniyoruz kızım derler (SbSK5).

Bir kardeşi evli, diğer kardeşi de nişanlı olan katılımcı kendisinin okumak istediğini, arkadaşlık pek yapmadığını, vaktini daha çok ders çalışmakla geçirdiğini anlatıyor.

Çok fazla değil, çünkü çevremde çok fazla eğitimle ilgilenen biri olmadığından dolayı olabilir. Çoğu tanıdığım kızlar mesela hepsi şu an evli. Yani mesela bir kız arkadaşım diyelim ki bir yere çıkacağız hemen diyor ki benim sevgilim yani bu arkadaşlık ortamı pek çok bana uygun değil. Ben kendi geleceğimi düşünüyorum (SbSK2).

İçinde bulunduğu çevrede Suriyeli de olsa pek arkadaşı olmadığını, amacının lise eğitimini tamamlamak ve üniversite okumak olduğunu aktaran bu katılımcı, bir yandan da erken evlendirilmenin yaygın olduğu çevresinde kendisi için korkularının olduğunu belirtti. Annesi, kendisini koruyor ve eğitimini sürdürmesi için destekliyordu.

Annem okuma yazma bilmiyor ama babamın ailesinde okuyan var. Annem evlendiğinde 13 yaşındaydı, yani evlendiğinde onlar eğitmiş annemi. Dedem de o zamanlarda bilim insanıydı, durum böyle olunca da annem etkilenmiş, yani annem şöyle düşünüyor “tamam ben okuma yazma bilmiyorum ama çocuklarım okuyacak, eğitim alacak. Benim yaptığım hatayı çocuklarıma yaptırmayacağım” (SbSK2).

Görüşme yaptığımız dönemde işten yeni ayrılmış ve eğitimine başlayacak olan bir katılımcı ise çalışma saatleri fazla olduğu için iş dışında bir şey yapmaya vaktinin kalmadığını aktardı.

Ben çalıştığım için açıkçası çok fazla vaktim olmuyor, yani böyle geçiyor diyebilirim. İşten geliyorum, yemek yiyorum, ondan sonra iki saat filan dinleniyorum ve gün bitmiş oluyor; yani zamanı ve saat sen kendin yönetemiyorsunuz, yapmak istediğim çok şeyler var ama vakit dar olduğu için yapamıyorum. Tatil de çok hızlı geçiyor. Örneğin, cumartesi yarım gün çalışıyorum tatile sadece bir gün kalıyor, hiçbir şey yapamıyorum maalesef (SbSK6).

Türkiye’ye ilk geldiğinde komşuları olan Türkiyeli çocuklarla mahallede oyun oynadığını ama şimdi arkadaşı olmadığını anlatan Suriyeli başka bir katılımcı, ailesinin dışarı çıkma konusunda kısıtlayıcı olduğunu belirtti.

İlk oturduğumuz evde 11 yaşındaydım. Mahallede Türkiyeli arkadaşlarım vardı, çok iyilerdi. Her gün onlarla oyun oynardık. Onlardan Türkçe öğrendim. (*Suriyeli arkadaşlarınız var mı onlarla dışarıya gezmeye filan çıkıyor musunuz?*) Evet var ama uzak yerlere gitmiyorum, onlarla ailem ona izin vermiyor. Babam bir tek annenizle çıkabilirsiniz diyor (SbSK7).

Okulda olduğu gibi okul dışında da birkaç katılımcı dışında çoğunun Türkiyeli tanıdığı ya da arkadaşı bulunmuyor. Türkiyeli yaşlılarıyla arkadaş olmak istediklerini, ancak onların kendilerine yanaşmadığını aktarıyorlar.

Türkiyeli yok, sadece Suriyeli arkadaşlarım var okul dışında. Ama okuldan tanıdığım Türkiyeli kızlar var, onlarla okulda buluşuyoruz. Yani şöyle anlatayım, annemin tanıdığı kişilerin çocukları, yani kızları benim arkadaşlarım oluyor (SbSK1).

Şimdi biz yaklaşık yedi yıldır aynı mahallede oturuyoruz ve orada oturan kızlar biraz kendilerini beğenmişler, sadece kendi aralarında arkadaşlık kuruyorlar. Yabancı bir kişiyi aralarına sokmak istemiyorlar, o yüzden benim Türkçem az ve Türkiyeli arkadaşım yok (SbSK6).

Suriyeli katılımcıların arkadaş gruplarında erkek bulunmuyor. Çoğu bunu “bizde olmaz” ya da “günah” diyerek açıklıyorlar.

Bizim toplum çok iyi bakmıyor, böyle grup arkadaşlıklara özellikle de erkek gençler olduğunda (SbSK6).

Bizde olmaz, yasak, erkek ilişkisi kabul etmezler (SbSK7).

Türkiyeli genç kadınların gündelik yaşamları Suriyeli yaşlılarıyla ortak özellikler sergilese de arkadaşlarıyla birlikte hem Sultanbeyli içinde ev dışında vakit geçirme hem de başka ilçelere gitme ve vakit geçirme konusunda daha rahat oldukları söylenebilir. COVID-19 salgını nedeniyle okul döneminde gündelik yaşamları okul ile ev arasında geçse de görüşme yaptığımız yaz tatili döneminde daha rahat bir şekilde ev dışında vakit geçirenler vardı.

Yaz tatili zamanında geç yattığım için geç uyanıyordum aslında. Doğrusu hiç derslere şey yapmıyordum, sadece tatil yapıyordum. Arkadaşlarım çok uzak olmadığı için onlarla sürekli buluşuyorduk yaz tatilinde. Onlarla oturuyorduk bir yere gidiyorduk. Okul zamanı da sabah zaten altıda kalkıyordum. Altıda okula gidiyorum, okuldan çıktıktan sonra okulumuz merkezi bir yerde olduğu için orada çok fazla kafe tarzı yerler var, okuldan çıktıktan sonra oralarda oturuyoruz (SbTK1).

Arkadaş ortamım çok güzel, çok şükür böyle bir arkadaş ortamım olduğu için çok mutluyum, birbirinden değerli hepsi benim için. Ee bazen diyoruz yeni yerler görelim tabi bazen İstanbul’da yaşımız genç daha göreceğimiz bir sürü yer var. Yeni yerler keşfetmeyi çok severim, fotoğraf çekilmeyi de çok severim. Bu yüzden, internette bulduğumuz şu kafe çok güzelmiş veya ortam, mesela Dolmabahçe sarayının arkasındaki kafe çok güzelmiş gibi dediğimiz yerleri sabahleyin erkenden çıkıp gezi turu gibi bir şey yapıyoruz öyle (SbTK2).

Arkadaşlıklar genellikle okul çevresinden olmakla birlikte, yaşanan mekân çerçevesinde kurulan ve birlikte vakit geçirilen arkadaşlıklar da öne çıkıyor.

Arkadaşlarım benim bu hayatımdaki ikinci ailem. Akrabalarımın daha çok seviyorum diyebilirim. Çünkü zor zamanlarımda mutlu olduğum zamanlarımda yanımda onlar oldu. Bazı yakın arkadaşlarımla aynı sitede oturduğum için bu bizi daha çok birbirimize bağladı. O şekilde yani. (*Gülüyor*) Genel olarak birlikte oturup sohbet ediyoruz. İşte hayatımızdaki sıkıntılardan söz ediyoruz ya da gelecekteki yaşantımızdan söz ediyoruz (SbTK4).

Paten süreriz, patenlerimiz var. Sonra oyunlar oynarız, tabu sessiz sinema... Gezeriz, daha sonra yemekler yeriz. Ben yaparım, onlar tadar, Master Chef gibi bir şey oluyor,

eğlenceli şeyler yaparız vakit geçirdiğimizde. Gezeriz, sonra yemek yeriz, yediğimiz şeyleri puanlarız öyle (SbTK6).

İki grup arasında arkadaşlık ilişkileri açısından en belirgin farklılık ise Türkiyeli kadın katılımcıların arkadaş gruplarında erkek yaşlılarının da bulunmasıydı. Erkek akranlarıyla ağırlıklı olarak okulda ya da okuldan tanıdıklarıyla dışarıda görüşüyorlardı. Ancak erkeklerle arkadaşlık etmelerine sosyal çevrelerinde olumlu bakılmadığını söyleyenler de oldu.

Arkadaşlarım arasında erkek yoktu, hem de çok fazla anlayamıyorduk aslında ama bu sene erkek arkadaşlarımız da var, onlarla da çok bir şey yapmıyoruz ama okul ortamında onlarla da eğlenebiliyoruz. Onlarla da güzel vakit geçirebiliyoruz. Ama benim çoğu arkadaşım kız yani (SbTK1).

(Arkadaşların arasında erkekler de var mı?) Evet var. Erkekler de var (SbTK6).

Erkek arkadaşlarım okul zamanında çoktu, şu an onlar çalıştıkları için o kadar yoklar. Onlarla da pikniğe falan giderdik, okul gezilerine falan giderdik. Onlar da bizle kafelere gelirdi. Ama şu an kız kıza takılıyor, genelde onlar çoğu zaman çalışıyor. Onlar da bir yerden sonra artık istemiyorlar görüşmeyi (SbKT8).

Arkadaş gruplarında erkeklerin bulunmasının ve erkek yaşlılarıyla bir arada görülmenin yaşadığı yerde yadırgandığını aktaran Türkiyeli katılımcılardan biri, buna ilişkin düşüncelerini oldukça ayrıntılı olarak aktardı.

(Arkadaşların arasında erkekler var mı?) Var. Ama şöyle bir şey sosyal medyada paylaşım yaparken ya da yan yana gezerken maalesef arada şey oluyor, arkadaş gibi değil de insanlar yanlış anlamasın diye maalesef oturduğum semtte böyle bir şey var. Bir erkekle bir kadının arkadaş olmasını normal karşılamıyorlar, o yüzden bir erkek arkadaşımla yürürsem tabii ki de daha dikkatli olmalıyım. Çekiniyorum ama hiçbir kız arkadaşımın aramda olan ilişkiyi daha farklı tutmuyorum. Onunla da arkadaşsam diğeriyle de hepsiyle de aynı konuyu konuşabilirim. Hepsiyle bir samimiyetim var ama tabii ki dediğim gibi biraz dikkatli olmaya çalışıyoruz maalesef. Yadırganıyor çünkü (SbTK7).

Son olarak, görüşme yaptığımız Türkiyeli katılımcılardan biri Mülteciler Derneği'nde gönüllü çalışmalara katılıyordu, okullar açıldığında da üniversiteye başlayacaktı.

Şimdi yaz tatili günlerinde genellikle evdeyim. Çalışmayı düşündüm aslında ama daha önce bir tecrübem yok, sadece staja gitmişim. Çalışmam diye çok korkuyorum. Gönüllü olarak derneğe gidiyorum Sultanbeyli'de. Gönüllü olarak projem vardı onu yaptım, sonuçlandırdım. Şu an öyle gönüllülük esaslı yapıyorum. Arkadaşlarımla buluşuyorum, evdeyim (SbTK8).

B. Yaşanılan Mekânlar:

Kısıtlılıklar ve Olanaklar; Sosyal Medya Kullanımı

Gündelik yaşamlarında okul ve çalışma dışında katıldıkları etkinlikler ve kurslar sunulduğunda, her iki gruptan katılımcılar Sultanbeyli'nin bu konuda sınırlı olanakları

olduğunu ve gençlere yönelik okul dışı erişilebilir sosyal aktivitelerin kısıtlı olduğunu belirttiler.

(Okul dışında gittiğiniz kurslar var mı?) Sadece ÇOGEM'e gidiyoruz (SbSK7-0).

Zaten Sultanbeyli'de sadece o var (SbSK3-0).

Spor, gitar, müzik... Öyle bir şeyler hiç yok (SbSK6-0).

Ya yüzme çok güzel ben yüzmeyi biliyorum ama gitmiyorum işte (SbSK1-0).

Suriyeli katılımcılardan ikisi resimle ilgileri olduğunu, daha önce Mavi Hilal tarafından düzenlenen bir kursa devam ettiklerini ve çok memnun kaldıklarını, bu tür etkinliklerin yapılmasını ve bunlara katılmayı istediklerini aktardılar. Başka bir katılımcı bilgisayar kursları açılmasının yararına vurgu yaparken, hepsi de olanakların Avrupa yakasında daha fazla olduğu konusunda hem fikirdiler.

ABS. Mavi Hilal'in resim kursu. Çok güzeldi ama kapandı. Kumaş üzerine çizim öğretti ... hoca (SbSK5-0).

Bilgisayarla ilgili biraz şey, çünkü geleceğimiz hep onunla bağlı bence (SbSK2-0).

Hocam karşıda... Karşı tarafta her şey var, kurslar var (SbSK3-0).

Suriyeli genç kadınların bir kısmı Sultanbeyli'de yaşamaktan memnun olmadıklarını dile getirdiler. Üsküdar'da ücretsiz bir kursa giden katılımcı memnun olmamasını uzaklığa bağlarken, Sultanbeyli'de ilişkilerin iyi olduğunu da ekledi.

Okul bittiğinde şöyle oldu, kursum vardı, saat 17:00'de başlıyordu. Üsküdar'daydı. Otobüsle gittim 1,5 saat sürdü. Yani oraya ulaştığımda başım dönmeye başladı. (...) Ve otobüs o kadar dolaşılıyor ki, yani inanamazsınız. Sonra dersim saat 20:00'de bitmiş, bittikten sonra saat 23:00'de eve geldim. Yani ulaşım kolay değil... Buradaki ilişkiler çok iyi. Ama kurslar, hani arkadaşlarımızın dediği gibi. Yani çok az. Yani bir kursa gitmek istiyorsak Ataşehir, Üsküdar, Fatih, oraya gitmelisin. Öyle çok sıkıntı oluyor (SbSK2-0).

Diğer katılımcılar ise Sultanbeyli'de yaşamaktan memnun olmamalarının nedeni olarak, daha önce de vurgulandığı gibi, olanakların kısıtlı olmasını vurguladılar. Hepsisi de İstanbul'da yaşamayı sevdiklerini, görebildikleri kadarıyla güzel bir kent olduğunu söylediler. Aileleriyle, okulla ya da mültecilere hizmet sunan STK'ların etkinlikleri aracılığıyla İstanbul'un farklı ilçelerini görmüş olanlar vardı. Sultanbeyli dışında İstanbul'un hangi ilçesinde yaşamak istedikleri sorusuna genel olarak Üsküdar yanıtı verdiler, çünkü en çok oraya gitmişlerdi. Ayrıca Maltepe, Bostancı gibi denize yakın ilçelerde yaşamayı tercih edeceğini söyleyenler de oldu.

Türkiyeli katılımcılar gündelik yaşamlarında okul dışında dışarıya çıkma, ev dışı ortamlarda buluşma ve arkadaşlarıyla vakit geçirme konusunda daha rahat görünüyorlardı. Ama okul dışında çeşitli kurslar ya da etkinliklerle ilgili olanaklar konusunda Suriyeli yaşlılarıyla benzer görüşlere sahiptiler.

Voleybol oynuyoruz. *(Nerede?)* Okulumuzda spor salonu var. Okul yani çok fazla şeyimiz yok, seçeneğimiz yok (SbTK1-0).

Daha çok zaten bu tarz spor faaliyetleri için Sancaktepe'ye gidiyoruz. (...) Zaten Sancaktepe'de bir tek Büyükşehir Belediyesi'nin var ayrı spor salonu. Onun haricinde geri kalan yerler özel paralı. O şekilde orada biz de gidersek o şekilde değerlendiriyorduk ama onun haricinde Sultanbeyli'de çok kısıtlı (SbTK3-0).

Türkiyeli odak grup katılımcıları arasında arkadaşlarıyla alışveriş merkezlerinde buluşma ve vakit geçirme oldukça yaygın olarak dile getirildi. Aslında, bu da biraz ilçedeki başka olanakların sınırlılığıyla ilgili gibi görünüyor.

(AVM'de vakit geçirmeyi seviyorsunuz?) Çünkü her şey elimizin altında oluyor. Market, yemek yerleri ya da mesela sinemaya gidebileceğimiz yerler (SbTK6-0).

Ve bazen havalar soğuyor yağmur falan oluyor o yüzden kapalı bir yer olması gerekiyor (SbTK4-0).

Çok sıcak olduğunda da serin oluyor AVM'nin içerisi (Gülüşmeler) (SbTK3-0).

Sultanbeyli ilçesinde gençler için erişilebilecekleri olanakların kısıtlı olması kadar uzak olması nedeniyle ulaşım sorunu da Türkiyeli ve Suriyeli gençlerin sıklıkla dile getirdikleri bir konuydu. Türkiyeli gençler, ek olarak, Sultanbeyli ilçesinin dışarıda nasıl tanındığı ve yapısıyla ilgili düşüncelerini de paylaştılar. İlçenin bilinmemesi, bilirse de olumsuz değerlendirmelere konu olması kadar kendileri de ilçeye ilgili olumsuz görüşlere sahipti.

Her yere çok uzak. Hani hiçbir yere yakın değil. Sancaktepe'ye yakın bir o da yarım saat falan sürüyor herhalde. O yüzden sevmiyorum ve Suriyeli çok fazla olduğu için artık burası çok fazla şey görülüyor. Mesela nerede oturuyorsun deyince Sultanbeyli deyince genelde kimse bilmiyor burayı ve genelde böyle şey deniliyor gerçekten mi ya falan (SbTK5-0).

Orası neresi? (SbTK6-0).

Bilenler de hiç sıcak bakmıyor yani (SbTK3-0).

Yani çünkü ben de sıcak anlatmam yani (Niye sıcak anlatmazsın?) Bilmiyorum ya çok böyle her yer böyle hiçbir düzen yok evler açısından fiziki hiçbir düzen yok. Parkları çok iyi mesela. Çok güzel parklar var ama o parkların içindeki genelde küçük çocuklar olması gerekiyor ama küçük çocuklar yerine orada sigara içen alkol içen genelde ergenler oluyor ve bu çok rahatsız ediyor yani (SbTK5-0).

Türkiyeli katılımcılarla yapılan odak grup toplantısında genç kadınlar, özellikle parklar olmak üzere genel olarak toplumsal mekânların güvenli olmadığı, buralarda sıklıkla tacize maruz kaldıkları ve şiddet olayları yaşandığına ilişkin gözlem, duyum ve deneyimlerini aktardılar. Katılımcılardan birisi de bunun Sultanbeyli'nin yeriyle değil, orada yaşayan insanlarla ilgili olduğuna dair bir değerlendirme yaptı.

Bence yani insanlar etkiliyor ortamı ya. Sultanbeyli de aslında baktığımızda normal bir ilçe. Ama kesinlikle insanlar çok yapıyor. Mesela Üsküdar'da oturan insan burada otursaydı buradan çok iyi bahsedilirdi, Üsküdar kötü gösterilirdi. Kesinlikle insanlar çok etkiliyor (SbTK3-0).

Sultanbeyli dışında en çok yaşamak isteyebilecekleri ilçeler ise Maltepe, Kadıköy ve Üsküdar olarak öne çıktı. Bu ilçelerin denize yakın olması kadar, daha rahat edebileceklerini düşündükleri mekânların bulunuyor olması da seçimlerinde etkiliydi.

Mesela akşamları arkadaşlarıyla çıkıp yürüyebileceğin bir yer. Mesela ben asla Sultanbeyli'de akşamları çıkıp yürüdüğümü asla hatırlamıyorum (SbTK6-0).

Altıdan sonra dışarı çıkamıyorum (SbTK2-0).

Çıkarsan galiba eve dönemezsin (SbTK3-0).

Suriyeli ve Türkiyeli genç kadınların gündelik yaşamları, arkadaşlık ilişkileri ve yaşadıkları ilçeye ilişkin değerlendirmeleri, bir yandan aile bir yandan yaşanan mekân arasında bir sıkışmışlık içinde olduklarını düşündürüyor. Türkiyeli genç kadınlar Suriyeli yaşlılarına oranla görece daha rahat hareket ediyor gibi görünüyorlar, ancak ilçedeki olanakların kısıtlı olması, uzaklık, sokakta güvenle vakit geçirememesi gibi konularda ortak sorunlar yaşadıklarını söylemek mümkün.

Suriyeli ve Türkiyeli kadın katılımcıların çoğunluğu Instagram kullanıyor. Facebook, Youtube, Tiktok, Snapchat kullanan da var. Sosyal medyayı arkadaşlarıyla konuşmak, resim paylaşmak, gündemi takip etmek ve iletişim için kullandıklarını söylüyorlar.

Çoğunlukla Instagram kullanıyoruz. (...) Mizah sayfaları oluyor, onları takip ediyoruz çoğunlukla. Snapchat'ta arkadaşlarımızla snapleşiyoruz. Youtube'dan videolar izliyoruz. Bu kadar (SbTK1-0).

Youtube. En fazla Youtube kullanıyorum. Çünkü Youtube kanalım vardı, ee orada videolar yapıyorum (SbSK2-0).

Ben genelde bir şey paylaşmıyorum. Genelde paylaşılanlara bakıyorum. Öyle ünlü fenomenler vs. onlara bakmak daha hoşuma gidiyor boş zamanlarımda. Onun dışında başka bir şey kullanmıyorum (SbTK5-0).

İki katılımcı ise internet olanaklarını daha çok ders çalışmak için kullandıklarını aktardılar.

Ben çok sevmiyorum, Instagram'ım var ama diğerlerini sevmiyorum, arkadaşlarımla konuşuyorum Instagram'dan ama başka bir şey yok. (Çok vakit geçiriyor musunuz?) Oturursam evet ama oturmasam hiç geçmez çok az geçiriyorum yani (SbSK1).

Ben de Youtube'u bazen şey ders için anlatım için kullanıyorum (SbSK2-0).

Özellikle pandemi döneminde sosyal medyada daha fazla vakit geçirdiklerini anlatan katılımcıların bir kısmı, başka türlü arkadaşlarıyla görüşemediklerini belirttiler. Sosyal medyalarında erkeklerin olmadığını, bunu ailelerinin uygun bulmadığını ya da kendilerinin istemediğini söyleyen katılımcılar da oldu. Hem Türkiyeli hem de Suriyeli gençlerle yapılan odak grup toplantıları sırasında Suriyeli iki katılımcı dışında hepsinin telefonu elindeydi ve sürekli telefonlarıyla meşgul olma gibi bir durum vardı. Toplantı sırasında sosyal medyadan paylaşımlar yapanlar da oldu.

Evet, story atıyoruz. Mesela şimdi story çektim ben (SbSK5-0).

Evet. Hani hayatımızı paylaşıyoruz (SbSK7-0).

Günlük yaşantımızdan bazen paylaşıyoruz. Ya çok zaten aşırı aktifliğim yok benim de. Twitter’da aynı şekilde hani gündemde ne var, neler konuşuluyor? Onu görmek için giriyorum ben de aynı şekilde (SbTK2-0).

Araştırma projesi kapsamında yapılan kültür gezisi sırasında da Suriyeli katılımcılar sürekli fotoğraf çekerek sosyal medyada paylaştılar.

3. Önyargılara Maruz Kalanlar-Önyargılı Olanlar

Suriyeli katılımcılar dışlandıklarını ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını aktarırken, Türkiyeli katılımcıların büyük bir kısmı da Suriyelilere tanınan olanakların kendilerinin sahip olduklarından daha fazla olduğuna dair bir algıya sahip. Yaşadıkları mahallede ya da apartmanda, sokakta veya alışveriş yaparken, Suriyeli ve Türkiyeliler arasındaki ilişkiler üzerine deneyimledikleri ya da tanık oldukları olaylar hemen her katılımcı tarafından aktarıldı.

Suriyeli katılımcıların okulda, mahallede, sokakta, toplumsal mekânlarda karşılaştıkları ve maruz kaldıkları önyargılı ve ayrımcı tutumlar bireysel görüşmelerde ve odak grup toplantısında en çok vurgulanan konulardan biriydi.

(Komşuluk ilişkileri nasıl?) Biraz kötü. Onların, onlar çok dil bilmiyorlar, apartmanın yanında bir bahçe var çocuklar orada oynuyor. Suriyeli bir abi var, onunla sürekli dalga geçiyorlar, işte “çok kötü kokuyorsun naftalin kokuyorsun” filan laflar atıyorlar, yani araları biraz kötü birbirlerini sevmiyorlar. Laf atan da apartmanda yaşayan kızlar (SbSK1).

İşte, “kendi ülkenize dönünüz buraya neden geldiniz”, bizim çocuklarımız orada ölüyor, siz ise buradasınız”, “siz oturup gülüyorsunuz, bizim çocuklarımız orada ölüyor” vs. İlk geldiğimizde böyle diyorlardı. Ondan sonra durumlar biraz düzeldi tabii. Durumlar düzeldikten sonra okula geçtim. Tabii bu söylentiler sokakta olan konuşmalar, şu ana kadar var ama eskisi gibi değil daha az (SbSK2).

Kendilerine yönelik bu önyargılı ve ayrımcı tutumların Türkiyelilerin bazı şeyleri yanlış bilmesinden, Suriyelileri tanınamasından kaynaklandığı bütün Suriyeli katılımcıların ortaklaştığı bir konuydu. Aşağıda, Suriyeli kadınlarla odak grup toplantısı sırasında katılımcılar arasında gelişen bu konudaki bir diyalog aktarılıyor.

“Kazanıyorlar, sınavsız öyle, parasız gidiyorlar”. Her şey bedava, her şey, biz okula geldik bedava geldik, zaten elbise biz almadık devlet aldı. Öyle konuşuyorlar zaten babam yani benim babam mesela akşam ve sabah çalışıyor. Onlar biliyor mu? Bilmiyor. Her şeyi bedava alıyoruz zannediyorlar (SbSK5-0).

Madem her şey bedava neden çalışıyoruz biz o zaman? (SbSK7-0)

Şey diyorlar “Siz ülkeye geldiniz ülkede, aldınız yani. Bu ülke bizim oldu, her şey bizim oldu.” Onlar hiçbir şey almıyorlar, hiçbir şey kazanmıyorlar, biz her şeyi aldık, her şeyi verdik öyle. Mesela ben oturuyorum “Niye oraya geldin? Sizin ülkeniz var” (SbSK5-0).

İstediğimden buraya gelmedim (SbSK1-0).

Evet (SbSK3-0).

Valla evet doğru söylüyor. Bir gün biz sınıftaydık, aynı sınıftayız (*katılımcılardan birini kastediyor*), hani konuştu ya, demin konuştu ya. Hocam dersteydik. ... Suriyelilerle ilgili bir şeyler konuşuyorlardı. Sonra bir kız çıktı bir öğrenci çıktı. ... Şöyle dedi “ya benim abim vardı Suriyelilerden dolayı, çalıştıkları için, yani benim abim iş bulamıyor”. Sonra aslında gerçekten ya böyle biraz böyle ilkelik, ayrımcılık, böylesi yok gerçekten ayrımcılık oluyor ama yüksek bir oranda bence olmuyor. Ama bazen oluyor, evet öyle oluyor. Ama her zaman olmuyor (SbSK2-0).

Suriyeli genç kadınlar, bireysel görüşmelerde de dile getirmekle birlikte, odak grup toplantısında çalışmadıkları, sosyal yardım aldıkları, okullara sınavsız girdikleri, savşamayıp ülkelerinden ayrıldıkları şeklindeki fikirlerden oldukça rahatsız olduklarını vurgularlarken, bütün bu düşüncelere ve bunlardan beslenen önyargılara karşı oldukça tepkiliydiler.

Katılımcılar arasında, zaman geçtikçe komşularıyla ilişkilerinin düzeldiğini ve kendilerine bakış açılarının değiştiğini söyleyenler de oldu.

Bir komşumuz var, bizim alt katta oturuyor. İlk geldiğimizde çok kötü davranıyordu bize, bir sandalyeye hareket ettiğimizde bile gelip kapıyı çalardı, işte “neden gürültü çıkarıyorsunuz?” filan derdi. Ondan sonra biz birkaç kere onu evimize davet ettik ve ona bizim Suriye’deki evimizi gösterdik. Evi gördüğünde şaşırды, o böyle zannederdi biz bir şey görmemişiz filan. Suriyeliler ilgili böyle bir bakışı vardı. İşte evi gördükten sonra şey demeye başladı. Siz iyi insanlarsınız ondan sonra iyi davranmaya başladı ve bizimle konuşmaya başladı. İlişkimiz düzeldi yani (SbSK3).

Şimdi ilk geldiğimizde vardı. Komşularımız bize kötü davranıyorlardı. Bize yabancı olarak bakarlardı. İşte siz Suriyeliler filan derlerdi. İşte siz bizim gibi Türk değilsiniz. Ama altı yıldır beraber yaşadığımız için bizi, iyi insan olduğumuz anladılar ve davranışlarını değiştirdiler (SbSK3).

Hem kendisinin hem de babasının Suriyeli olduğu için çalışırken ayrımcılığa uğradığını ve daha az ücret aldıklarını söyleyen katılımcıya göre bunun nedeni açgözlülüktü.

8:00’de mesai bitiyordu ve sadece 1100 TL veriyorlardı. (*Maaşınıza zam istemediniz mi hiç?*) Şimdi ben biraz utangaç olduğum için maaşım alıp susuyordum. Şu an yeni işimde makineci olarak çalışıyorum. 200 TL alıyorum ama çok yorucu, yani en az 300 TL vermeleri gerekiyor, çünkü çok yorucu bir iş. Bizden sadece fazla iş yapmamızı istiyorlar ama maaş aynı, açgözlüler onlar (SbSK6).

Türkiyeli genç kadınların Suriyelilerle arkadaşlık konusunda tutumları farklılıklar gösteriyor. Katılımcıların üçü okuldan ya da mahalleden tanıdığı Endonezyalı, Mısırlı, Suriyeli arkadaşları olduğunu belirtirken, diğer katılımcılar özellikle Suriyelilerle arkadaşlık ve Suriyelilerle Türkiyeliler arasındaki ilişkiler konusunda olumsuz deneyimlerini ya da tanıklıklarını paylaştılar. Katılımcılardan birisi Türkiyelilerin önyargılı olduğuna ve ayrımcılık hatta ırkçılık yaptığına dair görüşler paylaşırken, diğer katılımcılar özellikle ilçede bulunan ve yerel halk arasında Suriyeliler Caddesi olarak bilinen mekânla ilgili eleştirilerini, olumsuz deneyimlerini ve tanıklıklarını anlattılar.

Türkler birazcık dışlamayı seviyorlar diye düşünüyorum. “İrkçı millet değiliz” diyoruz ama aslında en büyük irkçı biziz. Kendi içimizi bile ayırabiliyoruz; Laz diye Çerkez diye çok ayırım yapabiliyoruz, o yüzden kendi hallerinde kendi tiplerinde arkadaş bulunca konuştuklarını düşünüyorum (SbTK8).

Orası Ziya ül Hak caddesi, oranın adını Halep caddesi olarak değiştirmek istemişler, kendileri orada bir şey kurdukları için. Kime sorsanız nereden alışveriş yapıyorsunuz diye, herhangi bir Suriyeliye hepsi orada. ... Nasıl ben oraya girince kendi ülkemde değilmiş gibi hissediyorsam onlar da orada bir yaşantı kurup kendi ülkelerindeymiş gibi hissetmek istiyorlar (SbTK3).

Yani mesela Sultanbeyli’de sanırım bir cadde var adı Şam Caddesi. Aslında rahatsız edici demiyim ama kaynaşma olmadığı için tamamen Suriyeli esnafın kurduğu cadde olduğu için kimisine doğru gelebilir bu bana yanlış geliyor. Eğer bir arada duruyorsak kaynaşmayı öğrenmemiz lazım. Suriyeli esnaflar dükkân kuracaksa neden bizim dükkânlarımızın yanına kurmuyor gibi neden orada ayrıştırıcı unsur? (SbTK2).

Katılımcıların birisi ise Suriyelilerin Türkiyelilerin arasına girmediğini, aslında sorunun büyüklerde olduğunu, çocukların daha iyi anlaşacağını belirtiyor.

Arkadaşlarımın kardeşleri ilkokula gidiyorlar, genelde onların arkadaşları var, Suriyeli arkadaşları. Çok da rahatlaşıyorlar. Küçükler birbirleriyle anlaşılıyor ama maalesef büyük insanlar kendilerine çok değişik bakıyorlar, tabi ki de içimize girmelerini isterim ama değiller o şekilde (SbTK7).

Aynı katılımcının anlattığı bir gözlem, mekânın kullanımını açısından oldukça ilginç ipuçları sunuyor. Aynı zamanda da önyargıları besleyen duruma dair bir değerlendirme yapıyor.

Evimizin karşısında park var. Belli bir saate kadar sadece Türk çocuklar oynuyor, Türk aileler geliyor. Belli saatten sonra da Suriyeli ailelerin yapısının geniş olmasıyla birlikte de bir parkı üç-dört Suriyeli aile kapladığı için ve çocukları çok olduğu için belli saatten sonra aslında orası Suriyeli parkına dönüşüyor. Kendi içlerinde kendi tanıdıklarıyla beraber oturuyorlar. Ondandır zaten insanlar girmiyor (SBTK7).

Türkiyeli katılımcıların birçoğunun dile getirdiği konulardan birisi de Suriyelilere daha fazla yardım yapıldığı, Türkiyeli çocuklara sağlanmayan olanakların onlara sağlandığı yönündeydi.

Bana göre diyelim ki Allah korusun Türkiye’de bir savaş olsa Suriye’dekiler bizi kabul etmez gibi geliyor. Bu anlayışı bize göstermezler geliyor ya da mesela burs verilmiyor Türk çocuklarına ama Suriye çocuklarına veriliyor. Bence bu yanlış. Türk çocuklarına da verilmesi gerekiyor. Onların şeyinde öyle olsak hani Türklere verilmez. Herkes kendi milletini korurken sanki biz Türk milletini korumuyoruz gibi geliyor bana (SbTK6).

Türkiyeli genç kadınlar odak grup toplantısı sırasında Suriyeli öğrencilere sağlanan olanaklarla kendi olanaklarını karşılaştırarak yaşadıkları bir olayı aktardılar. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk’un da katıldığı “Ben de varım” isimli bir etkinlikte gençlere bir çanta seti dağıtıldığını, çantanın içinde Suriyeli çocuklar okula başlarken onlara verilen ve üzerinde “Suriye-Türkiye Federasyon Birliği” yazan ka-

lemler yer aldığını anlattılar. Buna oldukça tepkililerdi ve anlatımlarından bu tepkinin sürdüğü görülebiliyordu.

Bize o şekilde onu vermişlerdi. Hatta demiştik ki ya dedik bu kadar mı değersiz görüldük hani. O bile hani zorumuza gitmişti bu konuda. O yüzden sevmiyoruz galiba hani. Bundan dolayı olabilir (SbTK2-0).

O etkinliğin sonucunda da hani oraya kadar geldiniz madem bunları verelim gibisinden dağıttılar. Ama onların hepsinin üzerinde işte 'Suriyeli çocukların Türk eğitimine katılımına destek' tarzı yazılı bir şey vardı. Tüm kalemlerin üzerinde de onun baskısı vardı yani (SbTK3-0).

Bu kadar ayrımcılık olmaz (SbTK4-0)

Aslında gezi çok güzeldi. Çok harika bir organizasyon yapılmıştı, tutulan tekne olsun, gemi olsun. Daha sonra içerisindeki organizasyon, müzik ekibi falan harikaydı. Hatta arkadaşlarımıza kahve sözü bile verilmişti, kendi ağzıyla haberlere falan çıkmıştı. Çok güzel geçmişti ama çıkışta işte bir hüsrarla eve geri döndük (SbTK2-0).

Son yıllarda STK'ların ve başka kurumların sosyal uyumla ilgili yaptıkları etkinliklerde yerel halkla Suriyelilerin bir araya getirilmesine önem verildiği biliniyor (Yükseker, Şahin Taşğın ve Tekin, 2020). STK'ların kimi zaman bu tür etkinliklere yerli halkı çekmekte zorlandıkları veya etkinlikler sırasında gerginlikler çıktığı da aktarılıyor. Türkiyeli kadın katılımcıların yukarıda aktardıkları olay, bu etkinliklerin hassasiyetle planlanması gerektiğini de gösteriyor.

4. Gelecek Planları

Görüşme yaptığımız Suriyeli ve Türkiyeli kadınların kadın-erkek eşitliği, evlilik ve evlilik sonrası çalışma konusundaki görüşleri oldukça benzerdi. Okula devam edenlerin hepsinin de üniversite eğitimine devam etmekle ilgili planları bulunuyordu. Yaşamak istenilen ülke ya da kent konusunda Suriyelilerle Türkiyeliler arasında farklılıklar bulunuyordu. Türkiyeli genç kadınlar arasında yurt dışına gitmek ve orada yaşamak isteyenlerin sayısı daha fazla iken, Suriyeli katılımcılardan yalnızca bir kişi yurtdışına gitmek istediğini belirtti. Suriyeli katılımcılar arasında, savaşın bitmesi halinde geri dönmeyi isteyeceğini söyleyenler olduğu kadar, dönmeyi tercih etmeyenler de vardı. Ayrıca, Suriyeliler arasında evli olan katılımcı ile Türkiyeliler arasında küçük yaşta çalışmaya başlayan katılımcının bu konulardaki görüşleri diğerlerinden daha farklıydı.

Lise mezunu ve görüşme yaptığımız sırada on aylık evli ve hamile olan Suriyeli katılımcı, kadınlarla erkeklerin eşit olduğunu düşündüğünü ama yine de kadınların bazı açılardan erkeklerden farklı olduğunu aktardı. Görücü usulü bir evlilik yapmıştı ve evleneceği kişiye ailesinin karar vermesinin daha uygun olduğunu düşünüyordu. Eşinin, eğitimine ileride devam edebilmesi konusuna da olumlu yaklaştığını belirtti. Öte yandan, alışverişe çıkarken eşinden izin aldığını söyledi.

Şimdi eğer okuma fırsatım olursa eşim engel olmayacak, kendisi bana güveniyor. Annemin yanına gittiğimde bir sıkıntı yaratmıyor ya da ailesinin yanına. Yani diyelim ki bana bir şey lazım oldu ve bana para bırakmış evde, arayıp söylüyorum, o izin verirse çıkıp dışarıdan alışveriş yapıyorum (SbSK8).

Eğitimlerine devam eden ve/veya başlayacak olan Suriyeli genç kadınların hepsi de üniversite eğitimine devam etmek ve bir meslek sahibi olmak istediklerini aktarıyorlar. Eğitim almak istedikleri alan ve meslekler, hemşirelik/eczacılık, işletme, psikoloji, moda tasarımı, doktor/mühendis ve sosyal çalışmaydı. Sosyal çalışmacı olmak isteyen katılımcı bunun nedenini şöyle açıkladı.

Şimdi benim üniversiteye girmek için iki senem kaldı. YÖS sınavıyla ilgili matematik derslerine çalışıyorum. Gelecekte sosyal çalışmacı olmak istiyorum şu an böyle düşünüyorum ama ilerde bu fikir değişir mi bilmem. (*Neden sosyal çalışmacı olmak istiyorsunuz?*) Annem kız kardeşime hamileyken Mülteciler Derneği'nden gelen bir ekip vardı, sürekli annemi o süreçte ziyaret ediyorlardı, gelen ekipte sosyal çalışmacılar vardı. Ben onları çok sevdim ve onlardan çok şey öğrendim (SbSK3).

Suriyeli katılımcılar arasında bir kişi dışında hepsi de evlenecekleri kişinin Türkiyeli olabileceğini, ama mutlaka Müslüman olması gerektiğini ve başka türlü olamayacağını belirttiler. Başka bir katılımcı da ailesi için önemli olmadığını ama kendisinin mutlaka Suriyeli biriyle evlenmeyi tercih edeceğini söyledi.

Ailem için önemli değil ama benim için önemli. Yabancı birisiyle evlenmek istemiyorum (SbSK5).

Bilmiyorum ama biz dinlerle çok fazla ayırım etmiyoruz çünkü babaannem Kürt yani işte Alevi filan ayırım etmiyoruz (SbSK6).

Kiminle evleneceklerine kimin karar vereceği sorusuna cevaben bunu hiç düşünmediklerini, ailesinin karışmayacağını, kendisini özgür bırakacağını söyleyenler oldu. Genel eğilim ise kendilerinin karar vereceği/vermek istediği yönündeydi.

Evlilik, bilmiyorum, bu konu hakkında evde çok konuşmadık ama babam diyor ki sizin istediğiniz (SbSK1).

Karar alma özgürlüğümü vermiş babam sadece ondan bir şey saklamamam gerekiyor ve her şeyden onu haber etmem gerekiyor (SbSK3).

Evlendikten sonra kadınların çalışıp çalışmaması konusundaki soruya bütün Suriyeli katılımcılar emek verdikleri ve bir meslek sahibi oldukları için çalışmak isteyecekleri, bunu kabul etmeyecek biriyle evlenmeyi istemedikleri şeklinde yanıt verdiler.

Babam ile ablamla konuşuyoruz bazen, babam diyor ki "belki kabul etmedi çalışmanı". Ben diyorum ki o "zaman evlenmem, o kadar çalıştım emek verdim, evlendikten sonra çalışmayacak mıyım, hayır kabul etmem". Böyle bir nedeni yok çünkü ayıp da değil çalışmak (SbSK1).

Benimle evlenecek olan kişi beni ben diye almalı. Eğer ben kendi alanımda bir işte çalışmak istersem saygı duyup anlayışlı olmalıdır. Beni değiştirmek isteyen birisiyle evlenmek istemem açıkçası. Yani ben eğitim alacağım emek vereceğim aldığım eğitimle kendi mesleğimi yapacağım sonradan bir kişi çıkıp yok sen çalışmayacaksın diyecek bunu asla kabul etmem. O beni gerçekten seviyorsa kendi sevdiğim işi yaptırması lazım engel olmaması gerekiyor (SbSK5).

Bir kadın eşine yardım etmeli. Birlikte bir hayat sürdürmeleri gerekiyor. Ama tabii ki bazı işleri yapamaz. Kendisine uygun olan bir işte çalışabilir. Eşinin de buna karşı çıkmak yerine destek vermesi gerekir. Hayat müşterektir (SbSK6).

Yurtdışına gitmek ya da Suriye'ye geri dönmek konusunda görüşler farklılaşıyordu. Yalnızca bir katılımcı yurtdışına gitmek istediğini belirtti.

Kanada ya da Hollanda olabilir. Yani burada müzik kursuna gidemiyorum, çünkü çok pahalı ve benim maddi durumum izin vermiyor maalesef ama oraya gitsem belki bu kurslara katılabilirim. Şimdi genel olarak Suriyeliler bu yüzden yurt dışına çıkmak istiyor, çünkü orada bizim en temel ihtiyaçlarımız karşılanabiliyorlar, ama burada çoğu zamanları çalışarak geçiyor, durum böyle olunca da gençler hep sıkılıyorlar buradaki yaşamlarından (SbSK6).

Suriye'ye kesinlikle dönmem diyen katılımcılar Türkiye'de kalmak istediklerini ve burada yaşamaktan memnun olduklarını belirtiyorlar. Ayrıca, burada eğitim aldıkları için Suriye'de diplomalارının kabul edilmeyeceğini düşünenler de var.

Hayır, istemem çünkü burada dil öğrendim. Türkçe bildiğim için burası daha iyi. O yüzden dönmek istemem burada işim olabilir ama orda olmaz buradan alacağı diploma ile büyük ihtimalle orada kabul etmezler ve çalışmam (SbSK1).

Şimdi burada eğitimimize devam edersek büyük ihtimalle oraya döndüğümüzde aldığımız diplomayı Suriye'de kabul etmeyecekler ya da diyelim ki oraya gittik ve hala eğitimimiz bitmemiş bazı kurallar var, burada alışmışsınız o kurallara. Ama orada değişik (SbSK2).

Türkçe konusunda sorun yaşadığı için dönmek isteyen bir katılımcı ve "savaş biterse dönerim" diyen katılımcılar da vardı.

Türkiye'de çok mutluyum fakat Türkiye'de farklı bir dil konuşulduğu için eğitim konusunda zorluk çekiyorum. Suriye'de eğitime Arapça diliyle devam etmek isterim bundan dolayı Suriye'ye dönmek isterim (SbSK3).

Eğer eskisi gibi olacaksa ve savaş bitecekse tabi ki dönmek isterim. Çünkü orada daha iyi eğitim alıyordum ve oradaki okulda kendimi daha iyi hissediyorum, çünkü hepimiz aynı dili konuşuyoruz ve burada kendimi yabancı hissediyorum burada (SbSK7).

Yurtdışına da Suriye'ye de gitmek istemediklerini söyleyen iki katılımcıdan ilki annesinin yurtdışına gitmek istediğini ama kendisinin Türkiye'de kalmak istediğini belirtip gerekçesini dini ve kültürel yakınlıkla açıklarken, diğer katılımcı her şeye sıfırdan başlamanın zorluğuyla açıkladı.

Hayır, ben yurt dışına gitmek istemiyorum. Annem bizi götürmeyi istiyor ama ben kabul etmedim. Özellikle de dini ve kültürel açıdan, yani burada ne kadar az da olsa Arap kültürüne yakınlar dini açıdan, örf ve âdet açısından bize yakınlar (SbSK4).

Yurt dışına gitsem bile burada yaşadıklarımı orada da yaşayacağım, orada sıfırdan başlamak zorunda kalacağım, yani burada nasıl sıfırdan başladıysam orada da aynı şekilde olacak. Ne de olsa buraya biraz alıştık, oraya gidip yine psikolojik olarak iyi olmayacak ve artık hiç umudum kalmayacak ve bir şeyin devamı için hevesim de kalmayacak (SbSK5).

Eğitimini yarıda bırakarak 14 yaşından itibaren çalışmaya başlayan ve görüşme yaptığımız sırada 18 yaşında olan Türkiyeli katılımcı, evleneceği kişiye kendisinin karar vereceğini ve evlilik sonrası çalışma konusunda da eşi ne derse öyle davranacağını söyledi.

Gönül sevdikten sonra aile izin verir mi? Annem belki beğenmez damat beyi, damat tarafını işte şöyledir böyledir dediği zaman hani gönül sevdikten sonra ben ne yapacağımı bilemem aslında. Annem babam izin verse de vermese de ya evlenirim gibi geliyor. (...) Çalışmaya devam etmek ister miyim? Eşime bağlı, eşim der ki "çalış birlikte para kazanalım, daha çok şey yapalım, ileride biriktirelim" derse, çalışırım. (*Ama derse ki sen evde otur ben çalışırım?*) Ha böyle derse de yapacak bir şey yok çalışmam otururum evimin işini yaparım eşim çalışır (SbTK5).

Görüşme yaptığımız Türkiyeli genç kadınlar arasında üniversite eğitimine ön lisans düzeyinde devam etmekte olanlar ile yeni başlayacak olanlar eğitimlerini tamamlamak ve çalışmaya başlamak, lise öğrencileri ise üniversite eğitimi almak istediklerini belirttiler. Edinmek istedikleri meslekler, avukat/hâkim-savcı, genetik mühendisliği, psikoloji, iç mimarlık, çocuk gelişimi, bilgisayar programcılığıydı. Eş seçimi konusunda ailesinin onayının önemli olduğunu, onların fikrine göre hareket edeceğini, ailesinin istemediği bir evlilik yapmayacağını söyleyen bir katılımcı oldu. Başka bir katılımcı da kendisinin isteyeceği kişiyle evleneceğini, ancak ailesinin onayı da almak istediğini belirtti.

Anneme babama yakıştırıyor muyum bu çocuğu diye düşünürüm. Kendi onayımdan geçtikten sonra anne babama sorarım, eğer onlar hayır derse olmayacağını düşünürüm çok sevsem de. Çünkü ben onların bir sözünden çıktığımda o şey benim başıma geliyor, ondan çok korkuyorum. O yüzden onlar ne derse o (SbTK8).

Ailem benim için çok değerli, düşünceleri de çok değerli öncelikle bunu söyleyeyim. Ve aramızdaki bağ çok uzak değil, ben her şeyimi aileme anlatırım. Bu sebepten dolayı tabi ki benim istediğim kişi olur. Ama ben ailemin de onay vermesini çok isterim, yani ilk başta evlilik yolunda biriyle konuşsam aileme tanıştırmak hem babamın yorumunu almak bir de onlar çok tecrübe edinmiş oldukları için ben hep ailelerin ilk görüşte bir şeyler hissettiğine inanırım ve o hislere o yüzden çok değer veririm (SbTK2).

Diğer katılımcıların bir kısmı net bir şekilde kararı kendilerinin vereceğini söylerken, bir diğer kısmı da kendisinin karar vermesinin doğru olduğuna ilişkin fikirlerini paylaştılar. Bu katılımcılardan birisi, ebeveynlerine göre daha rahat olan abisine karışmayan ailesinin kendisine de karışmaması gerektiğini belirtti.

Anneme babama yakıştırıyor muyum bu çocuğu diye düşünürüm. Kendi onayımdan geçtikten sonra anne babama sorarım, eğer onlar hayır derse olmayacağını düşünürüm çok sevsem de. Çünkü ben onların bir sözünden çıktığımda o şey benim başıma geliyor, ondan çok korkuyorum. O yüzden onlar ne derse o (SbTK8).

Ailem benim için çok değerli, düşünceleri de çok değerli öncelikle bunu söyleyeyim. Ve aramızdaki bağ çok uzak değil, ben her şeyimi aileme anlatırım. Bu sebepten dolayı tabi ki benim istediğim kişi olur. Ama ben ailemin de onay vermesini çok isterim, yani ilk başta evlilik yolunda biriyle konuşsam aileme tanıştırmak hem babamın yorumunu almak bir de onlar çok tecrübe edinmiş oldukları için ben hep ailelerin ilk görüşte bir şeyler hissettiğine inanırım ve o hislere o yüzden çok değer veririm (SbTK2).

Katılımcıların hepsi kesinlikle çalışmak istediklerini, eğitimlerine bu nedenle devam ettiklerini ve kadınların çalışmasının önemli olduğunu söylediler. Benzer şekilde, ev-

lendikten sonra da kadınların çalışmasının gerekli olduğunu düşünüyorlardı. Bunu bir yandan kadın-erkek eşitliği üzerinden, bir yandan da kadının tek başına ayakta kalmasının önemi üzerinden kuruyorlardı.

Kadınlar tabii ki çalışmalı. Bence çalışmalı, çünkü kimse kimseye muhtaç olmamalı, kadınların ayakları üzerinde durduğunu herkese göstermeli. İsteddiği işte çalışabilir bence kadın (SbTK1).

Evet, tabii ki. Çünkü yani yıllarımı veriyorum okumaya ve şu an çok çaba gösteriyorum. Hukuk okumak için de çaba çok göstereceğim üniversite yolunda iyi bir avukat olmak istiyorum. Bu yüzden okuduğum yılların aslında boşa geçmesini istemiyorum, yani ben bu kadar yıllarımı vermişken evde oturmak için vermemiş olayım gibi. (SbKT2).

Evet, bence çalışmalı kadınlar ve böyle her işte çalışmalılar öyle belli işte değil. Çünkü birçok erkeğin yapamayacağı tüm işi erkekler yapıyor araba tamiri, uçak uçurma gibi, bence kadınlar öyle hafife alınmamalı. Birçok erkeğin yapamadığını bizim kadınlarımız yapıyor (SbTK6).

Kadınların çalışmasının gerekliliğini ve önemini bir yakınının yaşadığı ev içi şiddet sonrası eşinden ayrılma süreci üzerinden aktaran bir katılımcı da kadınların ekonomik bağımsızlığının önemine dikkat çekti.

Ya şöyle, hangi işlerde çalışmalı gibi bir kavram yok bana göre. Feminist değilim kesinlikle ama bir kadının kendi ayakları üzerinde durabilmesi, bu hayattaki bütün güçlerden daha güçlü olduğunu düşünüyorum. (...) Benim teyzem çalışmayan bir ev hanımıydı ve eşinden sürekli şiddet görüyordu sözlü ve fiziksel olarak. Biz onu aldık, buraya getirdik ve çalışmasını sağladık. Bir yıl öncesine kadar teyzem dayımlara ve dedeme kalkıp "ben boşanacağım" kelimesini aklından bile geçiremezken, şu an elinde parası olduğu için karşlarına geçip çok rahat bir şekilde "ben boşanacağım, bu benim kararım, saygı duymalısınız" dedi (SbTK4).

Katılımcıların büyük bir kısmı, başka bir ülkeye yaşamak için değil ama gezmek için gitmek istediklerini belirttiler. Yurtdışına gitmek isteme nedenlerini çalışma yaşamı için daha donanımlı olmakla açıklayanlar da vardı.

Yani şey genellikle Paris mi diyorlar ne diyorlar (*Gülüyor*). Fransa. Ülkeyi gezmek isterdim, yabancı insanları tanımak isterdim. Tanışmak konuşmak sohbet etmek hani isterdim, 18 seneden beri buradayım, herkesin her zaman yüzünü her gün görüyorum, hani insan bir zaman sonra sıkılıyor, cidden sıkılıyor, başka yere gidip gezip eğlenmek istiyor (SbTK5).

Ben Norveç'e gitmeyi çok istiyorum. Yaşantılarından dolayı hem orada uzmanlıklar, alan eğitimlerinin bir tık daha iyi olduğunu duydum, pek bilmiyorum. Araştırma yapıyorum bu süreçte. Norveç'i ve Almanya'yı düşünüyorum, orada da varmış. Almanya'da da varmış uzmanlık eğitimleri oraya da gitmeyi düşünüyorum (SbTK8).

Üniversitede psikoloji eğitimi almak istediğini sıklıkla vurgulayan bir katılımcı ise Türkiye'de eğitim aldıktan sonra yurtdışına gitmek istediğini belirtti.

Ben yurt dışına çıkmayı çok isterdim. İtalya ya da İngiltere çok isterdim. Büyüyünce de inşallah çıkabilirim, psikolog pedagoğu orada da yapabilirim, orada da gayet iyi şeyler okutturulabiliyor ama üniversiteyi Türkiye’de okumak isterdim, yani yurt dışına çıkmayı ama tabii ki de isterdim (SbTK1).

Görüşme yaptığımız Suriyeli ve Türkiyeli kadınların kadın-erkek eşitliği, evlilik tercihleri ve çalışma konusundaki bakış açılarının benzer özellikler sergilediğini söylemek mümkün. Kadınlarla erkeklerin eşit olması, evlenecekleri kişiyi kendilerinin tercih etmesi, etnik ve dini özellikler ve aile onayının önemi gibi konularda geleneksel denebilecek kabulleri bulunmakla birlikte, kadınların çalışması konusunda görece daha net fikirlerinin olduğu ve kadınların çalışmasını, ekonomik bağımsızlıklarının olmasını önemsedikleri görülüyor. Eğitimlerine devam etme ve üniversiteye gitme motivasyonlarının gerisinde bir meslek sahibi olmak ve çalışmak olduğu açık. Bu da toplumda ve ailelerinde gördükleri geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri karşısında kendilerini güçlendirmek, bir anlamda bu rolleri kırmak istedikleri şeklinde yorumlanabilir.

KUÇÜKÇEKMECE VE SULTANBEYLİ'DE GENÇ ERKEKLERİN YAŞAMLARI

BÖLÜM 4

Eylül 2020’de aynı proje ekibinin Küçükçekmece ve Sultanbeyli’de yaptığı araştırma, COVID-19 kısıtlamaları yüzünden sadece genç erkekleri kapsamıştı. O yüzden, 2021’de yaptığımız araştırmada genç kadınlarla görüşmelere ağırlık verirken, genç erkeklerle de daha az sayıda yüz yüze görüşme ve odak grupları gerçekleştirdik.

Bu bölümde, Küçükçekmece ve Sultanbeyli’de 14-20 yaşları arasında toplamda 10 Türkiyeli ve 10 Suriyeli genç erkekle yapılan ve 15-60 dakika süren bireysel görüşmeler ile Küçükçekmece’de Suriyeli ve Türkiyeli, Sultanbeyli’de ise sadece Suriyeli erkeklerle yapılan odak grubu tartışmalarının bulgularını özet olarak ele alacağız.

1. Aile, Eğitim ve Çalışma

Genç kadınlarla yapılan görüşmelerin bulgularında olduğu gibi, genç erkeklerin anlatımlarında da aileleriyle olan ilişkileri ve göç öyküsü öne çıkıyor. Kadınlardan farklı olarak, Suriyeli erkek katılımcıların eğitimle bağlarının biraz daha zayıf olduğunu ve aile geçimine katkı sağlamak için çalışma zorunluluğunun ön plana çıktığını görüyoruz. Bu bulguları aşağıda ele alalım.

A. Aile

Suriyeli gençlerin aileleri Türkiyeli gençlerinkinden daha büyüktü. Ancak, Suriyelilerden bazıları aile üyelerinden birini veya birkaçını savaşta kaybetmişti. Örneğin, 17 yaşındaki bir genç “biz sekiz kardeşiz ama bir abimi savaşta kaybettik” dedi (KçSE1).

Küçükçekmece’de Türkiyeli ve Suriyeli gençlerin anlatımları, ailelerinin bu iki mahalleye bir tür zincirleme göç ile geldiklerini gösteriyordu. Türkiyeli gençlerin biri dışındaki diğerleri Atatürk veya Mehmet Akif mahallelerinde doğmuştu. Aileleri ise mahallelerin ilk kuruluş yıllarında hemşehrilerini takip ederek buraya yerleşmişti.

Yani dayımlar da buradaydı o sırada. Dayımlarla birlikte babam işte o zaman buraya geldi. Babam dayımlarla birlikte işte, iş kurmaya başladılar. Müteahhit gibi. Sonrasında işte diğer küçük amcam da geldi. Babamdan 10 yaş falan küçük olan. Geldi, o da müteahhitlik işine atandı. O da öyle şeylere başladı (KçTE4).

Suriyeli gençlerin çoğunun aileleri Suriye’den doğrudan İkitelli’ye gelerek yerleşmişlerdi ve çoğunun aynı mahallede başka akrabaları vardı. Sultanbeyli’dekilerinin ise bir kısmı önce sınırdaki illere gitmişler, daha sonra Sultanbeyli’ye yerleşmişlerdi.

Amcam da var. Kendisinin burada evi var (KçSE1).

Akrabalarım ve amca oğullarım burada yaşıyorlar (KçSE4).

Hem annem hem de babam tarafından akrabalarım burada yaşıyor (SbSE1).

Burada amcamlar, dayımlar. Yani genel olarak Gümüşhanelilerin hepsi burada daha çok olduğu için akraba da köylü de hepsi burada. (...) Babamlar 1984 yılında herhalde 1986 yılı on iki yaşlarındayken buraya taşındı, sonra bizim köyden İstanbul’a bir akış olmaya

başladı. O iki köyden sonra oradan da buraya taşınma oldu, gurbetçi dayılarım tavsiye etti, İstanbul Sultanbeyli'ye taşındık (SbTE4).

İki ilçede de katılımcıların ailelerinin akrabalarını takiben bu bölgeye gelmiş ve yıllardır bu bölgede yaşıyor olmaları, yaşadıkları mahallelerin bir geçiş mekânı olduğunu, daha ziyade kalıcı yerleşme mekânı olduğunu gösteriyor.

B. Eğitim

Önceki araştırmanın bulgularıyla uyumlu bir şekilde, bu araştırmada da karşımıza çıkan ve Suriyelileri Türkiyeli genç erkeklerden ayırtıran önemli bir husus, erken yaşta okuldan koparak çalışmaya başlamaları oldu. Küçükçekmece'deki beş Suriyeli erkek katılımcının sadece birisi okula devam ediyordu; o da babasının yanında çalışmaya başlamıştı ve okulu bırakmayı düşünüyordu. 2020'deki araştırma kapsamında Küçükçekmece ve Sultanbeyli'de bireysel görüşme yaptığımız Suriyeli genç erkeklerin çoğu okula devam ediyordu. Pandemide bir yıl daha geçtikten sonra 2021 Ağustos-Eylül aylarında tanıştığımız Suriyeli katılımcıların birçoğu ise okuldan kopmuşlardı.

Kendisiyle görüştüğümüzde okulu bırakmış ve bir ayakkabı imalat atölyesinde çalışmakta olan Suriyeli genç, ailesinin geçimine katkıda bulunmak zorundaydı.

Babam bazen çalışıyor bazen çalışmıyor. Çünkü kendisi 50 yaşında ve çoğu zamanlarda iş sahipleri yaşından dolayı onu istemiyor (KçSE4).

Tabii ki de tekrar okula gitmek ve okumak isterdim, fakat ne yazık ki ailemin maddi durumları buna izin vermiyor. Okumak benim için her şeyden önemli (KçSE4).

Ailenin geçimine katkıda bulunma zorunluluğu gençleri istekleri dışında okuldan uzaklaştırıyor ve çok erken yaşta atölyelerde çalışmaya yönlendiriyor. Suriyeli gençlerin birisi haricinde okula devam eden yoktu. Ayrıca, Suriye'ye geri dönme düşüncesi ile okula gitmeme arasında bağlantı kuran da vardı. Türkiye'de hiç okula gitmediğini söyleyen 17 yaşındaki genç şöyle diyordu:

Açıkçası ben okula gitmek istemiyorum. Okuldan çok bir şey öğreneceğimi sanmıyorum açıkçası ve belki bir gün ailemle birlikte Suriye'ye geri döneriz (KçSE1).

Bürokratik engeller de okuldan uzak kalmanın bir nedeni olabilmekteyken, bir kez okuldan uzak kalmak daha sonraki aşamalarda okula dönmeyi engelleyebiliyor.

Suriye'de iki yıl okumuştum, buraya geldiğimizde okumak istedik ama kimliğimiz olmadığı için okula almadılar, ondan sonra işe girdim sonra da kimliğimi aldım ama o zaman da ben kendim istemedim. Yani kimlik verdiler, Suriyelileri okula almayı başladılar, ama ben iş hayatına alışmaya başlamıştım. Şimdi okul hayatına dönmek benim için zor olacağını düşündüm. Babam zorladı gitmemi istedi, pişman olacağımı söyledi, ama yine de gitmedim (KçSE3).

Yani durumumuz biraz düzelse giderim ama aynı zamanda yaşım şimdi çok büyük, bilemiyorum. Gittim evet, ama çok uzun zaman kalmadım o yüzden, bir süre gittim Türkçe yazmayı ve okumayı öğrendim, sonra da okullar kapandı (KçSE5).

Okulu bıraktığım ilk senesi tekstilde çalıştım tam bir yıl, maddi sıkıntılardan dolayı. Ondan sonra ise Ümraniye’de bir kurs merkezine yazıldım. O merkezde hem açık öğretim okuyordum hem de Şeriat, yaklaşık tam bir buçuk yıl o kursta eğitimimi devam ettirdim ve sonrasında terk ettim ve Sultanbeyli’de yine bir okula kaydımı yaptırdım ama pandemi nedeni ile başarısız oldum ve sınıfta kaldım ve böylece tam üç yılım boşa gitti sayılır (SbSE2).

Suriyeli gençlerin veya ailelerinin tercih ettikleri okullar çoğu zaman imam hatip ortaokulları veya liseleridir. Bunun nedeni, Arapça bilmeleri nedeniyle bu okullarda başarı şanslarının daha yüksek olduğunu düşünmeleridir.

İlk geldiğimde 11 yaşındaydım, bir Kuran kursuna girdim. Sonra 6, 7, 8. sınıfı bir Suriye okulunda okudum, sonra liseye geçince bir Türk okuluna geçtim. İlk önce meslek lisesinde okudum ama o zamanlar Türkçem pek iyi değildi, bu yüzden imam hatip lisesine geçmemi söylediler, çünkü orada hem Arapça dersler var, bir de Suriyeli arkadaşlarım var (SbSE1).

Pandemi nedeniyle okulların kapanması, daha önceki alıntılarda görüldüğü gibi, Suriyelilerin okuldan uzaklaşmasına yol açarken, Türkiyeli erkek katılımcılar da aynı süreçte okuldan soğumuşlardı.

Devekuşu falan demeye başladık birbirimize böyle. Artık yani bir taraftan eğlenceli olmaya başlamıştı birbirimize. Çünkü bir hafta okul kapandı “oley” falan, ama iki yıla dönmesi bizi çok üzülmüştü. Hatta birinci yılında demiştik “keşke okullar açılrsa, böyle birbirimizle uğraş yapardık, birbirimizi görürdük”, ama artık arkadaşlarımı da pek görmüyorum yani. Bazıları korona oluyor bazıları başka şehirlere taşınmak zorunda kalıyor (KÇTE2).

Yedinci sınıfın sonunda geldim. Sekizinci sınıfın başında buradaydım, sonra korona çıktıktan sonra yine İğdır’a gittik (KÇTE4).

Sultanbeyli’de görüştüğümüz Türkiyeli genç erkeklerin hepsi liseye devam ediyordu. Küçükçekmece’de ise lise birinci sınıftan terk bir kişi dışındakiler ortaokula veya liseye devam ediyorlardı. Sultanbeyli’de bir katılımcı, okulun yanı sıra TÜGVA’ya gittiğini anlattı.

Kursa, dershane vesaire o tarz yerlere gitmiyorum, gittiğim bir vakıf var, Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA). Orası da beni ileri taşıdığını düşündüğüm için yani tamamen gençleri şuurlandırmak amacı ile kurulmuş bir vakıf olduğunu düşündüğüm için orada yer alıyorum. Hatta kendi okulumda da üç senedir okul başkanlığını devam ettiriyorum. Gayet güzel bir vakıf olduğunu düşünüyorum, sınav haftalarında gittiğimizde işte birçok abimizin bize ders yönünden işte derslerden sıkılınca eğlenmemiz yönünden, bize birçok şey kattığından dolayı hatta istediğimiz meslekten abilerimizin de orada olduğundan dolayı bize bir ileri görüş, bir şuur kazandırabileceğini düşündüğüm için orada yer alıyorum (SbTE3).

Bu sözlerin sahibi olan genç, TÜGVA’yla ilişkili olmasının okul hayatının yanı sıra gelecekte de kendisine yararlı olacağını düşünüyordu. Bu düşünceye tam tezat oluşturur şekilde, Küçükçekmece’de liseden terk katılımcı, eğitimden bir beklentisi olmadığı için okulu bıraktığını söyledi.

Ben lise bire kadar okudum. Lise birde bir hafta girdim bir hafta da kaçtım. Çünkü dedim, gözlemediğinizde zaten anlarsınız, şu ülkede ne kadar okursanız okuyun ya süper zekâ olmanız lazım ya da hiç okumayacaksınız. Yani eğitim sistemi bence çok yanlış (KÇTE3).

Özet olarak, pandeminin hem Suriyeli hem de Türkiyeli gençlerin ortaöğretimle bağlarını zayıflattığı, ancak Suriyeliler için bunun okulu terk raddesinde gerçekleştiği söylenebilir. Sadece okullar kapalı olduğu için değil, ailelerinin geçimine destek olmak zorunda oldukları için de Suriyeli erkek katılımcıların eğitimden daha çabuk koptukları anlaşılıyor.

C. Çalışma Hayatı

İki ilçede görüştüğümüz toplam on Suriyeli erkeğin sekizi çalışıyordu. Küçükçekmece’de görüşülen Suriyeli erkek katılımcıların hepsi çalışıyordu. Günde 10-12 saat ve haftada altı veya yedi gün çalıştıklarını anlattılar. Bu nedenle, Küçükçekmece’de Suriyeli genç erkeklerle görüşebilmek için gün ve saat belirlememiz oldukça zor oldu. Yine aynı nedenle, Suriyeli erkeklerle yapılan görüşmeler işten çıkıp gelmeleri ve yorgunlukları yüzünden görece kısa sürdü. Küçükçekmece’de Suriyeli gençlerin çoğu İkitelli’deki ayakkabı imalat sektöründe çalışıyordu. Babalarının ve diğer akrabalarının da aynı sektörde çalışıyor olması ve aslında İkitelli’ye yerleşen birçok Suriyeli ailenin kendi memleketlerinde de bu sektörde faal olması önemli bir etkendi.

Amcama yardımcı oluyorum. (...) Kendisi babam gibi ayakkabıcılık işini yapıyor, ben de yanına gidiyorum, eli altında çalışıyorum ve yardım ediyorum (KÇSE2).

Ayakkabı sanayi sitesinde babamın yanında çalışıyorum (...) Kesici ve kargo bölümlerde çalışıyorum (KÇSE3).

Ayakkabı atölyesinde çalışan bir Suriyeli genç, Türkiyelilerin sahip olduğu atölyelerde çalışmanın Suriyelilerin kurduğu atölyelerde çalışmaktan daha iyi olduğunu düşünüyordu. Anlatımından, Suriyeli patronların kendi ülkelerinden olan işçileri daha çok ve daha uzun saatler çalıştırdığı anlaşılıyor.

Her zaman aynı işi yaptım ama başka atölyelerde çalıştım, yaklaşık on ayrı atölyede çalıştım. Türklerin yanında daha çok çalıştım ama. (*Hangisi daha iyiydi?*) Türklerin yanında çalışmak daha iyiydi. (*Gerçekten mi?*) Evet. (*Nasıl bir fark var sence?*) Yani, senin kıymetini daha iyi biliyorlar (*Peki Suriyeliler neden senin kıymetini bilmiyorlar?*) Elemanlar çok olduğu için. Sabah 8:30’dan akşam 8’e kadar. 12 saat (KÇSE5).

Sultanbeyli’de ise Suriyeli beş erkek katılımcının üçü çalışmakta olduklarını söylediler. Sultanbeyli’de yapılan görüşmeler farklı mahallelere yayıldığından çalıştıkları tek bir sektör yoktu. Görüştüğümüz dönemde otomobil tamircisinde, sandalye üretiminde ve kuaförde çalışıyorlardı.

Küçükçekmece’de görüştüğümüz Türkiyeli beş gencin sadece birisi çalışıyordu. Okulu bırakmış olan 18 yaşındaki bu genç farklı sektörlerde ve atölyelerde çalıştığını anlattı. Sultanbeyli’de ise Türkiyeli gençlerden hiçbiri çalışmıyordu. Sadece, meslek

lisesinde okuyan bir genç, babasının işyerinde ona yardım ettiğini, gelecekte o işe devam edebileceğini söyledi.

Babama yardım ediyorum kendi iş yeri olduğu için. Ona destek çıkıyoruz. (...) Orada televizyon tamiri yapıyoruz. Başka bir de elektronik malzemelere bakıyoruz, elektronik malzeme satışı yapıyoruz misal kumandadır, cihazdır, şarj aletidir o tür şeyler satıyoruz. *(O tamir işini sen mi öğrendin babanın yanında?)* Babam yapıyordu, sonra ben de bir zaman sonra işte yanında dura dura işi öğrendik (SbTE2).

2. Gündelik Yaşam ve Sosyal İlişkiler

Hem Suriyeli hem de Türkiyeli erkek katılımcıların gündelik yaşamları ve sosyal ilişkilerinin kurulduğu önemli bir alan futboldu. Küçükçekmece’de Suriyeli katılımcılar çok yoğun ve uzun çalışmalarına rağmen boş zamanlarını futbolla geçiriyorlardı. Futbol dışındaki sosyal mekânlar kafeler ve cami olarak belirtildi.

Evet, her hafta maç yapıyoruz. Onun dışında bazen kafede buluşuyoruz, bazen sohbet ediyoruz orada, bazen de karşıya gezmeye gidiyoruz (Kç-SE3).

Genellikle halı saha maçları yapıyoruz mahallede boş vaktimiz olduğunda (Kç-SE4).

(Neler yapıyorsun peki arkadaşlarıyla? Gezmeye çıkar mısınız mesela hafta sonları?) Yok çok fazla çıkmıyorum evden, genellikle camide buluşup muhabbet ediyoruz (KçSÊ1).

Türkiyeli katılımcılar arasında futbol sevgisi daha belirgin bir şekilde ortaya çıktı. Katılımcıların çoğu okula devam ettiği için futbola daha fazla zaman ayırabiliyorlardı.

Geliyorum, bir şeyler hemen atıştırıp, bazen hatta zamanım olmuyor, çantamı direkt götürüyorum okula, kulüp çantamı... Okulun çıkışında hemen koşu koşu antrenmana gidiyorum (KçTE4).

Türkiyeli gençlerin futbol oynayacak saha bulma çabaları, İkitelli’de kentsel mekânın sıkışıklığı hakkında önemli gözlemler de içeriyordu.

Oraya (Atakent’teki sitelere) gidiyorduk işte arkadaşlarımızla toplanıp. Sonra beraber gidiyorduk oynuyorduk. Sonra akşam saat 6-7 gibi falan geliyorduk (KçTE4).

Mahalle güzel ama işte orada park falan var, oyun oynayacak yer yok, parkı bile yıktılar. Metro yaptılar şimdi (KçTE7-0).

Çok az spor alanı var. Genelde zenginlerin yanına yapıyorlar, bize de çok uzak oluyor. *(Zenginlerin yanına derken?)* Durumu iyi olanların yaşadığı sitelerin oralara. Mesela Atakent (KçTE8-0).

Sultanbeyli’de de Suriyeli ve Türkiyeli erkek katılımcılar için futbolun önemli bir uğraş olduğu anlatılarından anlaşılıyordu.

Özellikle pandemi döneminde dijital ortamda sosyalleşmenin arttığı görülüyor. Kadın katılımcılarda olduğu gibi, hem Suriyeli hem de Türkiyeli erkeklerin anlatımlarından internette ve sosyal medyada çok vakit geçirdikleri ve bu ortamlarda başka akranlarıyla sosyalleştikleri anlaşılıyor.

Facebook ile çok ilgilenmiyorum, Instagram'ı arkadaşlarımla konuşmak için kullanıyorum. *(Arkadaşlarıyla neler konuşuyorsunuz peki?)* Futbol ve spor ile ilgili konuşuyoruz. *(Nerede izliyorsunuz maçları?)* Bazen telefonda bazen televizyonda, nerede bulursam (KÇSE5).

Daha güvenli gibi geliyor bana. Arkadaşlarımızla oradan gruplaşıyoruz, mesela grup açıp konuşuyoruz. Mesela Instagram üzerinden konuşma var, görüntülü konuşma falan var, efektler var, böyle yüzümüze değişik şeyler yapıyor, ondan falan gülüyoruz kendimize (KÇTE2).

Twitter, ara sıra TikTok'a giriyorum, WhatsApp'ta zaten arkadaşlarımla falan konuşuyorum. (...) Ya arkadaşlarımla mesela belli gruplarımız var. O zaman orada konuşuyoruz ya da bireysel olarak konuşuyoruz. Öyle yani (KÇTE4).

Türkiyeli ve Suriyeli erkek katılımcılar için sosyal medya daha çok konuşmak için kullandıkları ya da TikTok videoları izledikleri bir mecra niteliğindedir. Halbuki önceki bölümlerde ele aldığımız gibi, Türkiyeli ve Suriyeli kadın katılımcılar bu mecraları dil öğrenmek veya bir konuda bilgi edinmek için de kullanıyorlardı. Öte yandan, sosyal medyanın bir avantajı da ücretsiz zaman geçirme mecrası olmasıydı. Başka eğlenceler dar gelirli ailelerin çocukları için erişilemez nitelikteydi.

Sinemaya nasıl gidebiliriz ki hani gitsek de ben gidemem öyle söyleyeyim. (...) Ya sonuçta bir ücret veriyorum ve gerek yok. Öyle gereksiz zevklerim için falan aileme şey yapamam hiçbir şekilde (KÇTE1).

3. Ayrımcılık ve Önyargılar

Kadın katılımcılarda olduğu gibi, Suriyeli genç erkeklerin önyargılara maruz kalma ve ayrımcılığa uğrama deneyimleri, Türkiyeli gençlerin ise önyargılarını ifade etmeleri anlatılarında önemli bir yer tuttu. Ayrımcılığın, önyargının ve bunların yol açtığı gerginliklerin saha araştırması yaptığımız mahallelerde gündelik hayatın bir parçası haline geldiği anlaşılıyor.

Suriyeli kadınların anlatımlarında da gözlemlendiği gibi, kalabalık olan ailelerin gürültü yaptıkları gerekçesiyle karşılaştıkları şikayetler Suriyeli genç erkeklerin de aktardıkları bir olguydu.

Genelde bizim Suriyeli ailelerimiz kalabalık olduğu için mesela evlerde ses ve gürültü olabiliyor, çocuk falan, misal veriyorum eski oturduğumuz binada üç-dört defa gelip zilimizi çaldılar, birkaç sefer tartıştık (KÇSE3).

Suriyelileri çok sevmiyorlar açıkçası, bizim binada mesela bir sefer giriş kapısına "Burada Suriyeli istemiyoruz" yazdılar, bizi burada pek sevmiyorlar (KÇSE1).

Komşular arasındaki bu tür gerginlikler zaman zaman düşmanca tavırlara ve hatta fiziki kavgalara dönüşebiliyordu. Küçükçekmece'de Suriyeli erkek katılımcılar bu tür olaylara şahit olmuşlar veya duymuşlardı. Özellikle, 2019 yazında İkitelli'de Suriyelilerin dükkanlarına yönelik saldırılar hala hafızalardaydı.

Bir sefer bizim Suriyeli komşuların çok fazla gürültü yaptıkları için komşularımız polisi çağırdılar, sonra da Türk komşularımızdan bir adam Suriyeli komşumuzu vurdu, Suriyeli

adam da onu bıçakla yaraladı, sonra da polis gelip Suriyeli aileyi binadan çıkardı. (...) Bir gün mahallede Türk komşularımız sokaklara çıkıp "burada Suriyeli istemiyoruz" diyerek Suriyelilerin iş yerlerine saldırıp camlarını kırdılar (KçSE1).

Daha önce bana böyle bir şey olmadı, fakat sokaklarda Türk ve Suriyeli gençlerin arasında birçok tartışma ve kavgalara şahit oldum (KçSE4).

Önyargılı tutumlar ve ayrımcılık, Suriyeli erkek katılımcıların okulda da deneyimledikleri bir olguydu.

Okulda biraz ırkçılık yaşıyor. (...) Geçenlerde okulda bir olay yaşadım. Sınıftan birisiyle kavga ettim. (*Türk müydü?*) Evet. Okulda onu seven yoktu zaten. Bana da ırkçılık yaptı ve benimle kavga etti. O Türk olduğu için bütün okul onun arkasında durdu, o haksız olduğu halde (SbSE1).

Bu gencin anlatımı, okulda bir kavga çıktığında kimin haklı kimin haksız olduğuna dair temel ayrımın Türkiyelilik veya Suriyelilik üzerinden yapıldığını düşündüğünü gösteriyor.

Hem Sultanbeyli'de hem de Küçükçekmece'de Türkiyeli genç erkeklerin anlatılarında, toplumda var olan ve medya tarafından yaygınlaştırılan önyargılı söylemleri tekrarladıkları görülüyor. Sultanbeyli'de görüştüğümüz iki Türkiyeli gencin sözlerinden aşağıda yapılan alıntılar medyada dolaşımda olan çoğu klişeyi kapsıyor.

Kendi ülkelerinde adamlar bir çaba sarf etmemişler savaşta, direkt kaçıp buraya gelmişler bizim ülkemize. Tamam buna bir şey demiyorum, yaptığımız kötü bir şey değil, onları ülkemize almak. Ama yani burada o kadar şey olurken ülkelerinde savaşmayıp buraya kaçarak (...) Hatta buraya geldiler çok rahatlar ve Türkleri de işsiz bıraktılar, şimdi hiçbiri iş bulamıyor, üniversite okuyan da okumayan da iş bulamıyor. Ben pek gelmelerini tercih etmiyorum, çünkü kendi geleceğim açısından da etmiyorum. Şimdi ben hangi dükkâna girsem burada veya başka bir yerde, karşıda bir yerde, adam orada Suriyeli çalıştırıyor, kendi vatandaşını çalıştırmıyor da onu çalıştırıyor. Niye onu çalıştırıyor, çünkü daha az para veriyor, sigorta yapmıyor (SbTE1).

Ülkemizin içi artık mülteci kampı gibi. Aslında hatta bulunduğumuz yerde bile ileriki sokak, yani bir adı olmasına rağmen oraya artık Suriyeliler caddesi deniyor yani (SbTE3).

Bu ifadede, Suriyelilere yönelik önyargıların yanı sıra, Türkiye'deki işsizliğin nedeni olarak Suriyelilerin görülmesi de dikkati çekiyor. Türkiyeli gençlerin önyargılı ifadeleri içinde yinelenen bir tema, Suriyeli erkeklerin kadınlar ve kızlar için tehlike arz ettiği algısıydı. Bu iki ilçede de karşımıza çıktı.

İrkçılık yapmıyorum tabii ki ama Suriyelilerin olmasından aşırı rahatsızız, elin Suriyelisi gelip benim burada işte arkadaşşıma, kızıma, belki benim kız kardeşime de olacak böyle bir şey yani tecavüz edip ... (SbTE3).

Türkiyeli gençlerin sahip olduğu önyargılar, kimi zaman şiddet kullanmanın bahanesi olabiliyor. Milliyetçi görüşlere sahip gençlerin bölgelerini, arkadaşlarını veya ailelerini koruma düşüncesiyle kolayca kavgaya girebildiği görülüyor. 18 yaşında, liseden terk bir genç erkeğin anlatımları buna örnek oluşturuyor.

Kendi mahallemde başka bir Suriyeli kendi bayrağını kaldırıyordu, ben de buna göz yumamadım. Kendi ülkemde ben gidip de kaldırmıyorum. Tabii asıyoruz balkonlara camlara ama böyle gidip de kaldıramadığım halde onların kaldırması zoruma gitti. Kavga ettim (KçTE3).

Aynı genç, Suriyeli gençlerle "kız meselesi" nedeniyle birkaç defa daha kavga etmişti. Bu gencin aşağıdaki anlatımları kavga etmek için neden bulmanın kolay olduğuna ve Suriyeli ile Türkiyeli gençler arasındaki gerginliklerin mahallede gündelik hayatın bir parçası haline geldiğine de işaret ediyor.

Ben kimseyi çağırmadım, tek başıma gittim abileri ile de kavga ettim. Şahdamarımın biraz üstünden bıçaklandım. Kolumdan, sırtımdan, kalçamdan aynı anda... (...) Ya bir tanesi geldi, elini böyle kız arkadaşımın burasına attı. "N'apıyon kanki" diyorum, diyor ki "sana ne benim arkadaşım." Kız diyor ki "tanımıyorum ben seni" diyor. Neyse" tamam" dedim "git" dedim. Baktım bana böyle yapıyor. Diyor işte "sen kimsin?" diyor. Ya ben de sinirlendim, vurdum tabii (KçTE3).

Daha önceki raporda anlattığımız gibi, Küçükçekmece'nin Mehmet Akif mahallesinde 2017 ve 2019 yıllarında Türkiyelilerin Suriyelilerin dükkanlarına saldırdığı olaylar olmuştu. Bir Suriyeli erkeğin bir Türk kız çocuğunu taciz ettiği söylentisi üzerine 2019 Temmuz ayında çıkan olayları (Evrensel, 2019), hem 2020 hem de 2021 yılında yaptığımız saha araştırmasında gördüğümüz katılımcıların çoğu hatırlıyordu. İkitelli'de dernek temsilcileriyle yaptığımız görüşmelerde, söz konusu olaylarda "mahalle dışından" birilerinin Suriyelilere yönelik saldırıları kışkırttığı söylemi vardı. İkitelli bölgesinin siyasi ve etnik açıdan karmaşık nüfus yapısı içinde işsiz, okulu terk etmiş öfkeli gençleri böyle saldırılara yönlendirebilmenin kolaylığı hakkında, katılımcılar arasında tekil bir örnek de olsa yukarıda sözlerinden alıntılar yapılan gencin ifadelerinden çıkarsama yapılabilir.

4. Gelecek Planları

Gelecekte ne yapmayı planladıklarını veya arzu ettiklerini sorduğumuzda, Suriyeli ve Türkiyeli genç erkeklerin "kendi işlerini kurma" hayali dikkati çekiyor. Toplumda çok yaygın olan "kendi işinin patronu olma" arzusunu bu gençlerde de görmek mümkün. İkitelli'deki Suriyeliler arasında bu istek, çevrelerinde ve ailelerinde yaygın olan ayakkabı imalatı üzerinden ifade ediliyordu.

Nasıl diyeyim, bir gün bizim ayakkabı fabrikamızı kurarsak çok güzel olur, böyle bir hayalim var benim (KçSE2).

Bir ayakkabı fabrikası kurmak istiyorum bir gün inşallah (KçSE4).

Ayakkabı imalatı olmasa da bir iş kurma hayali, baba mesleğini devam ettirme isteği şeklinde de ortaya çıkabiliyor.

Babam gibi marangoz olmak isterim bir gün ve kendi yerimin olmasını isterim (KçSE1).

Türkiyeli erkek katılımcıların anlatımlarında ise geleceğe yönelik perspektiflerinde günümüzde popüler olan konular etrafında oluşan hayal dünyalarının etkisi görülüyordu. Bunların birisi kripto paradan zengin olma hayaliydi.

Kripto para üzerine mesela girişimci olmayı çok isterim ama onun için de sermaye lazım sanırım. Sermaye de bulmak zor benim için (KçTE2).

Biriktirmek. Bir uygulama var Bitcoin gibi bir şey ama biraz daha güvenli. Sadece paran orada kalıyor. Yani dolar alıyorsun, senin paran Türk lirası 8 bin liraya 1000 dolar alıyorsun. Senin paran gene aynı para ama o yükselirse senin paran da yükseliyor gibi bir şey (KçTE3).

Mesela Tiktok çekiyor ya bana kalırsa ben yine imkânım olsa Tiktok işine girerim. İzleyen birçok kişi var, onların üstünden ben her türlü para kazanmak isterim mesela. Öyle sonuçta boş olarak değil de nasıl diyeyim krizi fırsata çevirmek isterdim (KçTE1).

Futbolcu olma hayali kuranlar da vardı. Eğer futbolcu olamazsa, o zaman başka bir meslek arayışına gireceğini söyleyenler vardı.

Benim ilk hedefim futbolcu olmak ondan sonra ...'nın dediği gibi okuldan çıktığım gibi antrenörlük belgesi alırım. Hem antrenörlük hem de beden öğretmeni olmak için çalışırım. Hiçbiri olmadı Allah'a kaldık (KçTK9-0).

Lise 4'te 17, 18'ime gireceğim. O zaman işte 17'me kadar transfer olamazsam, herhangi bir kulüp istemezse... (KçTK10-0)

Öte yandan, Türkiyeli katılımcılarla yapılan görüşmelerde ön plana çıkan bir diğer unsur geleceklerini başka bir ülkede kurma hayaliydi. En çok anılan ülke Almanya'ydı.

Ondan sonra bu ülkeden gitmek isterdim. (*Öyle mi, nereye gitmek isterdin?*) Kendimi daha çok geliştirebileceğim bir yere. (*Mesela?*) Almanya'ya gitmek isterdim (KçTE1).

Almanya'da. (*Neden?*) Orada çok... Mesela, genç oyunculara, amatör futbolculara daha çok önem veriyorlar. Mesela oraya gitsem belki ben bu yaşımda bu yeteneğimle oynarım. Futbolcu olurum (KçTE4).

Burada çok iyi bir yerde polis olacaksın ya da çok iyi maaş alacaksın veya Amerika'ya gideceksin veya Almanya. Yani başka bir ülke olsun, olsun hani para birimi iyi olsun, bahsettiğim iki ülke gibi. Bu yerlere gitmek daha çok isterim. Bana burada isterlerse 100 milyar para versinler maaşım 100 bin lira olsa da ben yine de oraya gitmek isterim (KçTE3).

Yani şöyle isterim. Oradaki yaşam beni bu aralar daha çok cezbetmeye başladı iyice hem yaşam olsun hem geçinmesi olsun. Ülkemizde fiyatlar belli, fiyatları görüyorsunuz. Ben yani bir asgari ücretten insanın geçindiğini daha görmedim. Yani görmeyi isterim niye istemeyim ki yani, adam geçinebilir. (...) (Almanya'da) 200 Euro'yla kalkıp dolabı komple doldurabiliyorlar (SbTE2).

Bu anlatılarda yabancı bir ülkeye gitme isteğinin somut bir hayalden çok Türkiye'de kendilerini bekleyen gelecek ile ilgili kaygılardan kaynaklandığı söylenebilir. İyi bir iş bulamama, asgari ücretle geçinememe veya futbol yeteneklerinin değerlendirilmesi gibi endişeler Almanya'ya gitme hayalini tetikliyordu.

Suriyeli genç erkeklerin bazılarının anlatılarında da bir Avrupa hayali mevcuttu. Kimisi okumak için, kimisi de çalışmak için Türkiye dışına çıkma arzusunu ifade etti.

Eğitimime devam etmek istiyorum, bir de yurt dışına çıkmak istiyorum. (*Nereye?*) Dubai ya da Avrupa ülkeleri (SbSE1).

Lise son sınıf diplomasını alıp yurtdışında eğitimime devam ettireceğim. Ya Dubai ya da Avrupa ülkelerine gitmeyi planlıyorum. Dubai'yi seçme sebebim şu: Ben dekorasyon mühendisi olmak istiyorum. O ülkede çok istiyorlar böyle mühendisleri, ya da modelist olmak istiyorum (SbSE2).

Suriyeliler arasında, Türkiye'de kalma isteğini dile getirenler de vardı.

Tabii ki de herkes kendi ülkesine bir gün dönmek ister, ama maalesef Suriye yaşanmayacak bir hale geldi, oraya tekrar geri dönmemiz mümkün değil (KçSE4).

Ben buraya alıştım artık ve Türkiye'yi seviyorum, burayı kendi ülkem gibi görüyorum. (*Ailen dönmek isterlerse eğer?*) Ailem dönmek istemez, onlar da buraya alıştılar (KçSE5).

Özetlemek gerekirse, Suriyeli ve Türkiyeli erkek katılımcıların gelecekle ilgili beklentileri kendi işini kurmak, kripto para yatırımından zengin olmak veya Avrupa'ya gitmek gibi çok gerçekçi olmayan, daha çok hayal düzeyinde kalan düşüncelerden oluşuyordu.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

BÖLÜM 5

Sonuç

Raporun sonuç bölümünde, Küçükçekmece ve Sultanbeyli’de yapılan saha araştırmalarının öne çıkan bulgularını özetlemek ve gençlerin deneyimleri arasındaki ortaklıkları ve ayrımları ortaya koymak istiyoruz. Bu bölümde, katılımcı gençlerin anlatımlarının yanı sıra, iki ilçede uzmanlarla yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz izlenimlerden de yararlanıyoruz.

İki ilçede de görüştüğümüz gençlerin aileleri, bu bölgelere hemşehrilerini ve akrabalarını takip ederek göç etmişler ve yerleşmişlerdi. Türkiyeliler katılımcıların çoğu 1980’lerde mahalleleşen bu bölgelerde doğmuş veya aileleri onlar küçük yaşta bu bölgelere gelmişti. Suriyeliler ise 2014 yılından itibaren göç etmeye başlamışlardı. Göç ile oluşan bu mekânlar Suriyeli göçmenler için de yerleşme imkânı sunmaktaydı. Kayıt dışı ve “merdiven altı” imalathaneler ve ucuz işgücü talebi göçmenler için bölgede konumlanma imkânı sağlıyordu. Hem Türkiyelilerin hem Suriyelilerin bu bölgelere ilk geldiklerinde akrabalarının evinde kalmaları veya onlara yakın yerlerde ev tutmaları, belli mahallelerde veya sokaklarda aynı yörelerden gelenlerin yoğunlaşmasıyla sonuçlanmıştı. Hemşehri ve memleketli örüntüleri, gençler üzerinde sosyal kontrol mekanizmaları oluşmasına da yol açmış durumdaydı.

Sosyal ilişki ağlarının bu denli güçlü olması, bir yandan hemşehrilerin ve ailelerin aşırı korumacı olmasını getirirken, diğer yandan aile içi dayanışmanın güçlü olduğu bir ortam yaratıyor. Suriyeliler özelinde, topluluk içindeki dayanışmanın ve kontrolün yoğun olmasının bir başka nedeni, savaştan kaçmış olmaları ve yabancı bir ülkede yaşamalarıydı. Saha çalışmasının bulguları, yoğun sosyal kontrolden en çok etkilenen grubun genç kadınlar ve özellikle de Suriyeli genç kadınlar olduğunu gösteriyor.

Sosyal kontrolden söz etmişken, saha araştırmasının yapıldığı iki bölgede de gençlerin önemli bir şikayetinin kullanabilecekleri kamusal mekânların sınırlılığı olduğunu belirtmek gerekir. Park ve spor sahalarının yokluğu, gençlerin zaman geçirebileceği sosyal mekânların olmayışı, ayrıca yaşanan evlerin küçüklüğü, özellikle Küçükçekmece’de çok vurgulandı.

Araştırma pandemi kapanmalarının henüz yeni bittiği bir dönemde gerçekleşti. İki ilçedeki katılımcıların anlatımları, pandemi sürecinde çevrimiçi eğitime düzenli katılmadıklarını ve bir kısmının eğitimden koptuğu bir sürecin yaşandığını ortaya koyuyor. Suriyeli gençler için GEM’lerden MEB okullarına geçişte yaşanan sorunların ve sonrasındaki pandemi sürecinin okuldan kopuşu hızlandırmış olduğu anlaşılıyor. Bununla birlikte, Suriyeli gençlerin anlatımlarında okula geri dönme, eğitimini tamamlama ve eğitim üzerinden bir meslek kazanma istemi ön plana çıkıyordu. Eğitim içindeki Suriyeli katılımcıların çoğu imam hatip ortaokullarına veya liselerine devam ediyorlardı ve derslerde Arapçanın ağırlıklı olması nedeniyle bu okulları tercih ettiklerini belirtiyorlardı.

Eğitimden kopan veya kopmak üzere olan Suriyeli katılımcılar için LGS sınavında evlerine yakın bir okula yerleşememe, aileye ekonomik destek için çalışmak zorunda olma, Türkçe dil becerilerinin yetersizliği, eğitim sistemine yabancılaşma ve (kadınlar için) erken yaşta evlendirilme önemli sorun alanları olarak belirtilebilir.

Bütün gruplar için çalışmak zorunda kalmak okulu terk etmenin önemli bir nedeni olurken, Suriyeli erkek katılımcılar için bu olgu en önemli sebepti. Suriyeli katılımcılar için eğitimden kopmanın diğer önemli bir nedeni ise okulda maruz kaldıkları önyargılı tutumlar ve ayrımcı davranışlardı. Suriyelilerin okulu terk etme sürecinde MEB okullarına geçerken kendi akranlarından daha alt sınıflara kaydolmak zorunda kalmaları da etkili olmuştur.

Sultanbeyli ilçesinde faal olan Mülteciler Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarının varlığının Suriyeli öğrencilerin okulda yaşadıkları sorunları çözmede bir destek mekanizması oluşturduğu görülüyor. Ayrıca, STK'lar bölgede Suriyelilerin katılabilecekleri kültürel ve sosyal etkinlikler de düzenliyorlar. Küçükçekmece'de ise Suriyelilerin yoğun yaşadığı üç mahalleden ikisini kapsayan İkitelli bölgesinde onlara yönelik sivil toplum faaliyetleri çok sınırlı. İlçe belediyesinin öğrencilere eğitim desteği sunduğu bilgi evlerindeki programlara Suriyeliler de katılabiliyor. Ancak, Suriyelilerin katılımının sınırlı olduğunu ve ayrıca programların daha küçük yaş gruplarına yönelik olduğu için gençleri kapsamadığını söylemek mümkün.

Katılımcıların çalışma deneyimlerine bakıldığında birkaç gözlem yapılabilir. İkitelli'de ayakkabı imalatı öne çıkarken, Sultanbeyli'de tekstil atölyelerinde çalıştıkları görülüyor. Ayrıca, hizmet sektöründe çalışan katılımcılar da vardı. Bu deneyimlerin ortak özellikleri çalışma saatlerinin günde 10 saat ve üzerinde olması, haftada altı gün çalışma, kayıt dışılık, düzensiz çalışma ve sık iş değiştirme olarak özetlenebilir. Katılımcıların anlatımlarından 12 yaşından itibaren çalışmaya başlayanların olduğu, yani çocuk işçiliğinin saha çalışması yapılan bölgelerde oldukça yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan hem çalışıp hem okuyan katılımcılar da vardı. Özellikle okulların kapalı olduğu pandemi döneminde çoğu katılımcı geçici işlerde ve yarı zamanlı da olsa çalışmıştı.

Pandemi döneminin getirdiği diğer önemli bir olgu, dijital ortamda sosyal ilişkiler kurulması ve internette çok zaman geçirilmesiydi. Aynı zamanda, interneti eğitim ve beceri edinme aracı olarak kullananlar da vardı. Özellikle kadın katılımcılar, yaşadıkları bölgelerde zaten bu tür imkanların olmaması nedeniyle, interneti ve sosyal medyayı yabancı dil veya gitar çalmayı öğrenmek gibi amaçlarla kullanıyorlardı. Pandemi internette çok fazla zaman geçirilmesini tetiklerken, bu olgu katılımcıların eve kapanmalarını ve sosyal ilişkilerinin zayıflamasını beraberinde getirmişti. Kadın katılımcılar özelinde, kullanabilecekleri kamusal mekânların azlığı ve kamusal alanlarda erkeklerin tacizkâr davranışları eve kapanmalarında ek bir etken olarak göze çarpıyordu.

Öte yandan, erkeklerin tacizkâr davranışları Suriyeli ve Türkiyeli gençler arasındaki ilişkilerin gerilimli olmasının da bir nedeni olarak ortaya çıkıyor. İki ilçede de katılımcı gençlerin kendi gruplarının dışında sosyal ilişkileri çok zayıftı. Suriyeli ve Türkiyeli kadınlar için karşılaşma mekânı okul olurken, buradaki yüzeysel etkileşimlerin arkadaşlığa dönüşmediği anlaşılıyor. Erkek katılımcılar için ise okulun yanı sıra futbol sahası bir karşılaşma mekânı niteliği taşıyor. Ancak, Suriyeli ve Türkiyeli genç erkekler arasında arkadaşlık ilişkileri kurulmadığı gözleniyor.

Türkiyeli hem erkek hem de kadın katılımcıların Suriyelilere yönelik önyargılı tutumları anlatımlarında büyük bir yer tutuyordu. Bu önyargılı ifadeler, toplumda çeşitli mecralarda yaygınlaştırılan ifadelerden farklı değildi. Suriyelilerin üniversiteye

sınavsız girdiği, kendi ülkelerinde savaşmayıp Türkiye'ye geldikleri gibi kalıp yargılar hemen hemen bütün Türkiyeli katılımcılar tarafından dile getirildi. Söz konusu önyargılar bir deneyime dayalı olmayıp medyadaki söylemlerin içselleştirilmesi şeklinde karşımıza çıkarken, yaşadıkları mahallelerdeki ve işyerlerindeki deneyimleriyle ilişkilendirerek ifade ettikleri bazı yargıları da vardı. Örneğin, çoğu Türkiyeli katılımcı, Suriyelilerin kalabalık aileleri olduğu için gürültücü olduklarına ve çevreyi temiz tutmadıklarına dair gözlemlerini aktardılar. Bu şikâyetin temelinde, yaşadıkları mekânların dar, ortak kullanım alanlarının kısıtlı olması, mahallelerde gençlerin ve ailelerin zaman geçirebileceği parkların bulunmaması yatıyordu. Aktarılan diğer bir şikâyet, işverenlerin Türkiyeliler yerine daha düşük ücretlerle çalışmayı kabul eden Suriyelileri çalıştırmayı tercih ettiklerine dair gözlemlerdi.

Türkiyeli katılımcılar ayrıca, Suriyeli genç erkeklerin sokakta Türkiyeli kadınları rahatsız ettiğini düşünüyorlardı. Bu gözlemi aktarıırken bir noktaya dikkat çekmek gerekiyor. Aslında hem Türkiyeli hem de Suriyeli kadın katılımcılar, Türkiyeli ve Suriyeli erkeklerin kendilerini taciz ettiği veya takip ettiği durumlardan söz ettiler. Ancak, kamusal alanların çok sınırlı, sosyal kontrolün güçlü ve genç kadınlar ve erkekler arasında sosyal ilişkilerin yok denecek kadar az olduğu bir ortamda, erkeklerin kadınlara yönelik tacizkâr davranışlarının daha da belirginleştiği görülüyor. Ayrıca, bu davranışlar Türkiyeli katılımcılar tarafından Suriyeli-Türkiyeli ayrımının ve milliyet temelli gerilimin önemli bir unsuru olarak ifade ediliyor.

Suriyeli kadın katılımcılar, önyargılara ve ayrımcılığa maruz kalmayı rencide edici deneyimler olarak anlattılar. Suriyeli erkek katılımcılar ise karşılaştıkları önyargılar ve ayrımcı davranışları, okulda ve mahallede sık sık kavga çıkması ve sigara veya paralarının gaspı gibi olaylar üzerinden aktardılar.

Suriyeli katılımcılar önyargılar ve düşmanca davranışlarla başa çıkmak için birtakım stratejiler geliştirmiş durumdadır. Evden çıkmama, taciz edilebilecekleri mekânlardan uzak durma, sosyal ortamlarda sessiz kalma, Suriye'ye dönme isteği, başka bir ülkeye gitme arzusu, eğitim yoluyla toplumsal statülerini yükselterek bu ayrımcı ortamın dışına çıkabilme isteği gibi başa çıkma yöntemleri dile getirildi. Suriye'ye dönmek yerine eğitim ve meslek edinme yoluyla önyargıların ötesine geçebilme, özellikle Suriyeli kadın katılımcıların söylemlerinde yer tutan bir stratejiydi.

Gençlerin gelecek perspektiflerini yaşadıkları olumsuz deneyimlerin yanı sıra mevcut sosyal sermayeleri şekillendiriyor. Yurtdışındaki akraba veya tanıdıklarıyla ilişkilerini kullanarak yabancı ülkelere gitmek, eğitimlerini tamamlayarak meslek ve statü sahibi olmak, baba mesleğini devam ettirerek kendi işini kurmak öne çıkan gelecek planları arasındaydı. Kadın katılımcılar daha çok yükseköğretime devam etme ve meslek edinmeyi vurgularken, kendi işini kurma hayali daha çok erkek katılımcılar tarafından dile getirildi.

Katılımcıların başka bir ülkeye gitme hayalini şekillendiren birkaç unsur olduğu söylenebilir. Bir yandan, buldukları koşullardan hoşnutsuzluk ve kendi hedeflerini burada gerçekleştiremeyecekleri düşüncesi Türkiye'yi terk etme fikrini tetikliyor. Çoğu zaman bu hayallerini Avrupa ülkeleri ve Kanada gibi yerlerde yaşayan akrabalarının ve tanıdıklarının anlatımları üzerine kuruyorlar ve o ülkelere ulaşmak için bu bağlantılarını kullanabilmeyi umuyorlar.

Suriyeli katılımcılar özelinde bakılırsa, bir kısmı yaşadıkları zorlu göç deneyiminden sonra bir kez daha göç etme fikrinden imtina ederken, kimi katılımcılar ise halihazırdaki göç deneyimlerinden hareketle tekrar göç etme isteğini vurguladılar. Türkiyeli katılımcılara bakıldığında ise iş bulmak, futbolcu olmak, kadın olarak daha özgürce yaşamak gibi arzularını burada gerçekleştiremeyeceklerini düşündükleri için Avrupa'ya gitme hayali kurduklarını ve bu hayali de o ülkelerdeki akrabalarının yardımıyla gerçekleştirmeyi umduklarını görüyoruz.

Kadın katılımcıların evlilik üzerine düşüncelerine gelince, evliliği meslek hayatlarını ve gelecekle ilgili planlarını engellemeyecek şekilde düzenlemeyi arzu ettikleri söylenebilir. Görücü usulü evlenme birçok katılımcının kabul edebileceği bir şey iken hem Türkiyeli hem Suriyeli kadın katılımcılar evlenseler de çalışmak istediklerini vurguladılar.

Pandeminin gençlerin hayatını oldukça olumsuz etkilediğini tekrar vurgulamak gerekir. Yukarıda eğitim ve gündelik hayat hakkında verdiğimiz örneklerin yanı sıra, gençlere hizmet sunan kurumların kapanma döneminde faaliyetlerine ara vermeleri veya çevrimiçi ortamlarda hizmet sunmaları nedeniyle iki ilçede de özellikle eğitsel ve sosyal desteğe ihtiyacı olan gençlerin sorunlarıyla baş başa kaldıklarını görüyoruz.

Sonuç olarak, iki ilçede saha çalışmasına katılan gençlerin birçok alanda zorluklarla karşı karşıya oldukları söylenebilir. Eğitimden kopma, yeniden eğitime katılmada yaşanan sorunlar, düşük ücretli, kayıt dışı, geçici veya düzensiz işlerle çalışma hayatına erken yaşta girmeleri, ailelerinin yoksullaşmasına bağlı olarak kendi ekonomik imkanlarının da sınırlı oluşu, kullanabildikleri özel ve kamusal mekânların çok kısıtlı olması, gençlerin sosyalleşebilecekleri alanların bulunmaması, gençlere yönelik kurumsal destek mekanizmalarının yokluğu, yaşadıkları topluluklar içinde rol model olabilecek bireylerin bulunmaması hemen hemen hepsini olumsuz etkiliyordu.

Bu olumsuzlukların önemli bir sonucu, Türkiyeli katılımcıların yaşadıkları sorunların bir kısmının sorumlusunun Suriyeliler olduğu şeklindeki önyargılarının güçlenmesi olarak karşımıza çıkıyor. Artan önyargılar ve ırkçılık ise Suriyeli gençlerin zaten zor olan hayatlarını daha da zorlaştıran güçlü bir etmen niteliği taşıyor.

Ancak, bütün bunlara rağmen gençler geleceklerini inşa etmek için mevcut imkanlardan yararlanmanın yollarını arıyorlar. Yaptıkları planlar kimi zaman çok gerçekçi bir düzlemde olmasa bile, hedeflerine ulaşmak için çaba gösteriyorlar ve bulabildikleri imkanları değerlendirmeye çalışıyorlar. İki ilçede de gençlere yönelik destekleyici faaliyetlerin düzenlenmesi ve onların kullanımına yönelik kamusal alanlar yaratılması bu açıdan büyük önem taşıyor.

Politika Önerileri

Küçükçekmece ve Sultanbeyli ilçelerinde 14-20 yaş arasındaki Suriyeli ve Türkiyeli genç kadınlar ve erkeklerle yapılan araştırmanın bulguları ışığında, politika yapımcılar ve uygulayıcılara yönelik önerileri şu şekilde sıralayabiliriz:

- İki ilçede de kentsel olanakların görece daha az olduğu, gençlerin erişebileceği kamusal mekânların ve okul dışında sosyalleşebilecekleri olanakların yeterli olmadığı görülmektedir. Özellikle yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının gençlerin okul dışında erişebileceği sosyalleşme mekânlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapması gereklidir.
- Hem Suriyeli hem Türkiyeli gençlerin hayatlarındaki en önemli ilişki ağları aile ve akrabalar çevresinde şekillenmektedir. Bu dayanışmacı sosyal ilişkilerin olumlu yönleri olmakla birlikte, aile dışında gençlerin eğitimsel, sosyal, mesleki ve psikolojik danışmanlık alabilecekleri kurumsal yapılar yok gibidir. Yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının özellikle gençleri hedefleyen merkezler kurmaları, onlara yönelik danışmanlık hizmetleri, sportif ve kültürel etkinlik olanakları sunmaları önem taşımaktadır.
- Gençlerin eğitim sistemiyle ilişkileri pandemi nedeniyle zayıflamış görünmektedir. Bu durum, özellikle Suriyelilerde okul terkine ve erken yaşta çalışma yaşamına girmeye yol açmıştır. Eğitim kurumlarının, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüyle iş birliği yaparak gençlerin eğitim sistemiyle zayıflayan ve kırılan ilişkilerini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapması yararlı olacaktır.
- Eğitimini yarıda bırakarak çalışmaya başlayan gençlerin tekrar eğitime döndürülmesi için ailelere sosyal yardım verilmesi, gençlere eğitim alanındaki eksikliklerini tamamlayıcı kurslar açılması, açık lise gibi dışarıdan öğretime devam edenler için ders çalışabilecekleri ve danışabilecekleri ortamlar sağlanması önem taşımaktadır.
- Suriyeli gençlerin eğitimden kopmasının önemli nedenlerinden birini gerek eğitimciler gerekse akranlarının önyargılı ve ayrımcı muamelelerine maruz kalmaları oluşturmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığının, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının okullarda yaşanmakta olan önyargılı tutumlar ve ayrımcı davranışları engellemeye yönelik farkındalık seminerlerini ve grup çalışması temelli etkinlikleri yaygınlaştırması gereklidir.
- Suriyeli gençlerin eğitimden kopmasının bir diğer nedeni ise, Türkçeyi akıcı konuşamamaları ve Türkiyeli akranlarıyla sosyal ilişkiler kuramamaları nedeniyle dil becerilerini geliştirememeleridir. Gençlerin okulun yanı sıra gidebileceği Türkçe kurslarının yaygınlaştırılması önemlidir. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının gençleri bir araya getiren, birlikte sosyalleşmelerini ve birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayacak gezi, kültürel etkinlik, resim, müzik vb. kursları gibi etkinlikleri yaygınlaştırmaları ve sürekliliğini sağlamaları da önem taşımaktadır.

- İşgücüne katılan gençler, düşük ücretlerle, güvencesiz, düzensiz ve mesai saatleri aşırı uzun işlerde çalışmaktadır. Özellikle imalat sektöründe kayıt dışı faaliyet gösteren “merdiven altı” işletmelerde istihdam yaygındır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının, yerel yönetimlerle iş birliği içinde bu kayıt dışılığı önleyici çalışmaları acil olarak başlatması gerekmektedir. Sorun yalnızca çocuk işçiliği olarak değil, bu alanlarda çalışan yetişkinlerin de deneyimlediği önemli bir sorun olarak görülmelidir. Kayıt dışılığın azaltılması ve Suriyelilerin çalışma izni almaları kolaylaştırılarak sosyal güvence kapsamında çalışmalarının sağlanması, araştırmanın yapıldığı ilçelerde Suriyeliler ile Türkiyeliler arasında emek piyasasındaki rekabetin daha hakkaniyetli olmasına da katkı sağlayabilir.
- Araştırmanın yapıldığı iki ilçe de imalat sektörünün yoğun olduğu bölgelerdir. Özellikle İkitelli, organize sanayi bölgesinin varlığı nedeniyle bir sanayi merkezi niteliğindedir. Bununla birlikte, gençlerin eğitimden istihdama geçişini destekleyici mekanizmalarının iki ilçede de mevcut olmadığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin, iki ilçede de özellikle gençleri hedefleyen mesleki ve beceri kazandırıcı kurslar açmaları önerilir.
- Genç kadınların sokakta tacize uğrama gibi sorunları her iki ilçede de yaşadıkları görülmektedir. Bu mesele aslında ülkenin genel bir sorunu olmakla birlikte yerel düzeyde bu sorunların çözümüne yönelik önlemler alınması mümkün olabilir. Kentin ortak kullanım mekanları olan parkların ve açık alanların güvenli hale getirilmesi için kampanyalar ve farkındalık artırıcı çalışmalar yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle yaygınlaştırılabilir.
- Araştırmaya katılan Suriyeli gençler önyargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını sıklıkla dile getirmektedir. Türkiyeli katılımcıların ise kendilerine sağlanmayan olanakların Suriyeli akranlarına sağlandığını dair kamuoyunda sıklıkla dile getirilen önyargılı görüşleri sahiplendikleri görülmektedir. Gençlerle yapılacak bütün çalışmalarda – örgün eğitim sistemi de dahil olmak üzere – önyargılı tutumları değiştirmek ve ayrımcılıkla mücadele etmek temel bir hedef olarak yer almalıdır.
- Özel olarak Suriyelilere genel olarak bütün göçmenlere yönelik önyargılar ve temeli olmayan kalıp yargıların yaygınlığı birçok araştırmada ortaya konmuştur. Önyargı ve ayrımcılık, göçmenlerin sosyal uyumunun önündeki en önemli engellerden biridir. Buna karşılık medya ve siyasi partiler, göçmenlere yönelik önyargıları yaygınlaştırmaya devam etmektedir. Bunların önlenmesi için ülke genelinde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Merkezi yönetim, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, medya ve üniversitelerin iş birliğiyle kampanyalar yapılması ve bunun sürekliliğinin sağlanması şarttır. Özellikle, göçmenlerin Türkiye’ye neden geldikleri, buradaki yaşam koşulları ve hukuki statüleri hakkında doğru ve bilimsel bilgilerin kamuoyuyla paylaşılması, temelsiz önyargılarla mücadele etmek için önemlidir. Bu konuda sosyal bilimcilere, sivil toplum kuruluşlarına ve medyaya görev düşmektedir.
- Araştırmanın toplumsal cinsiyetle ilgili en önemli bulgularından birisi, kadınların eğitimlerini devam ettirerek üniversiteye gitme, bir meslek sahibi olma yoluyla kendilerini var etme çabalarıdır. Bu açık olarak kadınlara fırsat eşitliği

sağlanmasının ve eğitimlerine devam etmeleri için desteklenmeleri gerektiğinin önemini göstermektedir. Millî Eğitim Bakanlığının, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını bu konu üzerinde yoğunlaştırmaları ve kadınların okul terkinin önlenmesi için çalışma yürütmeleri gereklidir. Bu aynı zamanda çocuk yaşta evlilikleri önlemenin de en önemli yollarından biridir. Ek olarak, eğitim kurumları ve yerel yönetimler, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık ve tutum değişikliği sağlamak hedefli atölyeler ve grup çalışmalarını bu alanda uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde yaygınlaştırmalıdır. Üniversitelerin uygulamalı programlarının (sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji gibi), üniversite öğrencileriyle lise öğrencilerini bir araya getiren ve bir tür mentorluk ortamı sağlayacak çalışmalar yapması da gençlerin üniversiteye gitme yönündeki çabalarına destek olacaktır.

- Son olarak, gençlerle ilgili çalışmaların planlanmasında gençlerin katılımının sağlanması ve katılımcı yöntemlerle yapılacak gençlik araştırmalarının yaygınlaştırılması önem taşımaktadır.

Kaynakça

Birelma, Alpkın (2016). "In Search of the Working Class: Workers' Subjectivities and Resistance in an Istanbul Neighborhood." Yayınlanmamış Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi.

Çağlar, Ali ve Çağlar, Türken (2021). *Türkiye Gençlik Araştırması 2021*. İstanbul: Konrad Adenauer Derneği Türkiye Temsilciliği.

Erdoğan, Murat (2020). *Suriyeliler Barometresi 2019. Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi.

Evrensel (2019) "Küçükçekmece'de Mültecilere Saldırı. Yakmasınlar diye ışıkları söndürdük." <https://www.evrensel.net/haber/382392/kucukcekmece-multecilere-saldiri-yakmasinlar-diye-islaklari-sondurduk> (Erişim: 26.04.2022).

International Organization for Migration (2019). *Baseline Assessment in Istanbul Province*, Ankara: IOM.

Körükmez, Lülüfer, Karakılıç, İlhan Zeynep ve Danış, Didem (2020). *Mecburiyet, Müzakere, Değişim: Suriyeli Kadınların Çalışma Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri*. İstanbul: Göç Araştırmaları Derneği ve Heinrich Böll Stiftung Derneği.

Morgül, Kerem, Savaşkan, Osman ve Mutlu, Burcu (2021). *İstanbul'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Algı ve Tutumlar: Partizanlık, Yabancı Karşıtlığı, Tehdit Algıları ve Sosyal Temas*. TÜSES ve Heinrich Böll Stiftung Derneği.

Mülteciler Derneği (tarihsiz). "Suriyelilerin Sultanbeyli İlçesine Göçü." <https://multeciler.org.tr/suriyelilerin-kente-gocu/> (Erişim: 12.02.2022).

Rottmann, Susan B. (2020). *Integration Policies, Practices and Experiences Turkey Country, Report*. <https://www.respondmigration.com/>.

Şimşek, Doğuş (2018). "Integration Processes of Syrian Refugees in Turkey: 'Class-based Integration'," *Journal of Refugee Studies*, 33(3): 537–554. <https://doi.org/10.1093/jrs/fey057>.

Telek, Alphan ve Korkmaz, Seren Selvin (2020). *Türkiye'de Gençlerin Güvencesizliği: Çalışma, Geçim ve Yaşam Algısı*. İstanbul: İstanpol ve Friedrich Ebert Stiftung Derneği.

Yükseker, Deniz, Tekin, Uğur ve Şahin Taşğın, Neşe (2021). *Türkiyeli ve Suriyeli Genç Erkeklerin Gündelik Yaşam Deneyimleri: Küçükçekmece ve Sultanbeyli üzerine bir Araştırma*. İstanbul: Anadolu Kültür ve Heinrich Böll Stiftung Derneği.

Yükseker, Deniz, Şahin Taşğın, Neşe ve Tekin, Uğur (2020). "Mültecilere Destek Verenlerin Sorunları: Suriyeli Mültecilerle Çalışan Hizmet Sunucularda İkincil Travmatik Stres." S. Sallan Gül, S. Dedeoğlu, ve Ö. Kahya Nizam (der.), *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum. Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?*. Bağlam, İstanbul: 233–262.

